

Nr 142.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1935 kl. 4 e. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens
övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m.
jämfte åtskilliga i ämnet väckta motioner.*

(2:a avd.)

I den till riksdagen avlåtna, den 4 januari 1935 dagtecknade propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1935/1936 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 172, 174, 176 och 260 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition angående vissa folkskoleväsendet berörande frågor, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1935/1936

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor ett förslagsanslag av 58,550,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Allmänt bidrag för utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet ett förslagsanslag av 5,660,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdsbarnskolor ett förslagsanslag av 2,666,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärarinnor i hushållsgöromål vid egentliga folkskolor m. m. ett förslagsanslag av 295,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Skolhusvärderingsnämnder ett anslag av 200,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter ett förslagsanslag av 230,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skolhem och arbetsstugor inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ett förslagsanslag av 100,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem ett reservationsanslag av 900,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn ett förslagsanslag av 200,000 kronor;

dels ock till Dyrtdistillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter ett förslagsanslag av 18,000,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 8 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 174, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att

A. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till undervisningslokaler m. m.* för folkskoleväsendet, att träda i kraft å dag, som Kungl. Maj:t bestämmer:

1. Staten bidrager till skoldistriktens kostnader för uppförande av *nya undervisningslokaler* för folkskoleväsendet.

Förutsättning för utgående av sådana bidrag är, att Kungl. Maj:t, där kostnaden beräknas överstiga 10,000 kronor, respektive länsstyrelsen, där kostnaden beräknas uppgå till högst 10,000 kronor, lämnat tillstånd till byggnadsarbetets utförande samt därvid fastställt den kostnadssumma, varå bidraget, högst, skall beräknas. Bidraget utgår därefter med tre fjärdedelar av den verkliga kostnaden, i den mån denna icke överstiger den fastställda summan.

Bidraget fördelas i lika belopp på tjugofem år och utgår till kostnaderna för — förutom inomhusledning, erforderliga biutrymmen samt ritningar, arbetsledning och kontroll — lärosalar (klassrum och specialrum), gymnastiksalar samt lokaler för undervisning i slöjd och hushållsgöromål ävensom för den första uppsättningen av inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök.

2. Staten bidrager till de kostnader, skoldistriktet fått vidkännas för *redan befintliga*, distriktet tillhöriga, *undervisningslokaler*, dock med den begränsningen, att dylikt bidrag icke utgår för lokaler, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande varit i bruk mer än nitton år.

Bidraget utgår med visst belopp per lokal årligen till och med den 1 juli näst före den tidpunkt, då lokalen varit i bruk under tjuo år.

Bidrag utgår allenast för egentliga klassrum och gymnastiksalar. Lokaler indelas av särskilda skolhusvärderingsnämnder i fyra klasser (I—IV), allt efter lokalernas beskaffenhet. Årsbidraget utgör för klass I 370 kronor per lokal, för klass II 240 kronor per lokal och för klass III 200 kronor per lokal. För lokal, som hänföres till klass IV, utgår intet bidrag, ej heller för lokal, som tillkommit utan kostnad för distriktet.

3. Staten bidrager med en tredjedel av den av skoldistrikt erlagda eller såsom skälig enligt ortens pris ansedda *hyran för undervisningslokal*.

4. Staten bidrager till skoldistriktens kostnader för *underhåll* av klassrum, specialrum, gymnastiksalar, slöjdsalar och rum för undervisning i hushålls-

göromål samt för *tillhandahållande av skolmöbler och undervisningsmateriel* till sådana lokaler med visst årligt belopp för varje lokal.

Bidraget utgör för lokaler, som tillhöra distrikt, 50 kronor och för lokaler, som distrikt förhyr, 25 kronor, allt per sal och år. Kostnader för lokalernas uppvärmning, belysning och städning bestridas av skoldistriktet utan bidrag av statsmedel.

5. Staten bidrager till bestridande av skoldistriktets kostnader för tillhandahållande av *tjänstebostäder* åt lärarpersonalen eller ersättning härför med följande årliga belopp, nämligen för ordinarie manlig folkskollärare 160 kronor, för ordinarie kvinnlig folkskollärare 120 kronor och för övriga lärare 80 kronor. Har tjänstebostad tillkommit utan kostnad för distriktet, utgår intet tjänstebostadsbidrag.

B. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till avlöning av lärare* vid folkskoleväsendet att träda i tillämpning från och med den 1 juli 1936:

1. Staten övertager hela kostnaden för de författningsenligt utgående kontanta minimilönerna för lärare vid folk- och småskolor ävensom föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skoldistriktet tillhöriga skolhem. I den mån kommunala lönetillägg förekomma, skola distriktet själva svara för dessa.

2. Staten övertager jämväl hela kostnaden för de författningsenligt utgående kontanta minimiarvodena för lärare i slöjd och hushållsgöromål.

3. Staten lämnar i viss utsträckning understöd för bestridande av skoldistriktets kostnader för avlöning av överlärare. Kungl. Maj:t prövar för varje särskilt fall efter därom av skoldistriktet gjord ansökning, huruvida statsbidrag må utgå. Bidraget utgår med högst hälften av arvudet, dock i intet fall med mera än 1,000 kronor för år och ej, där icke Kungl. Maj:t finner skäl medgiva undantag, för mer än *en* överlärartjänst inom ett och samma distrikt.

4. I samband med statens övertagande av här ifrågavarande kostnader meddelas följande föreskrifter, som åsyfta att bereda staten ökat inflytande och kontroll med avseende å folkskoleväsendets handhavande.

a). För inrättande av ny tjänst (ordinarie, extra ordinarie eller tjänst med anställning tills vidare eller på viss tid) skall Kungl. Maj:ts tillstånd inhämtas, dock att tjänst med anställning på viss tid må efter vederbörande folkskolinspektörs medgivande kunna utan Kungl. Maj:ts tillstånd vara inrättad under en tid av högst tre år.

b). Lärare skall vara skyldig underkasta sig förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat (tvångsförflyttning). Dock skall denna skyldighet tills vidare endast gälla lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinner ordinarie anställning. För lärare, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande innehar ordinarie anställning men efter ansökning vinner transport till annan tjänst av motsvarande slag, förbindes

flyttningsskyldighet med den nya anställningen. Sistnämnda bestämmelse genomföres dock ej omedelbart utan först efter förloppet av fem år. Flyttningsskyldigheten gäller för varje lärare endast det flyttningssområde, där han är anställd. Flyttningssområdena sammanfalla med de tretton områdesgrupper, som omförmälas i kungörelsen den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. Tvångsförflyttning tillämpas endast, då den nödvändig göres av behov att indraga övertalig tjänst. Vid tvångsförflyttning skall så vitt möjligt tillses, att läraren genom förflyttningen icke lider någon minskning i de förmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten. I den mån läraren genom förflyttningen går förlustig kommunalt lönetillägg eller tilläggspension, skall ersättning härför beredas läraren av statsmedel. Till flyttningsskostnaderna erhåller läraren bidrag av statsmedel. Beslut om tvångsförflyttning meddelas av Kungl. Maj:t.

c). Innan förslag till återbesättande av lärartjänst upprättas, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande, vari han skall ange de tre sökande, som enligt hans mening äro med hänsyn till befodringsgrunderna mest meriterade, ävensom ordningen dem emellan. Kommer skolrådet vid förslaget upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skall ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då har att upprätta förslaget.

Nu angivna bestämmelser om folkskolinspektörens och domkapitlets medverkan vid förslags upprättande skola ej tillämpas i skoldistrikt, vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t undantagits från den statliga inspektionen.

Är lärartjänst förenad med överlärartjänst, skall det tillkomma skolöverstyrelsen att upprätta förslag till lärartjänsten.

Då fråga är om tillsättande av överlärartjänst, skall skolöverstyrelsen avgiva yttrande angående de sökandes lämplighet samt därvid jämväl ange de tre sökande, som överstyrelsen finner mest lämpliga, ävensom ordningen dem emellan. Skolrådet har vid meddelande av förordnande å överlärartjänst att välja mellan dem, som skolöverstyrelsen på sätt nu nämnts angivit.

C. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till skolskjutsar* att tillämpas från och med den 1 juli 1935:

Staten bidrager med åtta tiondelar av skoldistriktens styrkta verkliga kostnader för skolskjutsarna, likväl med rätt för utanordningsmyndigheten att, om kostnaderna befinnas oskäligen i förhållande till ortens pris, reducera bidraget. De myndigheter, som hava att besluta i reglementsfrågor, skola äga fastställa sådan organisation av skoldistriktets skolväsende, som förutsätter anordnande av skolskjutsar.

D. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn* att tillämpas från och med den 1 juli 1935:

Staten bidrager med åtta tiondelar av skoldistriktens styrkta verkliga kostnader för inackordering, likväl med rätt för utanordningsmyndigheten att, om kostnaderna befinnas oskäligen i förhållande till ortens pris, reducera bi-

draget. Bidragsrätten gäller, oavsett skoldistriktets belägenhet. De myndigheter, som hava att besluta i reglementsfrågor, skola äga fastställa sådan organisation av skoldistriktets skolväsende, som förutsätter anordnande av inackordering av skolpliktiga barn.

E. medgiva, att Kungl. Maj:t må äga utfärda de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av de under A—D här ovan angivna allmänna grunder;

F. medgiva, att sådan manlig lärare vid småskola och vid mindre folkskola ävensom manlig biträdande lärare vid folkskola, som blivit anställd efter utgången av år 1918, må från den 1 juli 1935 äga rätt att åtnjuta ett särskilt tillägg till lönen av 200 kronor för år;

G. medgiva sådan ändring i grunderna för utgående av statsbidrag till undervisning i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor, att, då fråga är om undervisning i slöjd för flickor, i det minimiantal lärjungar, som slöjddavdelning skall omfatta, må, under förutsättning att den består av samtliga de folkskolestadiet tillhörande flickor, vilka provas skäligen kunna deltaga i slöjdundervisningen, få inräknas även flickor från småskolestadiet;

H. besluta, att beträffande dyrtidstillägg åt lärare vid privatläroverk, vid kommunala flickskolor och vid folkhögskolor ävensom åt lärare vid folk- och småskolor samt statsunderstödda sjukvårdsanstalter och vissa barnhem, högre folkskolor, kommunala mellanskolor och vissa småskoleseminarier skola från och med den 1 juli 1935 lända till efterrättelse de allmänna grunder, som i ifrågavarande hänseende gälla för budgetåret 1934/1935, dock med iakttagande att dyrtidstillägg må utgå till lärare i manlig och kvinnlig slöjd vid högre folkskolor allenast i sådant fall, då statsbidrag jämlikt gällande bestämmelser utgår till undervisningen; ävensom

bemyndiga Kungl. Maj:t såväl att utfärda de närmare föreskrifter, vilka för tillämpning av i nästföregående stycke berörda allmänna grunder kunna finnas erforderliga, som även att i huvudsaklig enlighet med de i sådant avseende nu gällande föreskrifter meddela närmare bestämmelser i fråga om dyrtidstillägg åt vissa lärarinnor vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, Maria Nordenfelts högre handarbetslärarinneseminarium i Göteborg och föreningen Handarbetets vänner och Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium i Stockholm;

I. anvisa för budgetåret 1935/1936

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor ett förslagsanslag av 58,550,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Allmänt bidrag för utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet ett förslagsanslag av 5,660,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor ett förslagsanslag av 2,665,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärarinnor i hushållsgöromål vid egentliga folkskolor m. m. ett förslagsanslag av 295,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bestridande av engångskostnader för skolhushållsvärderingsnämnder ett förslagsanslag av 200,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter ett förslagsanslag av 230,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skolhem och arbetsstugor inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ett förslagsanslag av 100,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn ett förslagsanslag av 200,000 kronor;

dels ock till Dyrtdistillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter ett förslagsanslag av 18,000,000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen:

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman m. fl.* (I: 141) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Nilsson* i Steneberg *m. fl.* (II: 281), vari hemstälts, att riksdagen, i anledning av vad Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkt 172 (Folkundervisningen 13) äskat, måtte besluta, att för beredande av utjämningskostnaderna för folkskoleväsendet för budgetåret 1935/1936 anvisa ett extra förslagsanslag av 8,490,000 kronor att utgå med 300 kronor per läraravdelning;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *D. Norman* och *Ruben Wagnsson* (I: 295) och den andra inom andra kammaren av herrar *G. L. Johnsson* i Kalmar och *D. Gustavsson* i Västerås (II: 517), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att i fråga om statsbidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdsbarnskolor skola gälla de grunder, som voro fastställda före 1933 års riksdags beslut om vissa ändringar i dessa grunder, dock med den ändringen, att lärararvodet skall utgå helt och hållet av statsmedel; samt att de härav betingade höjningarna av förslagsanslaget till bidrag till sagda avlöning måtte av riksdagen beviljas;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *G. Rahmn* och *G. Bagge* (I: 312) och den andra inom andra kammaren av herr *I. Sefve m. fl.* (II: 546), vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ovannämnda förslag rörande tvångsförflyttning av lärare;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Petrus Nilsson* (I: 315) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.* (II: 553), vari hemstälts, att bidrags-

tiden för redan befintliga undervisningslokaler för folkskoleväsendet måtte bestämmas till 40 år från den dag byggnaderna eller lokalerna togos i anspråk;

dels en inom första kammaren av herr *O. A. Ernfors* väckt motion (I: 316), vari hemställts, att riksdagen måtte, i anledning av vad i Kungl. Maj:ts proposition nr 174 föreslagits i fråga om tvångsförflyttning av lärare inom folkskoleväsendet, dels besluta att såsom villkor för utgående av provisorisk avlöningsförbättring till lärare vid folk- och småskolor skall gälla, att innehavare av ordinarie folk- eller småskollärartjänst eller av tjänst såsom biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola med anställning tills vidare skall vara skyldig att låta sig förflytta till lärartjänst i annat skoldistrikt; dels ock godkänna följande allmänna grunder för sådan förflyttning: Förflyttning skall tillämpas endast, då den nödvändig göres av behov att indraga övertalig tjänst. Vid förflyttning skall så vitt möjligt tillses, att läraren genom förflyttningen icke lider någon minskning i de förmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten. I den mån läraren genom förflyttningen går förlustig kommunalt lönetillägg eller tilläggs pension, skall ersättning härför beredas läraren av statsmedel. Till flyttningskostnaderna erhåller läraren bidrag av statsmedel. Beslut om tvångsförflyttning meddelas av Kungl. Maj:t;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *D. Hansén m. fl.* (I: 318) och den andra inom andra kammaren av herr *O. E. Sandberg m. fl.* (II: 570), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag till redan befintliga distriktet tillhöriga undervisningslokaler måtte utgå med ett belopp per lokal årligen av 240 kronor, lika för samtliga lokaler, och på de grunder i övrigt som Kungl. Maj:t föreslagit, och att till bidrag till uppförande och inredning av skolhem för budgetåret 1935/1936 anvisa ett anslag av 100,000 kronor;

dels en inom första kammaren av herr *D. Norman* väckt motion (I: 319), vari hemställts, att riksdagen måtte avslå vad Kungl. Maj:t hemställt i propositionen nr 174 under punkt B. 4 b;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. Sjödahl m. fl.* (I: 320) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Hermansson m. fl.* (II: 567), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 ville besluta,

1) att den under punkt A. 1 andra stycket angivna bidragsgränsen höjes till 15,000 kronor;

2) att med uti punkter A. 1, 2, 3 och 4 angivna lokaler må avses såväl klassrum, specialrum, gymnastiksalar, slöjdsalar, rum för undervisning i hushållsgöromål och bibliotek som utrymmen, erforderliga för skolbad, barnbespisning, läkarundersökning och tandvård;

3) att med avslag på vad i punkt B. 4 a) föreslagits nuvarande bestämmelser må fortfarande gälla beträffande inrättande och bibehållande av ordinarie tjänst men utsträckas att gälla även för extra ordinarie tjänst;

4) att avslå vad som föreslagits under punkt B. 4 b) angående lärares tvångsförflyttning;

5) att beträffande punkt B. 4 c) första stycket göra följande uttalande: Sedan preliminärt förslag till återbesättande av lärartjänst av skolråd upprättats, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande däröver. Kommer skolrådet vid förslaget slutliga upprättande till ett resultat, som strider mot folkskolinspektörens mening, skall ärendet hänskjutas till skolöverstyrelsen, som då har att upprätta förslaget; samt

6) att beträffande punkt B. 4 c) tredje och fjärde styckena angående tillsättning av överlärare godkänna att nu gällande bestämmelser må äga fortsatt giltighet;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *L. Hagström m. fl.* (I: 321) och den andra inom andra kammaren av herrar *A. Wallerius* och *B. Petersson* i Lerbäcksbyn (II: 551), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att skoldistrikt, som anordnat undervisning i slöjd vid folkskola, mindre folkskola och särskild slöjdskola, skall erhålla statsbidrag till lärare i slöjd med 1 krona 8 öre för undervisningstimme och högst 146 kronor 88 öre för läsår och slöjdavdelning, att utgå på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas, samt att sådan lärare som åtnjuter statsbidrag skall i arvode för undervisningstimme erhålla minst 1 krona 20 öre; samt att riksdagen måtte besluta härav föranledd höjning i anslaget till förevarande ändamål;

dels en inom första kammaren av herrar *J. Bergman* och *D. Hansén* väckt motion (I: 322), vari hemställts, i första hand, att riksdagen måtte avslå det under punkt B 4 b) i Kungl. Maj:ts proposition nr 174 framställda förslaget om viss tvångsförflyttning av lärare; i andra hand — därest förslaget om rent avslag ej skulle bifallas — att från den föreslagna tvångsförflyttningen fritagas de lärare, som äro familjeförsörjare, ävensom av de övriga de som innehaft ordinarie lärartjänst inom kommunen i mer än tio år;

dels en inom andra kammaren av herr *J. Johansson* i Tväråselet *m. fl.* väckt motion (II: 37), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av kungörelsen den 18 september 1918, nr 792, angående boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans;

dels en inom andra kammaren av herr *L. Brännström* i Skellefteå *m. fl.* väckt motion (II: 542), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att staten skall bidra även till skoldistriktens kostnader för bränsle, lyse och renhållning samt att det i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna underhållsbidraget till kostnaderna för underhåll av klassrum m. m. samt för tillhandahållande av skolmöbler och undervisningsmateriel höjes proportionerligt med belopp, som betingas av skoldistriktens kostnader för lokalernas uppvärmning, belysning och renhållning;

dels en inom andra kammaren av herr *A. Olsson* i Mora *m. fl.* väckt motion (II: 552), vari hemställdt, att riksdagen vid antagande av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 och vid godkännande av allmänna grunder för statsbidrag för avlöning av lärare vid folkskoleväsendet måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om proceduren för lärares tillsättning, att förslag till återbesättande av lärartjänst skall upprättas av skolrådet och att statens vederbörande folkskolinspektör skall över upprättat förslag avgiva yttrande, innan valet äger rum;

dels en inom andra kammaren av herr *J. Weijne* väckt motion (II: 554), vari hemställdt, att riksdagen vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 174 ville besluta:

1. att uttala, att indragning av lärartjänst, i synnerhet då det gäller enda befattningen vid en skola, skall ske med försiktighet, iakttagande av berättigade pedagogiska synpunkter samt skälig hänsyn till föräldrarnas och bygdens intressen;

2. att skyldighet till tvångsförflyttning tillsvidare endast skall gälla lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinner ordinarie anställning;

3. att lärare, som tvångsförflyttas, icke skall lida någon minskning i de löneförmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten, varvid hänsyn skall tagas förutom till kommunalt lönetillägg även till ersättning för övertidsläsning samt arvode för slöjd och fortsättningsskola, allt beräknat efter lärarens medelinkomst för de sista fem åren eller den kortare tid, han tjänstgjort å befattningen;

4. att bemyndiga Kungl. Maj:t att förflytta sådan biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola, vars tjänst blivit överflödig, till annat skoldistrikt;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Holmdahl* väckt motion (II: 568), vari hemställdt, att riksdagen måtte under förutsättning av bifall till vad i propositionen nr 174 i övrigt föreslagits rörande statsbidrag till de kostnader, skoldistriktet fått vidkännas för redan befintliga, distriktet tillhöriga skollokaler, besluta,

att årsbidraget fixeras till ett och samma belopp för alla för sitt ändamål tjänliga klassrum och gymnastiksalar samt att detta årsbidrag bestämmas på så sätt, att den i propositionen angivna kostnadsramen för dessa statsbidrag icke överskrides;

att årsbidragen till redan befintliga undervisningslokaler, vilkas uppförande bekostats med bidrag av statsmedel, bestämmas efter de grunder, som i motionen angivits, samt

att riksdagen måtte med avslag å förslaget om skyldighet för lärare vid folk- och småskolor att underkasta sig transport till tjänst inom annat skoldistrikt medgiva, dels att kostnaderna för lärares å överflödig tjänst frivilliga förflyttning till tjänst inom annat skoldistrikt må bestridas av stats-

medel, dels att Kungl. Maj:t må bemyndigas att vidtaga de jämkningar och ändringar i kungörelsen nr 507 av år 1933, som må finnas erforderliga för uppnåendet av syftet med densamma;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *B. Petersson* i Lerbäcksbyn och *E. V. Olsson* i Staxäng väckt motion (II: 569), vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att skoldistrikt vid införande av undervisning i hushållsgöromål må kunna i särskilda fall erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för en uppsättning av härför erforderliga inventarier, även om särskild skolkökslokal icke anskaffas.

Beträffande de av motionärerna till stöd för deras framställningar anförda skälen hänvisar utskottet, i den mån ej redogörelse lämnas här nedan, till motionerna I: 141, I: 295, I: 312, I: 315, I: 316, I: 318, I: 319, I: 320, I: 321, I: 322, II: 37, II: 542, II: 552, II: 554, II: 568 och II: 579.

Jämlikt av Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 3 januari 1934 sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag i vissa frågor angående folkskoleväsendet.

Nämnda sakkunniga hava den 27 november 1934 till chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnat betänkande och förslag angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. (statens offentliga utredningar 1934: 47).

Av statsrådsprotokollet inhämtas att de sakkunniga komma att i ett senare betänkande behandla frågan om utvidgning av den obligatoriska lärotiden i folkskolan med ett sjunde skolår med aktgivande på spørsmålet om fortsättnings skolans ställning i ett skolsystem med obligatorisk sjuårig folkskola. I detta senare betänkande komma de sakkunniga jämväl att taga ståndpunkt till spørsmålen om skoldistriktsindelningen och behovet av särskilda mellaninstanser för folkskoleärendens behandling.

Över det nu föreliggande betänkandet hava avgivits utlåtanden av ett flertal myndigheter och sammanslutningar.

Under kap. 1 (sid. 2—4 i statsrådsprotokollet) har departementschefen inledningsvis anført följande:

»Den av ovannämnda sakkunniga verkställda utredningen har utmynnat i vissa förslag rörande överflyttande från kommunerna till staten i större eller mindre utsträckning av kostnaderna för

byggnader för folkskoleväsendet,

lärares avlöning,

skolskjutsar,

inackordering av skolpliktiga barn samt

uppförande och inredning av skolhem.

Om den ledande tanken i alla dessa förslag, nämligen önskvärldheten av

att staten i ökad utsträckning övertager kostnaderna för folkskoleväsendet samt av en ökad koncentration och rationalisering av detsamma, hava några meningsskiljaktigheter i allmänhet icke rått bland de myndigheter och sammanlutningar, som yttrat sig över de sakkunnigas förslag. Däremot hava olika meningar gjort sig gällande rörande den omfattning, i vilken detta övertagande bör ske, och rörande det sätt, varpå det bör genomföras och de organisatoriska förbättringarna inom folkskoleväsendet ernås.

Ett ställningstagande till förevarande förslag i dess helhet kan icke ske och ett slutligt svar på de frågor, rörande vilka meningsskiljaktighet rått, icke givas annat än i samband med en behandling av de olika punkterna i de sakkunnigas förslag. Ifrågavarande olika förslag och myndigheternas yttranden över desamma behandlar jag nedan under särskilda avsnitt. Jag vill tillägga, att jag av utrymmesskäl endast mer summariskt kommer att redogöra för de sakkunnigas motiv. Jag tillåter mig i övrigt hänvisa till den mer uttömmande framställningen i deras tryckta betänkande.»

I kap. 2 (sid. 4—85 i statsrådsprotokollet) har departementschefen till behandling upptagit frågan om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Departementschefen har därvid till en början lämnat en redogörelse för folkskolesakkunnigas i ämnet föreliggande förslag och för myndigheternas däröver avgivna yttranden.

I detta sammanhang torde i förevarande avseende allenast böra erinras om följande.

Anskaffandet och underhållet av skollokaler är enligt folkskolestadgan en kommunal angelägenhet. Vederbörande skoldistrikt har även att draga försorg om lokalernas uppvärmning och städning och tillse, att undervisningsmateriel och övriga inventarier väl vårdas, samt att tillhandahålla tjänstebostäder. Skolkommunen är, därest bostad in natura icke ställes till lärarens förfogande, skyldig att lämna denne kontant ersättning enligt ortens pris. Enligt av folkskolesakkunniga lämnade uppgifter kunna kommunernas utgifter för nyanskaffning av lokaler för folkskoleväsendet under de sista tjugo åren uppskattas till omkring 194,2 miljoner kronor, vartill emellertid måste läggas kostnader för efter år 1931 uppförda tjänstebostäder. Totalkostnaden för tillgodoseendet av det återstående behovet av klassrum och tjänstebostäder hava de sakkunniga uppskattat till omkring 27,8 miljoner kronor, vartill ytterligare komma utgifter för anskaffande och iordningställande av tomt samt uppförande av eventuellt förekommande gymnastiksalar, slöjdsalar o. d. utrymmen ävensom givetvis för tillgodoseende av det kontinuerliga behovet av ersättningsbyggnader.

De sakkunniga hava enligt statsrådsprotokollet vid avgivandet av förslag rörande statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet delat sig på två linjer.

Enligt en i statsrådsprotokollet intagen sammanfattning innebär *sakkunnigmajoritetens förslag* i huvudsak följande:

1. Staten bidrager med tre fjärdedelar av skoldistriktens kostnader för uppförande av nya undervisningslokaler för folkskoleväsendet (*Byggnadsbidrag för nya undervisningslokaler*). Förutsättning för byggnadsbidragets utgående är, att Kungl. Maj:t, där kostnaden beräknas överstiga 3,000 kronor, respektive länsstyrelsen, där kostnaden beräknas uppgå till högst 3,000 kronor, lämnat tillstånd till byggnadsarbetets utförande samt därvid fastställt den kostnadssumma, varå bidraget, högst, skall beräknas. Bidraget utgår där- efter med tre fjärdedelar av den verkliga kostnaden, i den mån denna icke överstiger den fastställda summan. Bidraget fördelas i lika belopp på 40 år och utgår till kostnaderna för lärosalar (klassrum och specialrum), gymnastiksalar samt lokaler för undervisning i slöjd och hushållsgöromål ävensom för den första uppsättningen av inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök.

2. a) Staten bidrager till de kostnader, skoldistriktet fått vidkännas för redan befintliga undervisningslokaler (*Byggnadsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler*), dock med den begränsningen, att dylikt bidrag icke utgår för lokaler, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande varit i bruk mera än 39 år. Bidraget utgår med visst belopp per lokal årligen till och med den 1 juli näst före den tidpunkt, då lokalen varit i bruk under 40 år. Bidrag utgår allenast för egentliga klassrum och gymnastiksalar. Lokalerna indelas av särskilda skolhusvärderingsnämnder i fyra klasser, allt efter lokalernas beskaffenhet. Årsbidraget utgör för klass I 180 kronor per lokal, för klass II 120 kronor per lokal och för klass III 90 kronor per lokal. För lokaler, som hänföras till klass IV, utgår intet bidrag, ej heller till lokal, som tillkommit utan kostnad för distriktet.

b) För tiden intill dess skolhusvärderingsnämnderna slutfört sitt arbete, vilket beräknas taga i anspråk ett år, utgår av statsmedel för varje klassrum och gymnastiksal, som vid bestämmelsernas ikraftträdande icke varit i bruk mera än 39 år, i stället för det under a) omförmälda bidraget provisoriskt byggnadsbidrag med 90 kronor, för år räknat (*Provisoriskt byggnadsbidrag*).

3. Staten bidrager med hälften av den av skoldistrikt erlagda hyran för skollokal (*Hyresbidrag*), dock med rätt för utanordningsmyndigheten att, om hyran anses oskäligt hög i förhållande till ortens pris, reducera bidraget till hälften av ett såsom skäligt ansett hyresbelopp.

4. Staten bidrager till kostnaderna för undervisningslokalernas underhåll samt för tillhandahållande av skolmöbler och undervisningsmateriel med visst årligt belopp för varje lärosal, specialrum, gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök däri inräknade (*Underhållsbidrag*). Underhållsbidraget utgör för lokaler, som tillhöra distriktet, 50 kronor och för förhyrda lokaler 25 kronor, allt per sal och år. Kostnaderna för lokalernas uppvärmning, belysning och städning bestridas av skoldistriktet utan bidrag av statsmedel.

5. Staten bidrager till bestridande av kostnaderna för tillhandahållande av tjänstebostäder åt lärarpersonalen eller ersättning härför med följande årliga belopp, nämligen för ordinarie manlig folkskollärare 160 kronor, för ordinarie kvinnlig folkskollärare 120 kronor och för övriga lärare 80 kronor (*Tjänstebostadsbidrag*). Har tjänstebostad tillkommit utan kostnad för distriktet, utgår intet tjänstebostadsbidrag. Tjänstebostadsbidraget är avsett såsom

ett provisorium att gälla, intill dess i samband med genomförande av ny lönereglering för ifrågavarande personal spörsmålet om naturaförmånerna tages under omprövning.

Reservanternas förslag innebär i de delar, vari det skiljer sig från majoritetens, enligt statsrådsprotokollet följande:

Statsbidrag utgår till bestridande av byggnadskostnaderna för lokaler och utrymmen, vilka befinnas erforderliga för folk- och fortsättningsskolans verksamhet. Byggnadsbidraget utgår med hälften av byggnadskostnaderna såväl för nytillkommande lokaler som för redan uppförda, vilka första gången tagits i bruk efter den 30 juni 1916 samt, då fråga är om blivande nybyggnader, för den första uppsättningen av inventarier till gymnastik- och slöjdrum samt skolkök. Förutsättning för byggnadsbidragets utgående är, beträffande nytillkommande lokaler, att Kungl. Maj:t, där statsbidraget beräknas överstiga 1,500 kronor, respektive länsstyrelsen, där statsbidraget uppgår till högst 1,500 kronor, fastställt den kostnadssumma, varå statsbidraget skall beräknas. För skollokaler, som första gången tagits i bruk efter den 30 juni 1916 men före den 1 juli 1935, fastställes kostnadssumman av särskilda skolhusvärderingsnämnder, varvid hänsyn icke må tagas till den del av byggnadskostnaderna för visst hus, vilken överstiger 20,000 kronor i medeltal per lokal. Vid beräkningen av nämnda medeltal räknas endast med klassrum, gymnastik- och slöjdrum samt skolkök. Byggnadsbidraget utanordnas utan särskild rekvisition antingen omedelbart, sedan det blivit bestämt, eller ock fördelat på 25 år, räknat från och med det redovisningsår, under vilket huset blivit godkänt. I det senare fallet lämnar staten på det sättet skälig ersättning för den ränteförlust, kommunen åsamkas, att årsbidraget (annuiteten) bestämmes till 6 procent av byggnadsbidraget i dess helhet. För skolhus, vilka uppförts före den 1 juli 1935, utgår en annuitet av byggnadsbidraget (ett årsbidrag) under varje redovisningsår efter nämnda tidpunkt till och med det redovisningsår, under vilket 24 år förflutit efter det huset först togs i bruk.

Till bestridande av skoldistriktens kostnader för tillhandahållande av tjänstebostäder åt lärarpersonalen eller ersättning härför lämnar staten årliga bidrag, vilka med hänsyn tagen till fördelningen av orterna i riket å dyro-rtsggrupper utgår med vissa angivna belopp.

Av detaljerna i de sakkunnigas ovanberörda förslag torde här allenast behöva beröras frågan om statsbidrag till skolhusbyggnader, för vilka vederbörande kommun vidkänts endast en del av kostnaden, under det att återstoden bestritts av staten eller annan.

I förevarande hänseende har sakkunnigmajoriteten intagit den ståndpunkten, att frågan om årsbidragets storlek borde avgöras av Kungl. Maj:t från fall till fall efter av vederbörande skoldistrikt gjord framställning. Även då staten lämnat särskilt understöd för uppförande av tjänstebostad, borde Kungl. Maj:t bestämma huruvida och i vilken mån reduktion av tjänstebostadsbidraget borde vidtagas. På samma sätt borde de fall behandlas, där skoldistriktet tillhörig tjänstebostad tillkommit genom tillskott från enskild. Då tjänstebostad tillkommit utan kostnad för distriktet, torde något bidrag enligt de sakkunniges mening överhuvudtaget icke böra utgå.

Reservanterna hava i avseende å frågan om statsbidrag till de skolhus, till vilka staten redan i större eller mindre utsträckning bidragit, anförd följande:

En särställning intoge på visst sätt de skolhus, till vilkas uppförande staten redan i större eller mindre utsträckning bidragit. Otvivelaktigt tedde det sig följdriktigast, att dessa för vissa hus utanordnade statsbidrag frånräknades, om staten nu beviljade byggnadsbidrag, som skulle komma att utgå för samma hus. Likväl syntes beaktansvärda invändningar häremot kunna göras. De ifrågavarande för uppförande av skolhus utanordnade bidragen hade genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t tilldelats vissa kommuner huvudsakligen inom Norrbottens län men även inom Västerbottens samt i ett fåtal fall inom Jämtlands län. De kommuner, som kommit i åtnjutande av detta statsbidrag, hade varit och vore i stort sett alltjämt synnerligen skattetyngda, varför bidraget kunde betraktas såsom en nästan ofrånkomlig nödhjälps. Frånräknades beloppet, då ett nytt statsbidrag till skolväsendet medgäves rikets kommuner i allmänhet, syntes detta betyda, att den förut åt dessa kommuner särskilt beviljade nödhjälpen återtoges, och ifrågavarande kommuner komme då vid jämförelse med andra i ett ännu sämre läge än förut. Likartade bleve förhållandena beträffande de kommuner, vilka under de senare åren till lindrande av arbetslösheten erhållit statsbidrag för anordnande av kommunala beredskapsarbeten och därvid uppfört skolhus. I den mån detta statsbidrag inräknades i det nu ifrågasatta byggnadsbidraget för skolhus, innebure detta, att det erhållna anslaget till lindrande av arbetslösheten återkrävdes från kommunen. Ett sådant förfaringssätt kunde knappast anses lämpligt, helst som resultatet sannolikt skulle bliva, att staten nödgades på någon annan väg lämna ifrågavarande kommuner ekonomisk hjälp. Starka skäl talade alltså för att hänsyn icke vid bestämmande av byggnadsbidraget toges till statsbidrag, som i en eller annan form redan utgått till kommunen. Skulle emellertid fullständig avskrivning av nämnda statsbidrag icke kunna medgivas, syntes det i varje fall böra anförtros åt Kungl. Maj:t att pröva, huruvida och i vad mån byggnadsbidraget borde på grund av vederbörande kommuns ekonomiska ställning utgå utan hänsyn till att huset uppförts såsom beredskapsarbete eller att statsbidrag till dess uppförande eljest medgivits.

Därest likväl förut beviljat statsbidrag skulle frånräknas vid bestämmande av byggnadsbidraget, torde detta lämpligen kunna ske enligt ett av följande två till sina verkningar något olika sätt. Antingen borde den totala byggnadskostnaden för huset minskas med det erhållna statsbidraget, och det kvarstående beloppet betraktas såsom kommunens byggnadskostnad, vilken lades till grund vid beräkningen av byggnadsbidraget. (Alternativ 1.) Eller ock beräknades byggnadsbidraget direkt med hänsyn till den totala byggnadskostnaden, varefter bidraget minskades med det statsbidrag, kommunen redan bekommit. (Alternativ 2.) Innebörden av de båda alternativen belysa reservanternas med vissa exempel samt framhålla, att alternativ 1 närmast syntes kunna ifrågakomma, därest längre gående avskrivning ej ägde rum. Det här anförda torde även böra gälla, då skolhus uppförts med bidrag av donerade medel. Då det vore av vikt för ett rationellt ordnande i sinom tid av den svårlösta frågan rörande tillhandahållande av tjänstebostäder åt lärare, att statsmedel icke investerats i uppförda bostäder, torde hela det för en skolanläggning utanordnade statsbidraget, i vad det icke avskreves, böra i detta sammanhang betraktas såsom avseende skollokalerna.

Departementschefen har för egen del anfört huvudsakligen följande rörande frågan om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet:

»Innan jag ingår på detaljerna i nu föreliggande förslag, anser jag mig böra beröra vissa principiella frågor av ekonomisk natur, som i detta sammanhang äro av betydelse.

Jag vill då först erinra om att primärkommunernas växande skattebördor och det ojämna skattetrycket i dessa kommuner under de senaste åren alltmera aktualiserat spörsmålet om åtgärder för att härutinnan åvägabringa en ändring, som kunde leda till lättnad för kommunerna och samtidigt åstadkomma en utjämning av skattetungan kommunerna emellan. Skatteutjämningsberedningen, som tillsattes år 1929 och år 1933 avgav sitt principbetänkande, hade till sin huvudsakliga uppgift att utreda och framställa förslag i dessa frågor. Beredningen intog den ståndpunkten, att den väg, statsmakterna borde följa i sina strävanden i angivna syfte, vore att i första rummet beträffande de olika förvaltningsuppgifter, som kommunerna för närvarande hava att ombesörja och finansiera, undersöka, i vilken mån det vore önskvärt och lämpligt, att utgifterna överflyttades på större kommunala utdebiteringsområden eller på staten, samt att, först sedan en sådan överflyttning verkstälts, skrida till åtgärder av allmänt skatteutjämnande verkan. Beredningen avrådde därvid från att vid kostnadsöverflyttning till staten beträffande ett speciellt utgiftsområde bestämma statsbidragen till en efter skattekrontal eller skattetryck varierande kvotdel. Den framhöll, att, om statsbidraget ställdes i relation enbart till det av den ifrågavarande förvaltningsuppgiften föranledda skattetrycket, detta kunde leda till det från utjämningsynpunkt otillfredsställande resultatet, att den totala skattebördan minskades i högre grad för en föga skattetyngd kommun än för en hårt skattetyngd. Genom sådana anordningar skulle också, framhöll beredningen, erfordras ett omfattande arbete för beräkning av anslagsbehov och tilldelning av understöd ävensom för kontroll av kommunernas förehavanden i syfte att förskaffa sig största möjliga bidrag.

I enlighet med sin sålunda intagna principståndpunkt föreslog beredningen i fråga om olika förvaltningsgrenar överflyttning i större eller mindre utsträckning till staten av förekommande kostnader utan att därvid ifrågasätta tillämpning av några differentieringsregler av antydd natur. Bland nämnda förvaltningsgrenar intog folkskoleväsendet ett framskjutet rum.

1934 års folkskolesakkunniga, som haft till uppdrag att bearbeta skatteutjämningsberedningens förslag, i vad angår folkskolan, hava i avseende å skattelindrings- och skatteutjämningsynpunkten anslutit sig till beredningens uppfattning, när det gällt principerna för statsbidragens utmätande. De avvisa tanken på bidragens avpassande efter varje särskild kommuns prestationsförmåga och föreslå, att grunderna för kostnadsöverflyttningen till staten göras lika för alla kommuner. Det är, betona de sakkunniga, en ytterst vansklig sak att finna en för alla fall praktiskt användbar, enkel metod att på

ett riktigt sätt utmäta ett efter prestationsförmågan utgående bidrag. Varken den kommunala utdebiteringens storlek, vare sig ensam för sig eller kombinerad med storleken av utdebiteringen för folkskoleväsendet särskilt, eller antalet skattekronor per invånare torde enligt deras mening utgöra någon för alla fall tillförlitlig norm för uppskattning av understödsbehovets relativa styrka.

Vid bedömandet av föreliggande förslag har för vissa av de hörda myndigheterna en viktig utgångspunkt varit, i vilken utsträckning de av folkskolesakkunniga ifrågasatta åtgärderna skulle vara av skatteutjämnande betydelse. Detta betraktelsesätt har fått ett särskilt markant uttryck i det av skolöverstyrelsen i ärendet avgivna yttrandet. Överstyrelsen har, synes det, varit benägen att bedöma hela det föreliggande problemet enbart som ett spörsmål om skatteutjämning kommunerna emellan och har anpassat sitt ståndpunktstagande till de sakkunnigas förslag efter denna utgångspunkt.

För egen del anser jag det erforderligt, att särskilda åtgärder från statens sida vidtagas till lindrande och utjämning av kommunernas skattebördor, men jag har också den uppfattningen, att skatteutjämningsberedningen i sitt förut angivna principiella ståndpunktstagande här anvisat den riktiga vägen för ett rationellt förfarande i detta syfte, alltså först kostnadsöverflyttning, i den mån sådan finnes skälig och lämplig beträffande de särskilda förvaltningsuppgifterna, och därefter ett ingripande till åstadkommande av en allmän skatteutjämning. De myndigheter, som i likhet med skolöverstyrelsen anlagt skatteutjämningsynpunkten på det föreliggande förslaget, synas ej hava tillräckligt beaktat, att varje skatteutjämningsförfarande, som inriktar sig på en bestämd förvaltningsuppgift, måste bli skäligen planlöst och till sina verkningar varken rationellt eller rättvist.

Nyckeln till den föreliggande situationen ligger i det förhållandet, att utgifterna för folkskoleväsendet å ena sidan, skattebördan i vederbörande kommun å den andra icke äro proportionella faktorer och att sålunda en kommun med högt skattetryck kan hava låga utgifter för folkskoleväsendet, under det en kommun med lågt skattetryck kan hava höga utgifter för samma ändamål.

Jag kan alltså icke tillmäta den kritik, som ur nyss omförmälda synpunkter riktats mot det föreliggande förslaget, någon betydelse utan finner mig böra i princip biträda de sakkunnigas förslag till en likformig fördelning av statsbidragen till nu ifrågavarande ändamål mellan kommunerna utan hänsyn tagen till det varierande kommunala skattetrycket eller likartade faktorer.

Övertager staten på det av de sakkunniga föreslagna sättet en del av de kommunerna påvilande kostnader, som hänföra sig till en viss förvaltningsuppgift, sker visserligen icke en planmässig skatteutjämning kommunerna emellan, men däremot beredes kommunerna på denna väg en *skattelindring*, vars fördel för den enskilda kommunen står i proportion till de av förvalt-

ningsuppgiften betingade kostnadernas omfattning. Detta är ett av ändamålen med det nu föreliggande förslaget.

Då det gäller att bedöma verkningarna av de av de sakkunniga föreslagna åtgärderna med avseende å kostnadsfördelningen mellan stat och kommun och i skattelindringshänseende, måste man ihågkomma, att dessa åtgärder äro avsedda att avlösa det provisorium till lättande av kommunernas skolutgifter, som genom statsmakternas beslut år 1930 tillkom i form av ett särskilt anslag för beredande av utjämning av skoldistriktens kostnader för folkskoleväsendet. Den provisoriska kostnadsöverflyttning, som detta anslag innebar, skulle alltså nu efterträdas av en anordning i samma syfte av definitiv karaktär. En undersökning av vad de nu föreslagna åtgärderna betyda ur synpunkten av skolkostnadernas fördelning mellan stat och kommun, synes därför böra ske med bortseende från nämnda provisorium. Om man alltså icke medräknar den minskning av kommunernas utdebiteringsbehov, som berörda provisorium medfört, visar det sig vid verkställda beräkningar, att skolkostnaderna, som för närvarande kunna angivas till i runt tal 160 miljoner kronor för år, falla med halva sitt belopp på staten och med återstående hälften på kommunerna.

Sett i stora drag, innebär sakkunnigförslaget, att staten skulle lämna kommunerna ersättning med omkring 20 procent av det approximativt uppskattade anläggningskapitalet för redan befintliga lärosalar av olika slag samt med omkring 40 procent deltaga i totala byggnadskostnaden¹⁾ för blivande lärosalar. Vad beträffar lärosalarnas underhåll och förseende med inventarier och undervisningsmateriel kan det föreslagna underhållsbidraget beräknas motsvara omkring 20 procent av kostnaderna för dessa ändamål. Likaså kan tjänstebostadsbidraget beräknas täcka inemot 20 procent av årskostnaderna, ränta, amortering och underhåll inräknade, för lärarbostäderna. Vidare skulle staten övertaga hela kostnaden för de i författning stadgade minimilöner och arvoden ävensom 80 procent av utgifterna för skolskjutsar och inackordering, vartill komma bidrag för förhyrda skollokaler, till arvoden åt överlärare och för skolhem.

Helt på kommunerna skulle alltjämt vila kostnaderna för tomtanskaffning och för lokalutrymmen och andra anordningar, som betingats av sociala eller socialhygieniska skäl, för skollokaler, uppvärmning, belysning och rengöring, för alla slags lönetillägg till lärarna utöver de författningensliga minimilönerna och arvoden och för extra pensionsförmåner samt ytterligare alla utgifter för sådan förvaltningspersonal, som på sina håll erfordras för folkskoleväsendets skötsel, vaktmästare, redogörare, skrivbiträden o. s. v. ävensom förekommande ersättningar till skolstyrelseledamöter o. d.

Approximativt kan den kostnadsöverflyttning, som sålunda skulle äga

¹⁾ Med *totala byggnadskostnaden* avses här kostnaden för byggnadskapitalets förräntning och amortering.

rum från kommunerna till staten, beräknas innebära en minskning av kommunernas totalutgifter för skolväsendet med omkring 20 procent eller under den närmaste framtiden i runt tal 16 miljoner kronor per år. Den föreslagna regleringen av förhållandet mellan staten och kommunerna skulle alltså medföra, att hädanefter skolkostnaderna skulle fördela sig med ungefär $\frac{3}{5}$ på staten och $\frac{2}{5}$ på kommunerna.

Ur skattelindringssynpunkt kan förslagets innebörd uttryckas så, att *medelutdebiteringen av kommunalutskylder för hela riket* per skattekrona, alltså med bortseende från det provisoriska anslaget till skolkostnadsutjämning, minskas med omkring 40 öre, motsvarande $\frac{1}{5}$ av den genomsnittliga utdebiteringen per skattekrona för folkskoleväsendet särskilt. Genom nyssnämnda provisoriska anslag har åstadkommits en minskning av omförmälda medelutdebitering, som kan uppskattas till omkring 13 öre, och nu skulle alltså tillkomma ytterligare 27 öre. Undersöker man åter förslagets skattelindrande verkan med avseende å *landskommunerna för sig* och *städerna för sig* finnes det, att medelutdebiteringen per skattekrona för landskommunerna minskas med 86 öre och för städerna med 16 öre. Den genom det provisoriska utjämningsanslaget åstadkomna minskningen i medelutdebiteringen per skattekrona kan beräknas för landskommunerna till 31 öre och för städerna till 5 öre. Genom det föreliggande förslaget skulle alltså tillkomma en ytterligare minskning av 55 öre respektive 11 öre.

Det förefaller mig, som om den av de sakkunniga sålunda föreslagna avvägningen av skolkostnadernas fördelning mellan staten och kommunerna kan sägas i det stora hela ganska väl motsvara vad som för närvarande kan anses skäligt och lämpligt. Jag vill framhålla, att jag lägger stor vikt vid att folkskolan alltså får behålla sin ställning såsom en kommunal institution, en institution alltså, för vilken kommunerna bära både förvaltningsansvar och ekonomisk ansvarighet till en viss utsträckning. Folkskolans förankring i den kommunala intressesfären har varit och är alltså en livsnerv för denna skola, till vilken alla medborgare äro skyldiga att sända sina barn, i den mån de ej befinna sig i den situationen — och det gör ej flertalet — att de kunna bereda dem utbildning på annat sätt. Det intima sambandet mellan kommunen och dess folkskola bör därför bevaras och detta även på det sättet, att kommunen bär en del av kostnaderna för densamma. Den ekonomiska delaktigheten är obestriddligen ägnad att hålla intresset och ansvarskänslan levande. Den spelar också ur organisatorisk och administrationssynpunkt en viktig roll. Jag skulle därför icke gärna vara benägen att i fråga om kostnadsöverflyttningen gå mycket längre än de sakkunniga ifrågasatt, även om måhända deras förslag med avseende å dess skattelindrande verkan för mången kan te sig alltför måttfullt. På en punkt kommer jag dock att framställa förslag om en något kraftigare statshjälp, än de sakkunniga tänkt sig, nämligen beträffande kostnaderna för blivande nybyggnader, för vilka jag anser statsbidraget bära utvidgas att omfatta

50 procent av totala byggnadskostnaden. Å andra sidan finner jag det rationellt att vidtaga en minskning av bidragen för redan uppförda byggnader, med avseende på vilka de sakkunniga (majoriteten) synas mig hava givit bidragsrätten en alltför vid omfattning. I den mån kostnaderna för dessa sistnämnda byggnader ännu äro för kommunerna kännbara, är detta dock ett förhållande av övergående natur. Mitt förslag härutinnan innebär en nedsättning till ungefär hälften av den summa, som enligt de sakkunnigas förslag skulle komma att tilldelas kommunerna för redan befintliga byggnader. Eljest kan jag i stort sett giva min anslutning åt sakkunnigförslaget, såvitt angår den sidan av detsamma, som gäller kostnadsfördelningen.

I detta sammanhang bör emellertid uppmärksamheten fästas på den verkan, ett genomförande av de sakkunnigas förslag kan hava på vissa i särskilt hög grad skattetyngda kommuners rätt till bidrag av s. k. skatteutjämningsmedel från anslag under sjunde huvudtiteln. Det är tänkbart, att för sådana kommuner bidrag av dylikt slag kan framför allt bero på höga kostnader för folkskoleväsendet. Därest nu dessa kostnader i väsentlig grad bortfalla, kan det inträffa, att en eller annan dylik kommun kommer i ett vid jämförelse med andra kommuner sämre läge än hittills. Det lär vara möjligt att redan inom det nuvarande skatteutjämningsförfarandets ram i viss grad förebygga oskäligen verkningar i dylikt avseende. Skulle sådana åtgärder enligt gällande grunder ej visa sig tillfyllest, torde det få tagas i övervägande att föreslå de jämknings i gällande bestämmelser om utjämningsbidrag som må vara erforderliga för erhållande av nödig anpassning efter det föreliggande förslaget om överflyttning av vissa kostnader för folkskoleväsendet å staten.

Jag övergår härefter till en detaljbehandling av frågan om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Skatteutjämningsberedningen föreslog i sitt betänkande, att statsbidrag till vissa större städer skulle utgå med reducerade belopp. Folkskolesakkunniga hava i överensstämmelse med de vägledande principer, vilka de sakkunniga givit sin anslutning, ansett, att inga kommuner böra placeras i en sådan undantagsställning utan följaktligen alla kommuner berättigas till statsbidrag, oavsett kommunbildningens karaktär eller förvaltningsformer. Vederbörande folkskolestyrelser i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle m. fl. hava under remissbehandlingen av denna fråga uttalat starka betänkligheter mot den av de sakkunniga sålunda förordade likställigheten samt föreslagit vissa anordningar, vilka i stort sett skulle undandraga de större stadskommunerna det av de sakkunniga föreslagna statsunderstödet till förevarande ändamål. Motiven till dessa betänkligheter torde vara, att det för ifrågavarande kommuner faller sig olägligt att underkasta sig den statskontroll, som kommer till stånd, om de sakkunnigas förslag genomföres, samt att förslaget ekonomiskt ställer sig för de skattekraftigaste kommunerna mindre fördelaktigt. Då jag icke blivit övertygad

om hållbarheten av de skäl, som förebragts för att giva ifrågavarande kommuner berörda undantagsställning, vilken skulle medföra, att staten från-säger sig kontrollen i nu åsyftade hänseenden över en avsevärd del av lan-dets folkskoleväsende, anser jag mig böra även i denna punkt biträda de sakkunnigas förslag.

På de av de sakkunniga anförda skälen anser jag, att statsbidrag ej bör utgå till kostnaderna för anskaffande och iordningställande av tomt samt för skollokalernas uppvärmning, belysning och städning.

De återstående utgiftskategorier, för vilka enligt föreliggande förslag stats-bidrag skulle utgå, äro byggnadernas uppförande, deras underhåll, hyra samt skollokalernas förseende med skolmöbler och undervisningsmateriel. Jag behandlar här nedan förslagen i nämnda ordning och gör alltså början med förslaget om *statsbidrag för byggnadernas uppförande*.

De sakkunnigas förslag i detta hänseende innebära, att staten skulle lämna bidrag såväl till nya som till redan befintliga byggnader. De båda reser-vanterna hava dock i sistnämnda avseende röjt en viss tvekan, som vunnit genklang i några av de i ärendet avgivna yttrandena. Orsaken härtill är, att man hyst betänkligheter mot att staten skulle engagera sig i en retro-aktivt verkande bidragspolitik, ett förfarande som icke ansetts stå i god överensstämmelse med de regler, staten hittills följt i detta avseende. Vi-dare har man ansett den tanken främmande, att statsbidrag skulle beviljas till kostnader, som redan likviderats, samt förmenat, att det vore av ringa betydelse för kommunerna att erhålla bidrag till utgifter, som låge långt tillbaka i tiden och ej längre tyngde deras finanser. I nära anslutning till denna tankegång har man på ett par enstaka håll bland remissmyndighe-terna varit böjd att tillstyrka en sådan anordning, att staten skulle lämna bidrag endast i fall, där kommunerna ännu hade att gälda lån, som upp-tagits för finansierande av skolbyggnader.

I anledning härav vill jag anföra, att, om man ansluter sig till principen, att staten skall träda in i alla de fall, där utgifter för skolbyggnader utöva ett kännbart inflytande på den kommunala ekonomien, det enligt min me-ning är alldeles nödvändigt att också inbegripa de byggnadsföretag, som redan uppförts men för vilka kommunerna ännu hava utgifter på grund av att företagen finansierats lånevägen. Men accepterar man denna princip, synes det oberättigat att från delaktighet i statsbidraget utan vidare helt utesluta de byggnadsföretag, som redan uppförts men som omedelbart gäldats med uttaxerade medel. Det kan nämligen, såsom vid behand-lingen av de sakkunnigas förslag från olika håll anförts, bero allenast av en tillfällighet, att vederbörande kommun valt att för skolbyggnadens finan-siering tillgripa lånevägen för att i stället betala ett annat byggnadsföretag eller andra åtgärder medelst uttaxerade medel. Såsom de sakkunniga på-pekat, innebär den omständigheten, att skolbyggnaderna ej finansierats låne-vägen, alldeles icke ett bevis på att icke kostnaderna för byggnaderna inne-

burit stora ekonomiska ansträngningar för kommunen, vilka sträcka sina verkningar långt fram i tiden. Med hänsyn till vad nu anförts ledes jag sålunda till att i princip förorda de sakkunnigas förslag, att statsbidrag till skolbyggnaders uppförande bör utgå ej endast till nya byggnader utan även till byggnader, som redan uppförts.

Vad då först angår frågan om bidrag till *nya undervisningslokaler* hava de sakkunniga, såsom av det föregående framgår, i avseende på statsbidragssystemet delat sig på två linjer.

Sakkunnigmajoritetens förslag innebär i huvudsak följande. Bidrag skulle utgå till kostnaderna för lärosalar (klassrum och specialrum), gymnastiksalar samt lokaler för undervisning i slöjd och hushållsgöromål ävensom för den första uppsättningen av inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök. Statsbidraget skulle utgå med 75 procent eller $\frac{3}{4}$ av anläggningskapitalet för ifrågakvarande undervisningslokaler, dock endast under förutsättning att Kungl. Maj:t respektive, där kostnaden beräknades uppgå till högst 3,000 kronor, länsstyrelsen lämnat tillstånd till arbetets utförande samt fastställt den kostnadssumma, varå bidraget, högst, skulle beräknas. Bidraget skulle av statsverket utbetalas i lika belopp under 40 år. Varje år skulle alltså till skoldistriktet utbetalas $\frac{1}{40}$ av statsbidragsbeloppet.

Reservanternas förslag innebära i förhållande till majoritetens förslag avvikelser i följande huvudsakligare hänseenden. Bidrag skulle utgå även till kostnaderna för vissa icke obligatoriska specialrum, beträffande vilka majoriteten tillrätt en prövning av bidragsrätten från fall till fall, samt vidare till barnbispisningslokaler, tvagningsrum och andra enklare anordningar för skolbad, över huvud taget till lokaler och utrymmen, vilka befundes erforderliga för folk- och fortsättningsskolans verksamhet. Byggnadsbidraget skulle utgå med hälften av anläggningskapitalet. Gränsen för Kungl. Maj:ts respektive länsstyrelsens prövning föreslå reservanterna till 1,500 kronor. Byggnadsbidraget skulle utanordnas utan särskild rekvisition antingen omedelbart eller ock fördelat på 25 år, räknat från och med det redovisningsår, varunder huset blivit godkänt. I sistnämnda fall skulle staten lämna ersättning för kommunens ränteförlust på så sätt, att årsbidraget bestämdes till 6 procent av byggnadsbidraget. Det bör påpekas, att vid utbetalning i form av årsbidrag reservanternas förslag i realiteten leder till samma resultat som majoritetsförslaget med avseende å relationen mellan det totala statsbidraget och anläggningskapitalet. 25 årsbidrag, vart och ett motsvarande 6 procent av halva anläggningskapitalet, ge nämligen en summa, som utgör $\frac{3}{4}$ av nämnda kapital. Den väsentliga skillnaden mellan de båda förslagen, såvitt angår statsbidragets storlek, ligger alltså egentligen endast i bidragsperiodens längd, som enligt reservanternas förslag ställer sig för kommunerna gynnsammare.

Flertalet myndigheter hava biträtt reservanternas förslag beträffande den tidsperiod, under vilken statsbidraget skulle inbetalas till kommunen, och

rörande statsbidragets storlek. Vissa myndigheter, bland dem statskontoret, hava förordat majoritetens förslag i förevarande avseenden. Statskontoret har dock för sin del ifrågasatt en begränsning av statsbidraget från 75 procent till 50 à 65 procent.

Vad angår frågan om vilka lokaler, som böra tagas i betraktande vid statsbidragets beräkning, anser jag mig böra ansluta mig till majoritetens förslag. Visserligen hava åtskilliga myndigheter betonat önskvärdheten av att statsbidrag även beräknas för badanläggningar och andra hygieniska eller sociala anordningar. Huru behjärtansvärt det än kan förefalla, att staten deltagar i kostnaderna för sådana anläggningar, anser jag det dock av såväl principiella som statsfinansiella skäl nödvändigt att vid genomförandet av förevarande statsbidragssystem söka taga sikte enbart på de kostnadskategorier, som kunna sägas hava omedelbart samband med folkskolväsendet. Här gäller det för övrigt enligt mitt förmenande icke att taga ställning för eller emot anläggningar av detta slag. Liksom de sakkunnigas majoritet anser jag det icke vara att befara, att kommunerna skola befinnas mindre benägna att, sedan de blivit berättigade till statsbidrag för de egentliga skollokalerna, genom anordnande av berörda extra utrymmen främja lärjungarnas bästa. I likhet med sakkunnigmajoriteten håller jag vidare före, att frågan, huruvida statsbidrag skall utgå till specialrum för undervisning i naturkunnet, teckning o. s. v. samt för lärarrum och samlingssalar, bör bliva föremål för prövning från fall till fall i samband med avgörande av ärenden om statsbidrag. Jag biträder de sakkunnigas mening, att för om- eller nybyggnadsarbeten, vilka avse allenast att sätta redan befintliga lokaler i bättre skick eller giva en lämpligare disposition av dessa, statsbidrag icke bör åtnjutas.

Vad sedan angår sättet för statsbidragets utgående hava såväl majoriteten som minoriteten bland de sakkunniga och flertalet myndigheter varit överens om att dessa bidrag av statsfinansiella skäl böra fördelas över en viss tidsperiod. Även jag ansluter mig till denna uppfattning. Frågan om tidsperiodens längd står, såsom av det föregående framgår, i nära samband med frågan om statsbidragets belopp. Vid bedömandet av dessa spörsmål träda enligt min mening tre synpunkter i förgrunden, nämligen önskvärdheten av att kommunerna få en i möjligaste mån effektiv hjälp, behovet av att statsbidraget icke sättes så högt att kommunernas intresse att reducera byggnadskostnaderna förminskas samt nödvändigheten av att med hänsyn till de statsfinansiella intressena hålla statsbidraget inom rimliga gränser.

Då det för kommunerna är gynnsammare, att statsbidraget från statens sida slutbetalas under något kortare tid än sakkunnigmajoriteten tänkt sig, finner jag mig böra i likhet med reservanterna tillstyrka en utbetalningstid av 25 år. Statsbidraget synes mig böra bestämmas till $\frac{3}{4}$ av den nominella byggnadskostnaden (anläggningskapitalet), såsom majoriteten föreslagit. På sätt jag förut framhållit är ett efter dessa grunder beräknat statsbidrag ekonomiskt

likvärdigt med reservanternas förslag, alltså för kommunerna fördelaktigare än majoritetsförslaget. Huruvida i den blivande statsbidragsförfattningen reservanternas uttryckssätt (6 procent å halva byggnadsbeloppet årligen) eller majoritetens formulering skall komma till användning, förefaller vara av jämförelsevis underordnad betydelse. Huvudsaken torde vara, att kommunerna erhålla ett effektivt bidrag och att detta bidrag samtidigt även ur statsfinansiell synpunkt kan godtagas. Reservanternas förslag, att statsbidrag å mindre belopp skulle utbetalas omedelbart, kan synas praktiskt, men medför å andra sidan vissa svårigheter vid beräkning av varje år av anslagsbehovet för statens vidkommande. Jag anser därför, att regeln om bidragens fördelning på 25 år bör gälla över hela linjen.

I likhet med de sakkunniga håller jag före, att en viss decentralisering kan vara lämplig vid behandlingen av förevarande byggnadsärenden. Den av statskontoret framkastade tanken att förlägga avgörandet av dessa ärenden till skolöverstyrelsen anser jag mig icke kunna biträda. Prövningen av dessa ärenden synes böra fördelas mellan Kungl. Maj:t och länsstyrelserna. Olika uppfattningar hava gjort sig gällande, i vilken omfattning länsstyrelserna böra medgivnas befogenhet att handlägga dessa ärenden. Sakkunnigmajoriteten har för sin del förordat, att ärenden rörande byggnadsföretag intill ett beräknat kostnadsbelopp av 3,000 kronor skola avgöras av länsstyrelsen och återstående ärenden behandlas av Kungl. Maj:t. Reservanterna hava förordat, att ifrågavarande gräns sättes vid 1,500 kronor. Ett stort antal myndigheter, framför allt länsstyrelser, hava tillstyrkt en höjning av gränsen upp till, i flertalet fall, 10,000 kronor. Skolstyrelserna i de större städerna med flera hava förordat en prövningsgräns vid 15,000 kronor. Stockholms folkskoleledning har föreslagit, att gränsen åtminstone för Stockholms vidkommande skulle höjas till 25,000 kronor. För egen del tillstyrker jag — under beaktande av å ena sidan de praktiska fördelarna av att de lokala instanserna i största möjliga omfattning få pröva och avgöra ärenden av detta slag samt å andra sidan det statliga intresset av att Kungl. Maj:t har i sin hand avgörandet av de frågor, som innebära mer betydande medelsanvisningar — att ifrågavarande bidragsgräns sättes till 10,000 kronor. Att anpassa prövningsgränsen efter de stora städernas förhållanden anser jag icke vara tillrådligt, ej heller att i detta hänseende giva de stora städerna en undantagsställning.

Jag övergår så till frågan om byggnadsbidrag för *redan befintliga skollokaler*.

Såsom av det föregående framgår har även i fråga om det tekniska utformandet av detta bidragssystem de sakkunniga delat sig på två linjer, kring vilka myndigheterna vid sitt ställningstagande grupperat sig.

Sakkunnigmajoritetens förslag innebär, att staten skulle bidraga till de kostnader, skoldistriktet fått vidkännas för nu förevarande undervisningslokaler, dock med den begränsningen, att dylikt bidrag icke skulle utgå för lokaler, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande varit i bruk mera än

39 år. Bidraget skulle utgå med visst belopp per lokal årligen till och med den 1 juli näst före den tidpunkt, då lokalen varit i bruk under 40 år. Bidrag skulle utgå allenast för egentliga klassrum och gymnastiksalar. Lokaler skulle indelas av särskilda skolhusvärderingsnämnder i fyra klasser, allt efter lokalernas beskaffenhet. Årsbidraget skulle utgöra för klass I 180 kronor per lokal, för klass II 120 kronor per lokal och för klass III 90 kronor per lokal. För lokaler, som hänföras till klass IV, skulle icke utgå bidrag, ej heller för lokal, som tillkommit utan kostnad för distriktet.

Sakkunnigminoritetens förslag innebär i dessa avseenden följande avvikelser. Byggnadsbidraget skulle beräknas på grundval av byggnadskostnaderna, alltså icke efter schematiska grunder. Sådant bidrag skulle utgå endast för lokaler, vilka första gången tagits i bruk efter den 30 juni 1916. Skolhusvärderingsnämnder skulle fastställa kostnadssumman, varvid hänsyn icke skulle tagas till den del av byggnadskostnaderna för visst hus, vilken överstege 20,000 kronor i medeltal per lokal. Byggnadsbidraget skulle utanordnas på samma sätt och under samma tidsperiod som det av reservanterna förordade byggnadsbidraget till blivande lokaler. En annuitet (ett årsbidrag) av byggnadsbidraget skulle utgå under varje redovisningsår från och med den 1 juli 1935 till och med det redovisningsår, under vilket 24 år förflutit efter det huset först togs i bruk.

Den väsentligaste skillnaden mellan majoritetens och reservanternas förslag ligger, såsom av det föregående framgår, däri, att majoriteten föreslagit, att byggnadsbidraget skall utgå efter vissa schematiska grunder, under det reservanterna vid beräkningen av detsamma sökt anslutning till de verkliga havda byggnadskostnaderna.

Vid bedömandet av dessa båda förslag faller i ögonen, att det schematiska förfarandet kommer att medföra en i vissa fall ganska ojämn fördelning av statsbidragen, om man jämför dessa med byggnadskostnaderna. Däremot har detta förfarande den förtjänsten, att det icke bygger på kostnadsmoment, vilkas skälighet staten icke varit i tillfälle att kontrollera. Det medför även fördelen av ett jämförelsevis enklare administrativt förfarande än det, som måste åtfölja ett med hänsyn till de verkliga byggnadskostnadernas storlek utgående statsbidrag, där det för skolhusvärderingsnämnderna skulle bli nödvändigt att först och främst utröna kostnaden för byggnadsföretag, av vilka många utförts ganska lång tid tillbaka i tiden, och vidare att tillse ej endast att rena överflödskostnader avräknas, där sådana förekomma, utan även att kostnaderna icke varit oskäligt höga i förhållande till vid tiden ifråga gällande priser.

Den största förtjänsten hos reservanternas förslag har förmenats vara, att det skulle vara ägnat att medföra en rättvisare fördelning av byggnadsbidragen och en konsekventare utjämning av skattebördorna än majoritetens förslag. Tager man endast byggnadskostnaderna som riktmärke, vill det synas som om reservanternas förslag ur kommunernas synpunkt äger för-

delar framför majoritetsförslaget. Detta är dock icke, såsom den föregående framställningen utvisat, alldeles oomtvistligt. Jag vill erinra, att styrelsen för landskommunernas förbund i nämnda hänseende förfäktat en annan mening. Ur statens synpunkter förefaller i varje fall den av sakkunnigmajoriteten förordade utgångspunkten för statsbidragets bestämmande — byggnadernas *tjänlighet* för sitt ändamål vid tiden för byggnadsbidragets åtnjutande — vara att föredraga framför en metod, som bygger på de verkliga kostnaderna för byggnadsföretag, på vilkas tillkomst staten icke haft något inflytande och vilkas kostnadsram staten icke haft möjlighet att öva något inflytande på. Den av reservanterna förordade maximeringen av statsbidraget till att avse endast de under 20,000 kronor per lokal fallande kostnaderna torde icke för staten erbjuda en tillräckligt betryggande säkerhetsmarginal. För egen del finner jag övertygande skäl hava anförts för sakkunnigmajoritetens förslag om en fördelning av statens byggnadsbidrag till redan befintliga skollokaler efter ett klassificeringsförfarande, utgående från lokalernas *tjänlighet* för sitt ändamål. I själva verket innebär detta förslag intet annat, än att staten under viss begränsad tid betalar kommunerna ett slags hyresersättning för de till undervisningen upplåtna lokalerna. Ser man saken på sådant sätt, kan invändningen om ojämnheter i vissa fall i relationen mellan bidragets storlek och den verkliga byggnadskostnaden icke tillmätas någon avgörande betydelse.

Vad därefter angår frågan, för vilka byggnader nu avsedda bidrag böra utgå, finner jag starka skäl anförda för den meningen, att sakkunnigmajoriteten satt gränsen för bidragsberättigade lokaler väl långt tillbaka i tiden. Visserligen blir härigenom statsbidragshjälpen till kommunerna avsedd för ett större antal skolbyggnader. Men det torde höra till sällsyntheterna, att en kommun i våra dagar känner bördan av en skolbyggnad, som uppförts för så lång tid tillbaka som ett fyrtiotal år. Det synes därför befogat att flytta statsbidragsgränsen fram till en senare tidpunkt. Jag föreslår, att gränsen sättes vid 20 år, sålunda att bidrag icke utgår för lokaler, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande varit i bruk mera än 19 år. Bidraget bör utgå med visst belopp per lokal och år till och med den 1 juli näst före den tidpunkt, då lokalen varit i bruk under 20 år. I enlighet med sakkunnigmajoritetens förslag synes bidrag böra utgå endast för egentliga klassrum och gymnastiksal.

I likhet med de sakkunniga håller jag före, att bidrag ej bör komma i fråga för lokaler, som tillkommit utan kostnad för vederbörande skoldistrikt.

Jag har intet att invända mot det av de sakkunniga föreslagna klassificeringsförfarandet och anser mig även kunna biträda förslaget att inrätta särskilda skolhusvärderingsnämnder för värderingsförfarandets genomförande. De sakkunnigas förslag i dessa hänseenden synas vara väl avvägda och ägnade att tillgodose såväl statens som kommunernas berättigade intressen. I fråga om nämndernas sammansättning och arbetsformer biträder jag jäm-

väl sakkunnigförslaget. På Kungl. Maj:t torde få ankomma att utfärda anvisningar om de grunder, som av nämnderna böra iakttagas vid klassificeringen.

Mitt förslag här ovan ifråga om bidragsperiodens längd medför vissa förändringar i fråga om de statsbidrag, som böra utgå i de olika bidragsklasserna. Med utgångspunkt från de av de sakkunniga verkställda beräkningarna uppskattar jag medelkostnaden per rumsenhet (klassrum och gymnastiksalar) för de sista tjugo åren till: för A-skolor 12,500 kronor, för B 1- och B 2-skolor 8,000 kronor samt för skolor med endast ett klassrum 6,800 kronor. Fördelas dessa belopp på 20 år, blir årskvoten respektive 625 kronor, 400 kronor och 340 kronor. Jag anser, att en skälig avvägning av ersättningen till kommunerna erhålles, om bidragen i de olika klasserna bestämmas till 60 procent av nämnda årskvoter. I enlighet härmed skulle årsbidragen komma att utgöra för klass I 370 kronor, för klass II 240 kronor och för klass III 200 kronor. Totala maximibeloppet av årsbidrag skulle alltså utgöra för klass I 7,400 kronor (enligt de sakkunniga 7,200 kronor), för klass II 4,800 kronor (enligt de sakkunniga samma belopp) samt för klass III 4,000 kronor (enligt de sakkunniga 3,600 kronor), allt per bidragsberättigad rumsenhet. Mitt förslag innebär alltså omkring 10 procents förbättring för den lägsta bidragsgruppen och en obetydlig höjning av bidraget i den högsta bidragsklassen. I detta sammanhang vill jag emellertid betona, att jag, i likhet med de sakkunniga, icke anser, att skolformen bör spela någon avgörande roll vid lokalernas klassificering. Bestämmande för placeringen i den ena eller andra klassen bör vara lokalens tjänlighet för sitt ändamål, det skick, vari den befinner sig, och den allmänna standard, den representerar. En A-skola kan komma i klass III likaväl som en B-skola i klass I o. s. v.

Till de av sakkunnigmajoriteten föreslagna bestämmelser, som här ovan icke särskilt berörts, kan jag i huvudsak giva min anslutning. Jag anser mig dock böra särskilt framhålla, att enligt min mening, vare sig det gäller redan befintliga eller blivande lokaler någon åtskillnad icke synes böra göras mellan lokaler, använda för folkskolan, och lokaler, använda för fortsättningskolan. Båda slagen av utrymmen böra vara inneslutna i bidragsrätten.

Såvitt jag kan finna, torde tillräckliga skäl icke föreligga att under en övergångsperiod införa det av de sakkunniga förordade *provisoriska byggnadsbidraget*. Vid utfärdandet av de bestämmelser, som kunna föranledas av de av mig ovan tillstyrkta åtgärderna, torde böra föreskrivas, att de skola träda i kraft på dag, som Kungl. Maj:t bestämmer. Först sedan klassificeringsförfarandet för hela riket slutförts, torde bestämmelserna böra vinna tillämpning. Den ekonomiska förlust, kommunerna på detta sätt kunna komma att lida, torde icke bliva alltför kännbar, i all synnerhet som jag förutsätter, att det provisoriska anslaget till utjämning av skolkostnaderna skall bibehållas, till dess de nya bidragsgrunderna vinna giltighet.

Om staten övertager en del av kostnaderna för de av skoldistriktet uppförda skolhusen, torde den jämväl böra lätta på kommunernas utgifter för *förhyrda lokaler*. Jag har sålunda intet att erinra mot att statsbidrag till detta ändamål beviljas. De sakkunniga hava föreslagit, att hyresbidrag skall utgå med hälften av den av skoldistriktet erlagda hyran, med rätt för den utanordnande myndigheten att i förekommande fall pröva hyresbeloppets skälighet och bestämma statsbidraget till hälften av det såsom skäligt ansedda beloppet. På grund av mitt förslag om storleken av statsbidrag till uppförande av skollokaler kan det med ett hyresbidrag av nyss angiven omfattning te sig lika fördelaktigt för en kommun att anskaffa skollokaler hyresvägen som att bygga egna lokaler, ja kanske fördelaktigare. Då det alltid innebär en olägenhet, att skollokalerna ej tillhöra kommunerna, synes det mig tillrådligt, att hyresbidraget begränsas till $\frac{1}{3}$ av den verkliga eller såsom skälig ansedda hyran.

Jag biträder de sakkunnigas förslag, att staten bör bidraga till kostnaderna för undervisningslokalernas underhåll samt för tillhandahållande av skolmöbler och undervisningsmateriel med ett årligt belopp per lärosal, *underhållsbidrag*. Härvid böra även specialrum, gymnastiksal, slöjdsalar och skolkök medräknas. Jag framlägger därför förslag i denna riktning. De av de sakkunniga föreslagna statsbidragsbeloppen giva mig icke anledning till erinran.

Samma skäl, som motivera, att staten bidrager till kommunernas kostnader för skolbyggnader, tala enligt mitt förmenande för att staten också lämnar understöd till *tjänstebostäder* för lärare. Vad de sakkunnigas majoritet i detta hänseende föreslagit kan jag i allt väsentligt biträda. Jag vill betona, att jag — trots att åtskilliga myndigheter förordat en anordning, innebärande att statsbidraget till förevarande ändamål skulle bestämmas efter dyrortsgrupperingen — ej anser mig kunna biträda åtgärder i sistnämnda riktning, enär de äro ägnade att verka prejudicerande vid en blivande reglering av lärarnas löner. Det av mig nu tillstyrkta tjänstebostadsbidraget har endast provisorisk karaktär.

De av de sakkunniga föreslagna särskilda bestämmelser, som sammanhöra med statsbidragsförfarandet, motiveras väsentligen av nödvändigheten av att staten erhåller ökad medbestämmanderätt i fråga om folkskoleväsendet, i och med att staten deltar i bestridandet av ovan angivna kostnader. I det väsentliga anser jag mig kunna ansluta mig till de av de sakkunniga i dessa hänseenden framlagda förslagen.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att senare taga frågorna om det administrativa förfarandet under förnyat överbägande samt utfärda de författningsbestämmelser, som föranledas av vad ovan föreslagits.

Vad till sist angår *kostnadsberäkningarna* föranleda mina förslag här ovan vissa jämkningar i de sakkunnigas kalkyler.

För det första är det uppenbart, att genom förkortningen av bidrags-

perioden för nya byggnader från 40 till 25 år man har att räkna med ett större årligt anslagskrav under den tidrymd, då det återstående behovet av rena nyanläggningar skall fyllas, än enligt sakkunnigmajoritetens kalkyler. Att här på förhand angiva den erforderliga summan, ens approximativt, är uppenbarligen ogörligt. Ej heller de av ersättningsbyggnader föranledda anslagsäskandena kunna nu till storleken bestämmas. Det bör emellertid betonas, vad också de sakkunniga påpekat, att genom den föreslagna ordningen för bidragsprövningen det kommer att ligga i statens hand att reglera takten för byggnadsverksamheten och att därvid alltså även åstadkomma en skälig anpassning efter vad statsbudgeten kan bära. Blivande anslagsberäkningar böra lämpligen för varje år grunda sig på utav skolöverstyrelsen med folkskolinspektörernas hjälp åstadkomna översikter över på de olika orterna föreliggande nybyggnadsbehov. Till byggnadsbidrag för redan befintliga lokaler hava de sakkunnigas majoritet — med utgångspunkt från ett till 20,000 uppskattat antal bidragsberättigade lokaler och approximativt förutsättande ett bidrag efter klass II per sal — beräknat ett belopp av 2,4 miljoner kronor vara erforderligt under första året. Enligt det av mig här ovan förordade förslaget torde antalet bidragsberättigade byggnader kunna beräknas till vid pass 11,000. Räknar jag med ett genomsnittligt bidrag av 240 kronor per sal, skulle alltså kostnaderna under första året uppgå till omkring 2,6 miljoner kronor.

Emot de sakkunnigas beräkningar av hyres-, underhålls- och tjänstebostadsbidragens totalbelopp har jag intet annat att invända än att med hänsyn till vad jag föreslagit angående hyresbidragens storlek det beräknade rsanslaget bör minskas från 285,000 kronor till 190,000 kronor. Ej heller finner jag något att invända emot de för skolhusvärderingsnämnderna beräknade kostnaderna.

Av de föreliggande yttrandena över folkskolesakkunnigas betänkande framgår, att man flestades förväntat, att statens administrativa kostnader komma att i viss grad ökas vid ett genomförande av de förordade åtgärderna. De sakkunniga hava själva påpekat detta men icke sett sig i stånd att nu framlägga några kalkyler i detta hänseende. De sakkunniga hava emellertid pekat på att de föreslagna åtgärderna komma att draga med sig en avsevärd ökning av arbetsbördan särskilt för folkskolinspektörer, länsstyrelser, skolöverstyrelsen och ecklesiastikdepartementet. Såvitt jag kan finna, torde detta särskilt bliva fallet under en övergångsperiod på 10 à 20 år. Först sedan närmare erfarenhet vunnits i förevarande hänseende, torde frågorna om utökning av arbetskrafterna hos nämnda myndigheter böra tagas under övervägande. Jag finner sålunda icke anledning att nu taga ställning till vad skolöverstyrelsen, vissa länsstyrelser och folkskolinspektörer härutinnan anfört. Vad särskilt angår frågan om ökad expeditiöshjälp för folkskolinspektörerna vill jag erinra om att denna fråga varit föremål för behandling under punkt 170 i 1935 års åttonde huvudtitel. Vidare vill jag framhålla,

att det icke synes erforderligt att redan för nästkommande budgetår knyta ett byggnadssakkunnigt biträde vid skolöverstyrelsen.

Jag återkommer i ett följande kapitel till frågorna rörande tidpunkten för genomförandet av ovannämnda förslag, varvid jag även ämnar taga ställning till spørsmålet, om och i vad mån anslag för ifrågavarande ändamål böra uppföras i riksstaten för nästkommande budgetår.»

Till stöd för de i motionen II:568 framförda yrkandena rörande *statsbidrag till redan befintliga skollokaler* har anförts bland annat följande:

De största svårigheterna hava uppenbarligen mött, då det gällt att tekniskt utforma grunderna för statsbidrags utgående till redan uppförda skolbyggnader. De sakkunniga hava stannat i olika meningar och utformat tvenne olika bidragssystem — det ena byggande på en värdering av lokalernas beskaffenhet och indelande i fyra olika klasser och bidragets utgående efter vissa schematiska grunder, det andra utgående från de verkliga byggnadskostnaderna och bidragets utgående efter en årskvot av det på grundval av dessa fixerade totala bidraget.

Utredningen torde till fullo hava visat, huru svårt det är att finna automatiskt verkande grunder för detta bidrags utgående — under alla förhållanden, om man vill bevara ett samband mellan statsbidraget och kommunernas nedlagda kostnader. Vägande invändningar hava också riktats mot båda systemen, varom departementschefen erinrar å sid. 80—81 i propositionen.

Propositionen har givit sin anslutning till det första av dessa båda bidragssystem, och det framlagda förslaget räknar alltså med ett värderingsförfarande genom särskilda skolhusvärderingsnämnder, vilka skulle draga en beräknad kostnad av 200,000 kronor. Enligt detta skulle värderingen avse att fastställa lokalernas tjänlighet för sitt ändamål, ej som de sakkunniga föreslagit lokalernas beskaffenhet. Därmed skulle i själva verket sambandet bli ännu sprödare mellan klassificeringens resultat och kommunernas byggnadskostnader. Ty det är uppenbart, att en skollokals tjänlighet för sitt ändamål ingalunda alltid eller ens som regel står i någon bestämd relation till byggnadskostnaden. Ett klassrum i en enkel träbyggnad kan vara precis lika tjänligt för sitt ändamål som ett klassrum i en skolhusbyggnad av sten och måste därför under denna förutsättning givetvis hänföras till samma bidragsgrupp.

Härav blir en följd, att enligt ett dylikt bidragssystem statsbidraget kan med de bidragsbelopp, som här föreslås, i många fall komma att väsentligt överstiga byggnadskostnaderna. Andra egendomliga konsekvenser av systemet ha också påpekats. Statsbidragen till en redan befintlig skolbyggnad, färdigställd något år före förslaget genomförande, kunna bli väsentligen större än till motsvarande nybyggnad, som uppförts efter förslaget genomförande och som drager samma byggnadskostnad som den förra och till vilken alltså bidrag skall utgå enligt det föreslagna systemet för statsbidrag till nybyggnader.

Men de största betänkligheterna inställa sig dock mot det föreslagna klassificeringsförfarandet. Naturligtvis kan man verkställa en värdering av byggnader och lokaler i dessa efter rent byggnadstekniska och ekonomiska grunder och fastställa lokalernas värde från dessa utgångspunkter »efter

deras beskaffenhet». Men resultatet torde bliva ett helt annat, om värderingen skall avse att indela lokalerna i olika klasser efter deras tjänlighet för sitt ändamål. Samtliga lärosalar, mot vilka inga väsentliga anmärkningar kunna riktas såsom undervisningslokaler, torde skolhusvärderingsnämnderna komma att uppföra i högsta bidragsklassen såsom fullt tjänliga för sitt ändamål. Och när statsbidrag i detta fall endast skall utgå till lokaler, som varit i bruk i 19 år eller därunder, så torde stora huvudmassan av lokaler höra till nu nämnda kategori och sannolikt komma att uppföras i klass I. När i propositionen det totala årliga statsbidraget till redan befintliga skolbyggnader beräknas till omkring 2,6 miljoner kronor efter ett medeltal beräknat efter bidraget till klass II, som med 130 kronor understiger bidraget till klass I, kan man på goda grunder antaga, att det beräknade totala bidraget skulle väsentligen komma att överskridas i verkligheten.

De invändningar, som alltså i olika avseenden kunna riktas mot det föreslagna *sättet* för statsbidragets utgående till redan befintliga skollokaler, göra, att det ligger nära till hands att fråga sig, om ett värderingsförfarande avseende att fastslå olika grader av byggnadernas tjänlighet för sitt ändamål överhuvud fyller något praktiskt ändamål. Uppenbart synes vara, att det blir mycket svårt att uppställa några allmänna vägledande principer för en dylik värdering och att det subjektiva momentet här måste få ett betydligt större utrymme än vid en värdering efter ekonomiska och byggnadstekniska grunder. Någon garanti för en rättvis fördelning av detta statsbidrag mellan kommunerna i riket torde det föreslagna klassificeringsförfarandet icke erbjuda. Under sådana förhållanden synes det vid riksdagsbehandlingen av propositionen böra tagas under överbägande, om icke en förenkling av *sättet* för dessa statsbidrags utgående kunde genomföras ända därhän, att man i stället genomförde ett system med *fasta bidrag* för redan befintliga skollokaler. För verkligt otjänliga och otillfredsställande lokaler skulle givetvis intet bidrag utgå. Men för sådana, som av folkskolinspektörerna kunde godkännas, skulle ett fixt årligt bidrag utgå. Givetvis borde härvid iakttagas, att detta fasta bidrag fixeras till ett belopp, som innebär garantier för att det samlade statsbidraget under denna punkt komme att hålla sig inom den i propositionen beräknade kostnadsramen.

Härigenom skulle hela värderingsförfarandet kunna bortfalla och en inbesparing av de beräknade kostnaderna å 200,000 kronor kunna göras. Vidare skulle man uppnå en förenkling av administrationen, som säkerligen eljest skulle komma att kräva en mycket omständlig apparat, även bortsett från själva nämnderna och den första generalvärderingen. Jag tillåter mig därför att framlägga ett förslag av ovan angivna innebörd för att därmed bringa även detta sätt för ifrågavarande statsbidrags utgående under riksdagens prövning. Jag förbiser härvid ingalunda, att liknande invändningar, som riktats mot det nu utgående utjämningsbidraget, kunna resas mot att, då det gäller bidrag för redan uppförda skolbyggnader, använda samma system. Men då den föreliggande utredningen icke kunnat lösa denna tekniska fråga på ett enklare och mera tillfredsställande sätt än som skett och då det här gäller statsbidrag för en mera begränsad tidrymd, vilka sedan helt komma att bortfalla, torde den föreslagna utvägen visa sig vara enklare och framkomligare och därför att föredraga.

Jag vill slutligen i detta sammanhang framhålla, att den föreslagna tiden för statsbidrags utgående till redan befintliga skolbyggnader innebär från min utgångspunkt en avgjord förbättring av de sakkunnigas förslag.

Men ännu en punkt under denna rubrik anser jag mig böra beröra. Departementschefen uttalar å sid. 88 i propositionen följande: »I likhet med de sakkunniga håller jag före, att bidrag ej bör komma ifråga för lokaler, som tillkommit utan kostnad för vederbörande skoldistrikt.» Det gäller ju om ett mycket begränsat antal fall, att skolbyggnaden tillkommit utan någon kostnad för kommunen, och den av departementschefen uttalade meningen rörande dessa fall torde framstå som mycket välgrundad. Emellertid har staten under de senare åren beviljat bidrag till skolhusbyggen i skilda delar av landet uppgående till flera miljoner kronor. Dessa byggnadsbidrag hava varierat mellan 20 och 90 procent av byggnadskostnaderna. Frågan om vilken hänsyn, som skall tagas till dessa byggnadsbidrag, har i propositionen, såvitt jag kunnat finna, icke upptagits till någon behandling. Detsamma gäller för övrigt om samma spørsmål, i vad det gäller ersättning för tjänstebostäder. Emellertid torde denna fråga icke böra lämnas obesvarad i detta sammanhang. Om staten betalat t. ex. hälften eller tre fjärdedelar av en skolbyggnad, kan det knappast anses rimligt, att kommunen skall erhålla samma statsbidrag för skollokaler i en dylik byggnad som för lokaler i en byggnad, som helt bekostats av kommunen. Även om statsbidraget fixeras till ett och samma årliga belopp för varje tjänlig skollokal, avser det ju dock att utgöra en kompensation för kostnaderna för denna och bör därför i dessa fall anpassas efter relationen mellan statens och kommunens andel i byggnadskostnaden. Anpassningen torde vid bestämmandet av ett fixt gemensamt årsbidrag för redan befintliga skollokaler kunna ske genom en bestämmelse därom, att kommunerna i nu berörda fall erhålla den procent av det årliga bidraget för lokal, som svarar mot deras andel i byggnadskostnaderna. Har kommunen icke burit mer än halva kostnaden, bör den icke uppbära mer än *hälften* av det årliga bidraget, har staten bekostat tre fjärdedelar av byggnadskostnaden, bör kommunen icke erhålla mer än *en fjärdedel* av detta bidrag, allt per lokal i respektive skolbyggnad. Under alla förhållanden torde vid riksdagsbehandlingen av ifrågavarande statsbidrag denna nu berörda fråga icke böra lämnas oreglerad.

I kap. 3 (sid. 86—143 i statsrådsprotokollet) har departementschefen behandlat frågan om statsbidrag till lärares avlöning.

Efter en redogörelse för i riksstaten under budgetåret 1934/1935 för ändamålet uppförda anslag och för gällande författningsbestämmelser rörande lärares avlöning och statsbidrag därtill har departementschefen redogjort för skolöverstyrelsens anslagsberäkningar för budgetåret 1935/1936. Sedan departementschefen lämnat vissa uppgifter angående skoldistriktens utgifter för lärarpersonalens avlöning och rörande skatteutjämningsberedningens principförslag i avseende å statens övertagande av kostnaderna för lärarpersonalens avlöning, har en redogörelse lämnats för folkskolesakkunnigas förslag i dessa avseenden och för myndigheternas m. fl. yttranden däröver.

I detta sammanhang torde en närmare redogörelse behöva lämnas endast rörande vissa delar av frågorna om statsbidrag till arvoden åt överlärare, om tvångsförflyttning av lärare samt om ordningen för upprättande av förslag till ledig lärartjänst.

Vad angår frågan om *statsbidrag till arvoden åt överlärare* må erinras om följande på området gällande författningsbestämmelser:

Jämlikt folkskolestadgan äger skolrådet (folkskolestyrelsen), där skolväsendets omfattning eller förhållanden i övrigt inom distriktet göra det behövt, åt särskild person uppdraga att närmast under skolrådet utöva ledningen och tillsynen över distriktens skolor eller vissa av dessa. Dylik ledare kan erhålla anställning antingen som kommunal folkskolinspektör eller, om rådande förhållanden anses påkalla, att ledaren av skolväsendet tillika tjänstgör som lärare vid skola inom distriktet, som överlärare. Ytterligare erforderligt antal överlärare kan av skolrådet utses till biträde vid ledning och tillsyn av skolväsendet. Förutsättningen för anställande av kommunal inspektör eller överlärare är emellertid, att kommunen beviljar erforderliga medel till inspektörens eller överlärarens arvoden. De skyldigheter, som åligger dylik inspektör eller överlärare, skola angivas i särskild instruktion, vilken för att bli gällande skall fastställas av överstyrelsen. Befattningar av detta slag tillsätts av den lokala skolstyrelsen, men ansökningshandlingarna granskas av skolöverstyrelsen, som har att avgiva yttrande angående de sökandes lämplighet för befattningen, och endast den, som av överstyrelsen förklarats lämplig, kan erhålla förordnande såsom överlärare. I de fall, då befattningen enligt skoldistriktets reglemente är bunden vid ordinarie lärartjänst inom distriktet, behöver ledigförklarande icke ske; eljest skall tillsättning ske efter kungörande av ledigheten. Förordnande för kommunal folkskolinspektör eller överlärare meddelas för viss tid; dock kan under vissa förutsättningar här ifrågasvarande befattningshavare givas en fastare anställning.

För utövande av tillsynen över den dagliga ordningen vid särskilt skolhus eller särskild skola, där två eller flera lärare tjänstgöra, ävensom för fullgörande av andra i skoldistriktets reglemente närmare angivna uppgifter i fråga om skolarbetets yttre anordning äger vidare skolråd eller skolstyrelse att såsom biträde åt folkskolinspektören eller överläraren bland de i skolhuset eller skolan tjänstgörande lärarna utse särskild tillsyningslärare. Jämväl i fråga om tillsyningslärare ankommer det på kommunen att ensam bestrida för tillsyningsuppdraget eventuellt utgående ersättning.

Folkskolesakkunniga hava nu föreslagit, att staten skulle i viss utsträckning lämna understöd för bestridande av kostnaderna för avlönande av överlärare. Enligt de sakkunnigas mening borde emellertid statsbidrag åtminstone tills vidare icke utgå för andra skolledarbefattningar än sådana, med vilka vore förenad skyldighet att bestrida undervisning.

Vad sedan angår frågan om *tvångsförflyttning av lärare*, må erinras, att sådan förflyttning i gällande folkskolelagstiftning förekommer endast när det gäller förflyttning inom ett och samma skoldistrikt.

I fråga om sådan förflyttning äro bestämmelser meddelade i § 22 folkskolestadgan, sådant detta författningsrum lyder enligt kungörelse den 30 december 1932 (nr 582). Skolråd i skoldistrikt uti stad äger rätt att, när skolans bästa det kräver, förflytta ordinarie lärare från en tjänst till en annan inom distriktet utan iakttagande av de för tillsättning av lärartjänst eljest gällande bestämmelser. Därest i skoldistrikt på landsbygden vid den omprövning, som jämlikt § 19 i folkskolestadgan skall verkställas vid upp-

kommen ledighet vid lärarbefattning inom distriktet, skoloråd eller folkskolinspektör finner, att till ledig tjänst lämpligen bör förflyttas ordinarie lärare vid distriktets skolor, skall ärendet underställas domkapitlets prövning och avgörande. Erfordras reglementsändring på grund av förflyttningen, skall frågan om ändring av reglementet först avgöras. Innan domkapitlet fattar beslut i fråga om förflyttning av lärare, skall denne beredas tillfälle att yttra sig. Kan domkapitlet icke godkänna av folkskolinspektören gjort yrkande, skall ärendet underställas skolöverstyrelsens avgörande. Sedan domkapitlets eller skolöverstyrelsens beslut om förflyttning av ordinarie lärare vunnit laga kraft, äger skolorådet förflytta ifrågavarande lärare. Såsom villkor för förflyttning inom skoldistrikt såväl i stad som på landsbygden gäller, att förflyttningen icke må medföra minskning i lärarens löneförmåner.

I syfte att befrämja indragning av överflödiga skolor och lärartjänster kompletterades, efter förslag av särskilda sakkunniga, de nu återgivna föreskrifterna om tvångsförflyttning med särskilda bestämmelser, avseende att underlätta flyttning av lärare på frivillighetens väg från ett distrikt till ett annat. Detta skedde genom kungörelsen den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. För tillsättning av tjänster enligt denna kungörelse äro rikets inspektionsområden sammanförda i 13 områdesgrupper. Då lärartjänst inom ett skoldistrikt skall kungöras ledig, skall skolorådet från vederbörande folkskolinspektör inhämta uppgift, huruvida inom något av de inspektionsområden, som tillhöra gruppen, finnes övertalig tjänst. Är detta fallet, skall tjänsten kungöras ledig med ansökningsrätten begränsad till endast ordinarie eller i förekommande fall tills vidare anställda lärare från skoldistrikt med övertaliga lärartjänster inom något av de inspektionsområden, som tillhöra ifrågavarande områdesgrupp. Om ingen behörig sökande anmäler sig, skall tjänsten ånyo kungöras ledig utan begränsning av ansökningsrätten. Detsamma gäller, om endast en behörig sökande anmäler sig och vederbörande valkorporation icke låter sig nöja med det ofullständiga förslaget.

Folkskolesakkunniga hava nu ifrågasatt en utvidgning av det nuvarande tvångsförflyttningsförfarandet till att omfatta även skyldighet för lärare att underkasta sig transport till tjänst inom annat skoldistrikt. De sakkunniga hava bland annat anfört följande:

Ehuru de sakkunniga vore fullt medvetna om att problemet om flyttningsskyldighet för folk- och småskollärare ställde sig vida mera invecklat och vanskligt att lösa än i fråga om den statliga förvaltningspersonalen, för vilken sådan skyldighet sedan länge varit föreskriven, hade de sakkunniga likväl med hänsyn till den av dem ifrågasatta betydande utvidgningen av statens ekonomiska ansvarighet för folkskoleväsendet ansett ofrånkomligt att söka i detta sammanhang finna en utväg att komma till rätta med förevarande spörsmål.

I överensstämmelse med inom statsförvaltningen vedertagna principer torde det icke böra ifrågakomma att ålägga lärarna generell flyttningsskyldighet annat än i samband med en lönereglering. På grund härav måste från de nya bestämmelsernas tillämplighetsområde undantagas de lärare, som vid bestämmelsernas ikraftträdande redan innehade ordinarie eller däremot svarande tjänst. Detta undantag torde dock ej behöva göras vidsträcktare, än att det avsåge allenast den ifrågavarande tjänsten. Sökte läraren ny tjänst

och erhöle sådan, förefölle det icke vara oskäligt att förknippa flyttningsskyldighet med den nya anställningen. Beträffande sistnämnda fall torde det dock vara tillrådligt, att låta anstå någon tid med de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Vidare kunde bestämmelser om flyttningsskyldighet icke göras tillämpliga å innehavare av med klockar- och organisttjänst eller endera av dessa befattningar förenad lärartjänst, detta med hänsyn till de speciella föreskrifter, som gällde för dylika förenade befattningar.

Åläggande av flyttningsskyldighet komme alltså enligt de sakkunnigas förslag att tills vidare få en ganska begränsad räckvidd.

Med avseende å tillämpningen av en tvångsförflyttningsprocedur borde vidare framhållas, att det måste anses vara av stor vikt, att icke genom bestämmelser härom en stagnation av den frivilliga förflyttningen åstadkommes. Skulle tvångsförflyttningens bestämmelserna omedelbart göras tillämpliga på lärare, som efter ansökning vunne transport från en ordinarie tjänst till en annan, kunde det befaras, att lärarna skulle känna sig obecnagna att frivilligt söka sig bort från innehavande tjänster.

Med hänsyn härtill syntes det de sakkunniga lämpligt, att bestämmelserna om tvångsförflyttning under en viss övergångstid icke gjordes tillämpliga å de fall, då ordinarie lärare efter ansökan erhöle annan ordinarie befattning, på det att så många som möjligt av de nuvarande övertaliga tjänsterna måtte avvecklas på frivillighetens väg. Den tid, som härför erfordrades, uppskattade de sakkunniga till fem år. Efter förloppet av denna tid borde de nya bestämmelserna om flyttningsskyldighet träda i kraft, även vad anginge nu avsedda fall. Bestämmelserna om tvångsförflyttning skulle alltså få *omedelbar* giltighet allenast för lärare, som efter bestämmelsernas utfärdande första gången erhöle ordinarie eller däremot svarande anställning.

Införandet av tvångsförflyttning i ökad utsträckning borde enligt de sakkunnigas mening överhuvudtaget ske med stor försiktighet. Vid prövning av frågor om tvångsförflyttning syntes den principen böra gälla, att det, så vitt möjligt, tillsåges, att läraren erhöle en tjänst, som med avseende å avlöningsförmåner, tjänstebostads beskaffenhet och läge, skolform samt övriga förhållanden kunde anses åtminstone likvärdig med den tjänst, läraren lämnade. Lärarens ålder bleve helt naturligt även en faktor att taga hänsyn till. Det borde icke ifrågakomma att flytta en äldre lärare, som kanske genom längre tids verksamhet på en ort vuxit starkt samman med denna. En uppräckning ur den gamla miljön skulle här helt visst icke lända vare sig lärare eller skola till gagn.

Man torde kunna utgå från att det i de flesta fall skulle vara möjligt att träffa sådana dispositioner i fråga om förflyttning, att undantag från regeln om förflyttning till likvärdig tjänst icke skulle behöva förekomma. Skulle för tillfället likvärdig tjänst icke stå till buds, torde det i allmänhet utan svårare olägenheter låta sig göra att uppskjuta förflyttningen någon tid, till dess lämplig befattning bleve ledig.

Emellertid måste man, anföra de sakkunniga, åtminstone teoretiskt sett, räkna även med sådana situationer, där flyttning borde ske, oaktat den tjänst, till vilken flyttningen ägde rum, i ett eller annat avseende icke erbjöde samma fördelar som den befattning, läraren skulle lämna. Fråga uppkomme då, om och i vad mån läraren skulle hållas skadelös för den minskning i förmåner, han sålunda finge vidkännas.

Enligt de sakkunnigas mening borde ersättning icke ifrågakomma, i vad som anginge annat än de kontanta löneförmånerna och pensionsrätten. De försämringar i lärarens ställning, som hänförde sig till andra förhållanden, vore — om man bortsåge från tjänstebostädernas beskaffenhet i och för sig — alltför svåra att värdesätta, ja delvis helt ovägbara och huvudsakligen beroende av en rent subjektiv inställning.

Vad lärarens kontanta avlöningsförmåner anginge, vore det lätt att siffermässigt fastställa genom flyttningen förorsakad minskning. Vid förflyttning i statens tjänst gällde som regel, att befattningshavare vid tvångsförflyttning till annan tjänst icke skulle lida någon minskning i sina avlöningsförmåner. Denna inom statsförvaltningen allmänt gällande princip borde enligt de sakkunnigas mening under alla förhållanden iakttagas beträffande ifrågavarande lärares avlöningsförmåner så till vida, att staten borde ikläda sig att — därest och så länge de till läraren vid den nya tjänsten författningsenligt utgående avlöningsförmånerna understeg de till den förra tjänsten likaledes författningsenligt hörande avlöningsförmåner, till vilka han skulle varit berättigad, om han alltjämt innehafvt denna tjänst — lämna läraren lönefyllnad med så stort belopp, som motsvarade skillnaden.

Återstode så spørsmålet, huruvida hänsyn jämväl borde tagas till sådana avlöningsförmåner, som läraren under sin anställning å den förra tjänsten åtnjutit utöver den författningsenliga minimilönen. Dessa extra avlöningsinkomster kunde uppdelas i två grupper, nämligen dels sådana, som utginge såsom ett lönetillägg vid den egentliga tjänsten, alltså utan någon motsvarande merprestation från lärarens sida (kommunala lönetillägg och tilläggs-pensioner), dels ock sådana, som utgjorde ersättning för viss arbetsprestation utöver den minimitjänstgöring å den egentliga tjänsten, som enligt gällande författning krävdes för statsbidrag till lärarens avlöande (ersättning för övertidsläsning, arvode för undervisning i slöjd och i fortsättningskola).

Vad först anginge de kommunala lönetilläggen, förekomme fall, där lönetilläggen beviljats under sådan form, att kommunerna vore rättsligen förpliktade att utbetala dessa tillägg under viss tid eller så länge läraren kvarstode vid sin befattning. En förflyttning av lärare, som på detta sätt vore rättsligen tillförsäkrad kommunalt lönetillägg, torde enligt de sakkunnigas mening icke kunna ske, utan att den tvångsförflyttade på sin nya plats finge åtnjuta lönetillägg till samma belopp och för samma tid, som om han alltjämt innehafvt den förra tjänsten. Skyldighet att utbetala detta lönetillägg kunde givetvis efter förflyttning icke åvila det distrikt, varifrån förflyttningen skedde, och ej heller påläggas det skoldistrikt, till vilket läraren förflyttades. I nämnda fall torde det bliva nödvändigt, att staten trädde emellan och bestrede kostnaden för dessa lönetillägg. Utgifterna härför torde ej komma att uppgå till några större belopp, särskilt som hänsyn givetvis borde tagas till nu antydda omständighet vid avgörande av fråga om förflyttning. I vissa fall förekomme, att lärare jämväl vore lagligen tillförsäkrade kommunala pensionstillägg. Även dessa förmåner torde böra bibehållas av lärare, som tvångsförflyttades, och kostnaderna härför bestridas av statsmedel.

Beträffande den andra gruppen av extra löneinkomster torde även i fråga om dem förekomma, att vid tillsättande av tjänst utfästelse från skoldistrikts sida gjorts på sådant sätt, att läraren kunde hava rättsligen grundade an-

språk på inkomstens bibehållande, så länge han innehade den ifrågavarande tjänsten. Oavsett huru härmed förhölle sig, syntes det de sakkunniga icke böra ifrågakomma, att staten, därest läraren efter förflyttningen till den nya tjänsten icke vidare hade att fullgöra det arbete, för vilket han åtnjutit berörda extra löneinkomst, skulle det oaktat till läraren utbetala häremot svarande vederlag. Vid förflyttning inom statsförvaltningen torde ingen hänsyn tagas till liknande biinkomster, och någon anledning att här förfara annorlunda syntes icke föreligga. I praktiken torde här avsedda fall icke komma att spela någon nämnvärd roll, då det måste förutsättas, att förflyttning under angivna omständigheter såsom regel undvekes. Förflyttning torde ej utan tvingande nödvändighet böra ske, såvida ej läraren på den nya tjänsten erhöle undervisning av minst samma omfattning och alltså minst lika stor inkomst som vid sin förra plats.

Ännu ett spörsmål av ekonomisk betydelse för lärarna beröres i detta sammanhang, nämligen frågan om ersättning till dem för flyttningskostnader. Då staten enligt de sakkunnigas förslag komme att hava huvudintresset av att flyttningen komme till stånd, förordade de sakkunniga, att staten påtoge sig att ensam svara för ersättning åt läraren i förevarande hänseende. I fråga om beräkning av denna ersättning torde särskilda bestämmelser icke vara erforderliga. Frågan härom syntes böra för varje särskilt fall prövas och avgöras av Kungl. Maj:t. Den av de sakkunniga förordade flyttningsproceduren komme att bestå av två etapper, en första, där försök gjordes att genomföra flyttningen på frivillighetens väg, och en andra, där, i händelse nämnda försök ej ledde till resultat, tvångsförflyttning tillgreps. Enligt de sakkunnigas mening borde ersättning för flyttningskostnad icke begränsas att utgå allenast vid den egentliga tvångsförflyttningen. Skulle så ske, föreläge fara för, att detta verkade hindrande på den frivilliga förflyttningen. För att underlätta förflyttning på frivillighetens väg borde därför även den lärare, som förflyttades enligt bestämmelserna för den första etappen, erhålla ersättning för flyttningskostnader.

Beträffande det område, inom vilket förflyttningsskyldighet för vederbörande lärare skulle föreligga, ansågo de sakkunniga, att en användbar indelningsgrund erhöles, om man låte flyttningsområdena sammanfalla med de 13 områdesgrupper, vari riket sammanförts, då det gällde tillsättning i vissa fall av lärare enligt kungörelsen den 20 juli 1933.

Flyttningskyldigheten skulle alltså i nu berörda avseende innebära, att här ifrågavarande lärare skulle vara skyldiga att låta sig förflytta till ledig tjänst i skoldistrikt inom samma flyttningsområde (områdesgrupp), som det skoldistrikt, där läraren vore anställd.

Rätten att besluta om tvångsförflyttning torde med hänsyn till dylika frågor ömtåliga beskaffenhet böra läggas i Kungl. Maj:ts hand.

De sakkunniga hava ingående uppehållit sig vid det administrativa förfarandet vid förflyttning av lärare. Det av de sakkunniga i detta hänseende föreslagna tillvägagångssättet innebär i stora drag följande:

Kungl. Maj:t skulle efter främställning hos skolöverstyrelsen av vederbörande skoldistrikt eller folkskolinspektör och på grundval av utav överstyrelsen verkställd utredning — under förutsättning att Kungl. Maj:t prövade skäl till förflyttning föreligga — besluta, till vilken tjänst med anledning av den gjorda främställningen förflyttning av lärare skulle ske. Härefter borde emellertid enligt förslaget — såsom av det föregående framgår — tvångs-

förflyttningen ej omedelbart gripa in. Först skulle undersökas möjligheten att genom frivillig förflyttning indraga den övertaliga tjänsten. Misslyckades detta, skulle tvångsförflyttning tillgripas. Kungl. Maj:t skulle då bestämma, vilken av lärarna i skoldistrikt med övertaliga tjänster inom vederbörande förflyttningsområde som skulle förflyttas till vederbörande lediga tjänst. Innan sådant ärende avgjordes av Kungl. Maj:t, borde tillfälle lämnas de lärare, som kunde ifrågakomma till förflyttning, att yttra sig i ämnet.

Beträffande förslaget om tvångsförflyttning av lärare hava reservanterna — under framhållande av att majoritetens förslag innebure en möjlighet att tvångsförflyttning skulle kunna åsamka den förflyttade läraren minskning av honom förut tillkommande löneinkomster — anfört,

att bestämmelser om förflyttning av lärare mot hans vilja från ett skoldistrikt till ett annat borde givas sådant innehåll, att lärarens sammanlagda avlöningsförmåner icke kunde genom förflyttningen minskas. Skulle det, då förflyttning av lärare ifrågasattes, visa sig, att lärarens löneinkomster på den nya platsen skulle bliva lägre än vid den innehavda tjänsten, finge förflyttningen icke komma till stånd med mindre ersättning för löneminskningen beredd för läraren av statsmedel.

Beträffande de av myndigheterna och vissa sammanslutningar m. fl. avgivna utlåtandena över de sakkunnigas här förevarande förslag hänvisar utskottet till statsrådsprotokollet.

Här torde emellertid böra erinras, att *skolöverstyrelsen* givit uttryck åt den uppfattningen, att starkt vägande skäl kunde anföras emot de föreslagna anordningarna.

Enligt överstyrelsens mening måste en lagstiftning om generell tvångsförflyttning av lärare mellan olika kommuner anses utgöra ett synnerligen starkt ingrepp i folkskolans ställning såsom en kommunal anstalt. Innan ett ingrepp av en så radikal natur ägde rum, borde det vara klart utrett, bland annat, att en sådan ordning verkligen bleve för framtiden behöflig.

Bland de många frågor av mera praktisk art, som i samband med tvångsförflyttning av lärare måste lösas, stode också i främsta rummet den om kompensation för eventuellt mistade avlöningsförmåner. Enligt överstyrelsens uppfattning talade starka skäl för den av reservanterna företrädda ståndpunkten.

Överstyrelsen hävdade den meningen, att frågan om ett definitivt ståndpunktstagande till en eventuell allmän förflyttningsskyldighet i samband med en ny lönereglering för lärarna för närvarande varken kunde eller borde göras aktuell. Det syntes tämligen uppenbart, att ett genomförande nu av den föreslagna provisoriska reformen vore att föregripa det resultat, vartill statsmakterna kunde komma, då de hade att taga ställning till hela tvångsförflyttningsproblemet i samband med en ny lönereglering. Enär enligt överstyrelsens mening den länge väntade löneregleringen icke heller torde kunna ytterligare någon avsevärd tid undanskjutas, syntes det även ur denna synpunkt olämpligt att nu slå in på provisorievägen.

Men även vid en granskning av innebörden av de föreslagna provisoriska åtgärderna syntes man svårigen kunna komma till något annat resultat. Enligt de sakkunnigas förslag skulle skapas ännu flera i rättsligt hänseende

olikställda lärarkategorier än som nu förefunnes. Rent praktiskt sett torde den sålunda ifrågasatta förflyttningsskyldigheten få ganska ringa betydelse för det syfte, varom nu vore fråga. Det torde endast rent undantagsvis kunna komma att inträffa, att med nu gällande restriktiva bestämmelser beträffande återbesättande av tjänster nytillträdande eller transportsökande lärare komme att hamna å en tjänst, som inom en överskådlig tid bleve mogen för indragning. Tydligt vore, att frågan om införandet av ett sjunde obligatoriskt skolår, som av de sakkunniga komme att behandlas i ett senare betänkande, i hög grad måste inverka på behovet av lärartjänster och därmed också på behovet av tvångsförflyttning av lärare.

Enligt överstyrelsens mening kunde betänkligheterna mot införande av tvångsförflyttningsbestämmelser icke anses mindre, därför att tillämpningen kanske i verkligheten komme att bliva av jämförelsevis ringa omfattning. Man måste också räkna med de psykologiska verkningarna av en dylik lagstiftning. Knappast någonting kunde vara så ägnat att motverka framgången i lärargärningen, som att läraren nödgades utföra arbetet i skolan under en allmän känsla av otrygghet och olust. Icke minst av denna anledning borde bestämmelser om tvångsförflyttning icke tillgripas, förrän ett allmänt och oundgängligt behov därav blivit klart dokumenterat.

Överstyrelsen funne sig böra för närvarande avstyrka de sakkunnigas förslag i dess helhet angående tvångsförflyttning av lärare från ett skol-distrikt till ett annat.

Statskontoret har anfört bland annat följande:

Den betydande minskning av barnantalet, som redan inträtt och under överskådlig tid framåt vore att emotse, gjorde enligt statskontorets mening en anpassning av folkskoleorganisationen efter de sålunda ändrade förhållandena ofrånkomlig. Statskontoret ville icke göra gällande, att man i detta hänseende skulle gå bryskt till väga, men kunde icke underlåta att framhålla att, därest en skärpning av bestämmelserna om förflyttningsskyldighet ansåges redan nu behöfelig, skyldigheten att underkasta sig denna syntes kunna knytas till rätten att åtnjuta provisorisk avlöningsförbättring. Emellertid vore statskontoret — liksom de sakkunniga — av den uppfattningen, att de nuvarande övertaliga tjänsterna borde, så långt möjligt är, avvecklas på frivillighetens väg. Till de av de sakkunniga föreslagna grunderna för beredande av gottgörelse åt lärare vid tvångsförflyttning ansåge sig statskontoret kunna i huvudsak ansluta sig. Dock syntes det vara väl mycket begärt, att vid tvångsförflyttning skulle tillses, att läraren jämväl i fortsättningen skulle kunna påräkna motsvarande extra löneinkomster, som han tidigare åtnjutit. Ett åtagande i denna riktning skulle dessutom kunna medföra ganska vittgående konsekvenser för andra förvaltningsgrenar. I fråga om ersättningen för flyttningkostnad för tvångsförflyttad lärare ville statskontoret jämväl framhålla, att denna ersättning givetvis icke borde få utgå efter förmånligare grunder än som gällde för statens tjänstemän. Slutligen ansåge statskontoret önskvärt, att frågan om utsträckning av förflyttningsskyldigheten att avse större områden än som föreslagits och måhända hela landet hålles öppen.

I fråga om *ordning för upprättande av förslag till ledig lärartjänst* hava de sakkunniga föreslagit, bland annat, att, då fler än en sökande anmält sig till ledig tjänst, vederbörande folkskolinspektör skulle, innan skolstyrelsen

upprättade förslag till tjänsten, granska ansökningshandlingarna och avgiva yttrande till skolstyrelsen. Härvid skulle han angiva de tre sökande, som enligt hans mening vore med hänsyn till befodringsgrunderna mest meriterade, ävensom ordningen dem emellan. Komme skolrådet vid förslagens upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skulle ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då hade att upprätta förslaget.

Nu angivna bestämmelser om folkskolinspektörens och domkapitlets medverkan vid förslags upprättande skulle ej tillämpas i skoldistrikt, vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t undantagits från den statliga inspektionen.

För tillsättning av överlärartjänst föreslå de sakkunniga såsom regel samma ansökningsförfarande som för lärartjänster i allmänhet. Skolöverstyrelsen skulle i sitt yttrande över de sökandes lämplighet jämväl angiva de tre sökande, som överstyrelsen funne mest lämpliga, ävensom ordningen dem emellan. Skolrådet hade vid meddelande av förordnande att välja mellan dessa tre.

Skolöverstyrelsen har i anledning av denna del av de sakkunnigas förslag anfört bland annat följande:

Överstyrelsen kunde, vad beträffade förslaget om ändrade bestämmelser rörande lärares tillsättande, i vad det avsåge nya grunder för upprättande av förslag till ledig tjänst, i stort sett ansluta sig till detsamma. Det förstärkta statliga inflytandet på tillsättningen, som låge däri, att folkskolinspektören skulle före det definitiva förslagens uppgörande yttra sig över ansökningshandlingarna på sätt, de sakkunniga föreslagit, vore icke mera ingripande än som torde vara erforderligt för vinnande av bättre garanti att vid behandlingen av ifrågakvarande ärenden såväl det allmännas som lärarnas berättigade intressen skulle tillvaratagas.

Vad tillsättningen av överlärare anginge, funne överstyrelsen på av de sakkunniga angivna grunder väl motiverat, att förslaget uppsattes av statlig myndighet, nämligen skolöverstyrelsen, i samband med överstyrelsens granskning av de sökandes lämplighet. Överstyrelsen funne emellertid, huvudsakligen av praktiska skäl, att en dylik ordning borde tillämpas även i fråga om besättandet av sådan ordinarie lärartjänst, med vilken överlärarbefattning vore förenad. En del folkskolinspektörer hade anmärkt på det onödiga dubbelförfarande, som innebure att vid dylik förening av tjänster folkskolinspektören skulle avgiva förslag till förslag å lärartjänsten, sedan skolöverstyrelsen bland de sökande upprättat förslag till förordnande av överlärare. Överstyrelsen funne denna anmärkning berättigad, och syntes frågan enklast böra lösas på det sättet, att överstyrelsen uppgjorde förslag till tjänsten i dess helhet, innefattande såväl lärar- som överlärartjänsten. Denna ordning borde tillämpas även beträffande de större städer, där eljest vid upprättande av förslag till lärartjänst folkskolinspektörens medverkan ej skulle vara erforderlig.

Departementschefen har angivit sin egen ståndpunkt till frågan om statsbidrag till lärares avlöning m. m. på följande sätt:

»I likhet med de sakkunniga och de i ärendet hörda myndigheterna till-

styrker jag, att staten övertager hela kostnaden för de författningsenligt utgående kontanta minimilönerna för lärare vid folk- och småskolor och för föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skoldistriktet tillhöriga skolhem. Jag förordar likaledes, att staten jämväl övertager de delar av de kontanta minimiarvodena för lärare i slöjd och hushållsgöromål, som nu påvåla skoldistriktet.

Till bestridande av kostnaderna för lärarnas naturaförmåner synes staten böra bidra endast i den utsträckning, som framgår av vad jag i nästföregående kapitel föreslagit (tjänstebostadsbidrag). De av de sakkunniga berörda nu svävande frågorna om en allmän revision av boställsordningen synas på de av de sakkunniga anförda skälen icke böra upptagas till prövning i nu förevarande sammanhang utan anstå till en blivande ny lönerreglering för lärarpersonalen. Innan denna löneregleringsfråga ordnats, föreligger heller ingen anledning upptaga frågan om statens övertagande av de nu utgående kommunala lönetilläggen. I likhet med de sakkunniga förordar jag sålunda, att vederbörande skoldistrikt även i fortsättningen skola bestrida kostnaderna för sistnämnda löneförmåner. Statskontoret har uttalat en stark betänksamhet emot att kommunerna medgivas alltför stor frihet vid bestämmandet av kommunala lönetillägg, enär härigenom icke blott lösningen av lärarpersonalens lönerregleringsfråga kunde komma att försvåras utan även dessa tillägg kunde föranleda en föga önskvärd ojämnhet i avlöningsförhållandena till skada för undervisningen i dess helhet. Även om denna synpunkt icke kan fränkännas betydelse, saknar jag anledning att här närmare ingå på detta spörsmål, som utgör en del av den i detta sammanhang icke aktuella frågan om en allmän reglering av lärarpersonalens löner.

I samband härmed vill jag emellertid fästa uppmärksamheten vid att vissa framställningar föreligga angående förbättring av lärarpersonalens avlöningsvillkor och i samband därmed stående frågor.

Folkskollärarkårens representantskap för lönefrågor har gjort framställning angående höjning av arvoden för undervisning i slöjd samt i fortsättnings- och ersättningsskolor till de belopp, som utgingo under budgetåret 1932/1933. Till frågan om storleken av arvoden för undervisning i sistnämnda skolformer har jag redan tagit ställning i 1935 års åttonde huvudtitel. Vad angår frågan om slöjdarvoden, finner jag mig under nuvarande förhållanden icke kunna förorda åtgärder för en höjning av desamma. Däremot anser jag skäl tala för ett tillmötesgående i viss utsträckning av de förslag angående ändring i gällande grunder för undervisning i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdsbetyg, som skolöverstyrelsen framlagt i skrivelse den 31 augusti 1934. Skolöverstyrelsen har här föreslagit att, då fråga är om undervisning i slöjd för flickor, i det minimiantal lärjungar, som slöjdvärdelning må kunna omfatta, måtte, under förutsättning att den består av samtliga de folkskolestadiet tillhörande flickor, vilka prövas skäligen kunna deltaga i slöjdundervisningen, få inräknas även flickor från småskole-

stadiet, ävensom framlagt förslag om viss modifikation av det maximiantal timmar under läsår, för vilket statsbidrag får utgå. För förstnämnda förslag hava anförts enligt min mening välgrundade motiv, och jag finner mig därför böra tillstyrka detsamma. Härav skulle enligt överstyrelsens beräkningar föranledas en merkostnad av i runt tal 34,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har vidare i sin nyssnämnda skrivelse framlagt förslag om medgivande av rätt åt sådan manlig lärare vid småskola och vid mindre folkskola ävensom manlig biträdande lärare vid folkskola, som blivit anställd efter utgången av år 1918, att från och med den 1 juli 1935 åtnjuta ett särskilt tillägg till lönen av 200 kronor för år. Detta förslag, som synes påkallat av starka billighetsskäl, gäller inalles sex personer och skulle sålunda förorsaka en merkostnad av 1,200 kronor per år. Jag anser mig böra biträda detsamma.

Folkskolesakkunniga hava föreslagit, att såsom villkor för statsbidrag till lärares avlöning skall gälla, utöver nu i detta hänseende stadgade bestämmelser, att distriktets skolväsende i dess helhet skall vara ordnat i enlighet med gällande föreskrifter. Motsvarande bestämmelse i de nuvarande statsbidragsförfattningarna avser, att enbart vederbörande skola skall vara anordnad i enlighet med gällande föreskrifter. Jag finner den sålunda föreslagna utvidgningen till fullo motiverad, om staten i ovan angivna omfattning övertager folkskoleväsendets omkostnader, och anser mig alltså böra biträda de sakkunnigas förslag i denna del.

I likhet med de sakkunniga finner jag frågan om statens bidrag i vissa fall till ersättning för övertidsläsning lämpligen böra anstå, till dess frågan om det sjunde skolåret föreligger till prövning.

En detalj i de sakkunnigas förslag, som framkallat vissa meningsskiljaktigheter, är frågan om statliga bidrag till arvoden åt överlärare. De sakkunniga hava i detta hänseende föreslagit, att statsbidrag skall efter prövning från fall till fall av Kungl. Maj:t utgå med högst hälften av arvodet till överlärare, dock med högst 1,000 kronor för överlärare och år och ej för mer än en överlärartjänst inom ett och samma skoldistrikt. Vissa myndigheter hava i anknytning till en vid de sakkunnigas betänkande fogad reservation avstyrkt bidrag av denna art. I reservationen har som den väsentligaste invändningen emot ifrågavarande bidrag erinrats om att överlärarna i åtskilliga fall fullgöra funktioner av rent kommunal natur. För egen del har jag i likhet med ett stort antal myndigheter funnit starka skäl hava anförts för sakkunnigmajoritetens förslag i denna punkt. Risken för att statsbidrag skulle komma att utgå i sådana fall, som av reservanten antytts, och i övrigt utan att verkligt behov av vederbörande överlärartjänst föreligger torde till väsentlig del komma att elimineras genom den av de sakkunniga förordade prövningen från fall till fall av bidragsberättigandet. Ett särskilt starkt skäl för ett statligt ingripande just nu på detta område utgör enligt min mening det förhållandet, att ifrågavarande överlärare full-

göra en betydelsefull uppgift som ledare för skolväsendet. När staten i så stor omfattning, som här föreslås, åtager sig folkskoleväsendets omkostnader, bör det ligga i statens intresse att skolväsendet i de särskilda distrikten organiseras och omhänderhaves på ett så tillfredsställande sätt som möjligt. Jag är av den uppfattningen, att, om man ser saken ur ekonomisk synpunkt, tillvaron av en duglig lokal skolledare ofta möjliggör besparingar i skolväsendets omkostnader, vilka eljest icke skulle hava kommit till stånd. Jag förordar därför de sakkunnigas förslag i denna punkt. Jag har ingenting att erinra mot de föreslagna bidragsnormerna. I likhet med de sakkunniga och skolöverstyrelsen anser jag, att statsbidrag i regel icke bör utgå till mer än en skolledartjänst i vederbörande skoldistrikt. Dock torde Kungl. Maj:t i förekommande fall och därest särskilda skäl äro för handen kunna medgiva, att statsbidrag må utgå till mer än en sådan tjänst inom vederbörande skoldistrikt. Till frågan om tillsättning av överlärartjänster återkommer jag nedan.

De sakkunniga hava föreslagit, att i samband med statens övertagande av ovan avsedda kostnader för lärares avlöning skulle meddelas vissa föreskrifter, åsyftande att bereda staten ökat inflytande och kontroll på folkskoleväsendet. Att föreskrifter av sådan art äro av behovet påkallade, om staten utsträcker sin verksamhet på antytt sätt, och dessutom redan nu i många fall väl motiverade, finner jag obestridligt.

De sakkunniga hava i nämnda avseenden först och främst föreslagit, att Kungl. Maj:ts tillstånd skulle krävas för inrättande av ny lärartjänst. Dock skulle tjänst med anställning på viss tid kunna efter vederbörande folkskolinspektörs medgivande utan Kungl. Maj:ts tillstånd vara inrättad under en tid av högst tre år. Jag finner detta av flertalet myndigheter tillstyrkt förslag väl motiverat och ansluter mig till detsamma. De invändningar, skolöverstyrelsen anfört med avseende å ordningen för reglementsförslags fastställande, synas mig icke bärande. Jag vill tillägga, att jag icke finner skäl föreligga att förorda särskilda undantagsbestämmelser för de större skolkommunerna av innebörd, att dessa liksom hittills skulle utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t få inrätta nya tjänster. Anspråk på en sådan undantagsställning hava nämligen framkommit från de städer, vilka enligt beslut av Kungl. Maj:t icke äro underkastade den statliga folkskolinspektionen annat än såvitt angår statsbidragsrekvisitioner, alltså Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Gävle. Då jag ställer mig avisande till dessa anspråk, beror detta givetvis icke på någon misstro mot dessa kommuners sätt att sköta sitt skolväsende, lika litet som mitt förordande av en skärpt kontroll gentemot rikets övriga kommuner har sin grund i en sådan inställning. Anledningen till min hållning är den, att jag anser det principiellt och sakligt välgrundat att staten, då den utökar sin ekonomiska ansvarighet för folkskoleväsendet, bör tillförsäkra sig medel att *förebygga* missbruk, som leda till ökade utgifter för staten. Vad särskilt

nämnda städer angår, där nästan undantagslöst skolorna äro av A-form och inrättande av nya tjänster följaktligen kan ske utan reglementsändringar, torde skälen för en skarpt kontroll i förevarande hänseende kunna sägas vara starkare än eljest.

Under ärendets remissbehandling har från olika håll uttalats önskvärheten av att statsmyndigheterna finge ökade kontrollmöjligheter, även då det gäller återbesättande av redan befintliga lärartjänster. De sakkunniga hava i detta avseende icke framlagt något förslag. För egen del håller jag före, att redan de nuvarande bestämmelserna på detta område innebära rätt goda garantier för att sådana tjänster icke i onödan återbesättas. Jag finner därför icke anledning att nu framlägga förslag om ökat statsinflytande vid sådana ärendens avgörande. Skulle erfarenheten utvisa, att ändringar härutinnan äro av nöden, bör frågan upptagas till förnyat övervägande.

De sakkunniga hava framlagt förslag om stadgande av skyldighet för lärare att underkasta sig transport till tjänst inom annat skoldistrikt. Som bekant gäller härutinnan för närvarande vissa bestämmelser rörande frivillig förflyttning av lärare från ett skoldistrikt till ett annat.

Förslaget i denna del har från vissa håll mött ett starkt motstånd, speciellt från de sammanslutningars sida, vilka representera lärarnas intressen. Även skolöverstyrelsen har i detta hänseende intagit samma avvisande ståndpunkt. De väsentligaste punkterna i kritiken av de sakkunnigas förslag i denna del torde vara, att åtgärderna skulle innebära ett starkt ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten och vara ägnade att rubba lärarnas rättsliga ställning, att behov icke föreligger av ett nytt förflyttningsinstitut vid sidan av det nuvarande frivilliga förfarandet, vars verkningar ännu icke hunnit till fullo prövas, samt att lärarna, vilka äro kommunalt anställda, hava en ömtålig ställning till sina huvudmän och behöva lugn och arbetsro för att med framgång kunna utöva sin gärning.

I anledning härav vill jag framhålla, att jag för egen del icke kunnat finna annat än att de sakkunnigas förslag i denna del utformats med synnerlig försiktighet och med den största omtanke om såväl kommunernas som lärarnas berättigade intressen. Jag vill erinra, att styrelsen för svenska landskommunernas förbund icke funnit sig böra göra någon invändning mot de föreslagna ingreppen i kommunernas hittills utövade självbestämningrätt på folkskoleväsendets område.

I likhet med ett flertal av de i ärendet hörda myndigheterna finner jag läget inom folkskoleväsendet vara sådant, att det påkallar åtgärder och effektiva åtgärder för en begränsning i mån av möjlighet av antalet inom folkskoleväsendet sysselsatta lärare. De nyligen på uppdrag av 1932 års seminariesakkunniga av professorn F. J. Linders utförda statistiska undersökningarna rörande det framtida antalet skolpliktiga barn i folkskolan m. m. innehålla siffror, som i detta avseende icke böra förbises. Såsom framgår av punkt 160 i 1935 års åttonde huvudtitel har Linders beräknat

antalet i folkskolan undervisade barn för perioden 1931—1935 till i medeltal 654,700 per år och för perioden 1936—1940 till i medeltal 582,100 per år. Motsvarande tal beräknas under perioden 1941—1945 utgöra 513,900, under perioden 1946—1950 438,900 samt under perioden 1951—1955 378,600. Antalet barn i folkskolan kommer sålunda enligt denna prognos att om tjugo år utgöra endast mellan 50 och 60 procent av nuvarande antal. Dessa talande siffror giva en föreställning om vilka följder den sjunkande nativiteteten kan komma att få i fråga om folkskoleväsendets omfattning.

Under diskussionen kring de sakkunnigas föreliggande förslag har framskymtat tvivel om effektiviteten i det av 1933 års riksdag beslutade frivilliga flyttningsförfarandet. Åtskilligt tyder på att farhågorna i detta hänseende äro berättigade. Härutinnan må hänvisas bland annat till en undersökning, som riksdagens år 1934 församlade revisorer företagit i saken (revisionsberättelsen sid. 241—246). Av nämnda undersökning framgår, att skoldistriktet i åtskilliga fall sökt så långt som möjligt undgå följderna av den s. k. begränsade ansökningsrätten samt att å vederbörande lärares sida i allmänhet icke visats någon benägenhet att begagna sig av rättigheten att söka de tjänster, som kungjorts lediga med begränsning av ansökningsrätten. Det synes därför vara nödvändigt att staten, som hädanefter enligt förslagen här ovan skulle komma att bära den större delen av folkskoleväsendets utgifter, i sin hand får medel att, så långt det är möjligt, anpassa skolorganisationen efter den starka minskningen av antalet undervisade barn. Staten och kommunerna hava i detta hänseende sammanfallande intressen. Jag kan i detta sammanhang meddela den upplysningen, att verkställda undersökningar synas giva vid handen att, även om till år 1940 folkskolan utökades med ett sjunde läsår och alltså lärarbehovet ökades, man likväl måste räkna med ett mycket betydande antal övertaliga tjänster. Skulle det frivilliga förflyttningsförfarandet visa sig vara tillräckligt effektivt, behöver det tvångsvisa förfarandet icke komma till användning och de olägenheter, som man på vissa håll ansett vara förknippade därmed, icke uppstå. Detta är emellertid så långt ifrån ett skäl att låta med åtgärder för genomförande av ett tvångsförflyttningsinstitut anstå, att jag snarare håller före att ett sådant förfarande bör finnas till för att befrämja användningen av det frivilliga förflyttningsförfarandet. För övrigt har flyttningskyldigheten även en annan sida, som för lärarkåren icke borde te sig motbjudande och som i den livliga diskussion, som förekommit i frågan, icke synes hava blivit beaktad. Enligt vad jag erfarit, har den starka nedgången av barnantalet föranlett, att kommunerna vid inträffande ledigheter å ordinarie tjänster i allt större utsträckning vakanssätta dessa eller förvandla dem till extra ordinarie tjänster, givetvis på grund av farhågor för att tjänsterna i en framtid skola visa sig obehövliga. Ett stort antal lärare komma av denna anledning att under avsevärd tid få nöja sig med vikariat eller extra ordinarie tjänster. Om nu flyttningskyldighet stadgades i den omfattning, de sakkunniga föreslagit,

kunde åtskilliga av ifrågavarande tjänster tillsättas med ordinarie innehavare, ty tack vare flyttningsskyldigheten föreläge möjlighet att framdeles transportera läraren till annat distrikt, i händelse tjänsten skulle bliva överflödig. För de unga lärare, som ännu icke erhållit ordinarie befattning, skulle följaktligen flyttningsskyldighetens genomförande kunna innebära en icke oväsentlig förbättring av situationen.

På grund av vad jag i det föregående anfört, finner jag mig böra tillstyrka de sakkunnigas förslag, att skyldighet åläggas lärare att underkasta sig transport till tjänst inom annat skoldistrikt. Jag har ingående övervägt, om icke denna skyldighet bör knytas till rätten att erhålla provisorisk avlösningsförbättring. Förfarandet skulle i så fall kunna genomföras för hela lärarkåren utan avbidan på den lönereglering, som under normala förhållanden är det naturliga instrumentet för en åtgärd av sådan innebörd och räckvidd. Jag finner det emellertid motiverat, att trots den beräknade katastrofala nedgången i antalet i folkskolan undervisade barn gå fram med all den varlighet, som de sakkunniga ålagt sig vid utformandet av förslagen om tvångsförflyttning av lärare. Jag förutsätter emellertid, att vid en blivande lönereglering för lärare föreskrives skyldighet för dem att underkasta sig förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat samt föreslår, att i avbidan därpå nu sådan flyttningsskyldighet partiellt genomföres på det sätt, att lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinner ordinarie anställning, åläggas flyttningsskyldighet av nu angiven art. I enlighet med de sakkunnigas förslag bör likaledes för lärare, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande innehar ordinarie anställning men efter ansökning vinner transport till annan tjänst av motsvarande slag, förbindas flyttningsskyldighet med den nya anställningen. Sistnämnda bestämmelser böra dock träda i funktion först efter förloppet av fem år, på det att de övertaliga lärartjänsterna i största möjliga utsträckning må avvecklas på frivillighetens väg.

Enligt föreliggande förslag skulle flyttningsskyldigheten gälla för varje lärare endast inom det flyttningsområde, där han är anställd, d. v. s. inom de tretton områdesgrupper, som omförmälas i 1933 års kungörelse om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. Statskontoret har ansett det önskvärt, att förflyttningsskyldigheten komme att avse större områden, eventuellt hela landet. En lärare skulle alltså enligt statskontorets mening kunna förflyttas från Malmöhus län till Norrbottens län eller tvärtom. Väl kunna enligt mitt förmenande skäl anföras för den av statskontoret intagna ståndpunkten. När jag ändock ansluter mig till de sakkunnigas synnerligen moderata förslag i denna punkt, sker det därför, att jag anser det rimligt, att en lärare förflyttas inom ett område, vars skolväsende samt ekonomiska och demografiska förhållanden äro åtminstone i huvudsak likartade. De av de sakkunniga föreslagna förflyttningsområdena äro så pass stora, att det torde vara möjligt att inom deras gränser åvägbringa en önskvärd fördelning av lärartjänsterna.

Enligt de sakkunnigas förslag bör i regel förflyttning ske till likvärdig tjänst. Så vitt möjligt skall enligt förslaget tillses, att läraren genom förflyttningen icke lider någon minskning i de förmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten. I de fall då kommunala lönetillägg beviljats och kommunerna äro rättsligen förpliktade att utbetala dessa lönetillägg under viss tid eller så länge läraren kvarstår i sin befattning, bör enligt förslaget staten träda emellan och bestrida kostnaden för sådant lönetillägg för tvångsförflyttad lärare. Detsamma skulle gälla i fråga om kommunala pensions-tillägg. Däremot skulle ersättning icke lämnas för extra löneinkomster, vilka läraren genom tvångsförflyttningen mister. Dock hava de sakkunniga som nämnts förutsatt, att läraren på den nya tjänsten bör erhålla undervisning av minst samma omfattning som tidigare, och att han alltså jämväl kommer att åtnjuta lika stor inkomst, som han haft vid sin förra tjänst.

Två reservanter hava i denna detalj anmält avvikande mening och förmenat, att vid tvångsförflyttningen skall tillses, att lärarens löneförmåner icke genom förflyttningen minskas. Ersättning för hela den eventuella löne-minskningen skall enligt deras mening beredas den förflyttade läraren.

Myndigheterna hava i detta hänseende i vissa fall anslutit sig till majoritetens ståndpunkt, i andra fall till reservanternas.

För egen del har jag tagit fasta på att, såsom reservanterna själva synas anse, det torde höra till undantagsfallen, att lärare vid det av majoriteten förordade förfarandet skulle komma att vidkännas någon avsevärdare minskning i sin löneinkomst. Beträffande de å vissa orter utgående kommunala lönetilläggen torde, såsom från något håll påpekats, gälla, att de i viss utsträckning äro att anse såsom compensation för högre levnadsomkostnader. Förflyttas lärare från en sådan ort till en ort med lägre levnadsomkostnader, bör alltså grunden för lönetilläggets utgående bortfalla. Vid vägandet av skälen för och emot de sakkunnigas (majoritetens) förslag har jag emellertid ansett mig böra förorda detsamma, framför allt med hänsyn därtill att det genomföres utan samband med en samtidigt företagen lönereglering. Reservanternas förslag anser jag mig icke kunna biträda. Det bör hållas i minnet, att Kungl. Maj:t från fall till fall skall pröva ansökning om tvångsförflyttning och därvid givetvis har att taga hänsyn till alla de faktorer, som kunna hava inverkan på ärendet. Det är att förvänta, att tvångsförflyttning icke kommer i fråga mellan två tjänster, som icke erbjuda läraren tillnärmelsevis samma inkomster. Mot vad de sakkunniga föreslagit i fråga om bidrag av statsmedel till flyttningskostnaderna har jag intet att erinra.

Av vad jag nu anfört framgår, att jag i alla avseenden biträder de sakkunnigas förslag i fråga om tvångsförflyttning av lärare.

Jag har i huvudsak intet att anmärka mot de sakkunnigas av flertalet myndigheter tillstyrkta förslag ifråga om ändrad ordning för tillsättning av lärartjänster. Förslaget innebär ökat statsinflytande på dessa ärendens behandling genom att folkskolinspektören före upprättande av förslag skulle

avgiva yttrande angående de sökande och angiva den ordning, i vilken de borde ifrågakomma, samt genom att vid förefallande meningsskiljaktighet mellan inspektören och skolstyrelserna förslagets upprättande skulle läggas i domkapitlens händer. Kommunernas rätt att själva välja sina lärare skulle emellertid alltjämt bibehållas obeskuren. Goda skäl synas mig förebragta för denna förändring, som på ett hänsynsfullt sätt bevarar det kommunala inflytandet men samtidigt på ett bättre sätt än hittillsvarande ordning tillgodoser det allmännas intresse av att lärartillsättningarna i möjligaste mån hållas fria från obehöriga hänsyn. På de av skolöverstyrelsen anförda skälen finner jag mig böra tillstyrka, att överstyrelsen, då fråga är om besättande av sådan ordinarie lärartjänst, med vilken överlärarbefattning är förknädd, skall uppgöra förslag även till lärartjänsten. Denna sistnämnda ordning torde böra gälla även för de större städerna, för vilka eljest bestämmelserna om folkskolinspektörens och domkapitlens medverkan vid lärartillsättningarna icke skulle gälla. Frågan om ändring av befodringsgrunderna torde jag senare bliva i tillfälle att anmäla för Kungl. Maj:t.

Jag vill här till sist fästa uppmärksamheten vid att de sakkunnigas förslag om beräkning av dyrtidstillägg för lärare å minimilönens totalbelopp innebär någon om än ringa löneförhöjning för lärarna, eftersom, såvitt jag har mig bekant, kommunerna numera i regel icke torde utbetala dyrtidstillägg på den del av lärarlönerna, som staten icke svarar för. Detta förhållande bör beaktas vid bedömandet av de förslag, till vilka jag ovan givit min anslutning. Jag har intet att erinra mot vad de sakkunniga i nu berörda hänseende föreslagit.

De sakkunnigas kostnadsberäkningar giva mig icke anledning till något uttalande. I ett senare sammanhang återkommer jag till frågan om beräkning av anslag för nästkommande budgetår till i detta kapitel berörda ändamål.»

Till stöd för de i motionen II: 554 framförda yrkandena rörande *indragning av lärartjänst och tvångsflyttning av lärare* har anförts bland annat:

Av uppgifter angående elevantalet framgår, att redan nu ett mycket stort antal läraravdelningar kunna indragas. Sannolikt kommer också folkskolan att under avsevärd tid få brottas med de problem, som en minskad nativitet åstadkommer.

Om man alltså har klart för sig, att en stark minskning av antalet lärare vid folk- och småskolor måste ske, vill man ändock mana till försiktighet vid indragning av tjänster. På detta spörsmål får ej läggas enbart ekonomiska synpunkter. I åtskilliga fall torde det vara väl motiverat att låta det sjunkande barnantalet medverka till en sänkning av antalet elever per undervisningsavdelning. Mångenstädes är detta alltjämt för högt. Först sedan antalet barn per lärare nedbringats till en ur pedagogisk synpunkt lämplig siffra, bör man tänka på minskning av antalet lärarkrafter.

Alldeles särskild försiktighet bör visas vid nedläggandet av läraravdelning, som är den enda i en skolanläggning, och där nedläggandet alltså betyder, att skolan upphör med sin verksamhet, och att barnen skola genom skjutsning eller inackordering överföras till ett nytt skolområde.

Några allmänna regler för indragning av skolor eller skolavdelningar låta sig svårligen uppställas. Man kan därför icke vänta eller fordra, att Kungl. Maj:t och riksdag skola fastställa några bestämda riktlinjer i nämnda avseende. Men jag anser mig likväl våga föreslå, att riksdagen uttalar, att indragning av framför allt hela skolor skall ske med all försiktighet och under hänsynstagande till bygdens berättigade önskemål.

Enligt min mening talar statsintresset mot att över huvud taget utsträcka flyttningskyldigheten till lärare, som redan vid bestämmelsernas ikraftträdande inneha ordinarie tjänst. Säkerligen kommer behovet av frivillig förflyttning icke att vara mindre om fem år än för närvarande. De sjunkande födelsesiffrorna torde för mycket lång tid framåt skapa behov av en viss rörlighet hos lärarekåren. Men försämrar man en lärares rättsliga ställning, då han kanske mest med hänsyn till samhällets ekonomiska intresse söker en ny anställning, kommer detta med säkerhet att få till resultat, att en lärare icke frivilligt flyttar, även om hans tjänst kan räknas till de obehöfliga. Tvångsförflyttningen bör därför, enligt min uppfattning, endast omfatta lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinna ordinarie anställning.

Det lär vara svårt att bestrida, att reservanternas förslag i avseende å lärares ekonomiska förhållanden i samband med tvångsförflyttning är starkt grundat på rättvisa och billighet. Visserligen torde det möta en del svårigheter att i praktiken fastställa en skäligen ersättning till tvångsförflyttad lärare. Omöjligt är det dock ingalunda att här finna lämpliga former. I alla händelser bör det klart sägas ut i riksdagens beslut, att lärare icke skall lida någon minskning i sina inkomster inom skolans ram. Därvid bör hänsyn tagas till förutom kommunalt lönetillägg även ersättning för övertidsläsning samt arvode för slöjd och fortsättningskola. Då en lärare kan ha inkomst av t. ex. undervisning i fortsättningskola det ena året men icke det andra, synes det vara lämpligast att utgå från vederbörandes medelinkomst under de sista fem åren före tvångsförflyttningen eller den kortare tid, han kan ha tjänstgjort å platsen. Så vitt möjligt bör förflyttning ske till tjänst med motsvarande arbete och inkomster. Detta torde praktiskt taget aldrig stöta på några oöverstigliga svårigheter. Men skulle i sällsynta fall så vara förhållandet, bör läraren erhålla ersättning av statsmedel för utebliven inkomst.

Om man inför tvångsförflyttning för lärare vid folk- och småskolor, bör man i detta sammanhang icke försumma möjligheten att placera biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola, vars tjänst genom skolväsendets omorganisation eller sjunkande barnantal blivit överflödig, inom annat skoldistrikt. Det är obilligt, att dessa, i regel kvinnliga lärare, många gånger i sina bästa år, skola ställas utanför läraregärningen. I syfte att bringa dem åtminstone någon hjälp har riksdagen vid flera tillfällen beslutat om understöd åt lärarinnor av här nämnt slag. Statsverket skulle följaktligen göra vissa besparingar, om rätt meddelades för Kungl. Maj:t att transportera här nämnda lärare till annat skoldistrikt. Givetvis borde det icke komma ifråga att genom förflyttning lämna anställning åt alla entledigade lärare vid mindre folkskolor eller biträdande lärare vid folkskolor. De äldre eller eljest mindre tjänstedugliga borde liksom hittills i stället beredas ersättning av statsmedel för sin ofrivilliga arbetslöshet. Men i övriga fall torde det vara lämpligt att lämna Kungl. Maj:t rätt att förflytta här nämnda lärare.

I motionerna I: 312 och II: 546, I: 319, I: 320 och II: 567, I: 322 samt II: 568 har yrkats *avslag å föreliggande förslag om tvångsförflyttning av lärare*. Till stöd för det i motionen II: 568 i nämnda hänseende framförda yrkandet och för de i samma motion gjorda yrkandena angående *vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande frivillig förflyttning av lärare* har anförts bland annat följande:

Den gamla rätten att själv få välja lärare är obestriddligen ägnad att hålla intresset och ansvarskänslan för skolan levande. Och den blir i detta avseende så mycket betydelsefullare, när kommunens ekonomiska ansvar och förvaltningsansvar i övrigt inskränkes och begränsas. Ju livligare man delar den av departementschefen uttalade övertygelsen om betydelsen av att folkskolan får förbliva en kommunens, en bygdens skola, desto naturligare är betänksamheten mot att införa tvångsförflyttningsinstitutet för dess lärarkår. Visserligen kommer detta, såsom det utformats i det föreliggande förslaget, att under de närmaste åren få en mycket begränsad praktisk betydelse och räckvidd, men dess principiella innebörd torde vara ägnad att medföra psykologiska verkningar av större omfattning, som icke bliva till gagn för skolan.

Det är uppenbart, att det ligger i statens intresse, att de förändringar, som av ekonomiska och andra skäl måste företagas i de bestående förhållandena på folkskoleväsendets område, utformas så, att de icke skada det, som departementschefen ansett sig kunna beteckna som denna skolas livsnerv. Hyser man den uppfattning, jag ovan antytt, ställer man sig frågan, om statens berättigade ekonomiska intresse av folkskoleväsendets rationella organisation för närvarande måste påkalla genomförandet av nu berörda förslag. Dess även av de sakkunniga erkända ringa praktiska verkan under den närmaste tiden synes under alla förhållanden möjliggöra ett uppskov med ett definitivt ställningstagande till frågan om tvångsförflyttningen. Ett uppskov på ett eller några år torde icke medföra några som helst förluster för statsverket. Under sådana förhållanden torde följande resonemang icke sakna sitt berättigande.

Genom de sjunkande födelsesiffrorna och de sannolika prognoserna rörande barnantalet under närmaste decennier står vårt lands folkskoleväsende inför organisatoriska problem av mycket komplicerad och svårlöst beskaffenhet. Läget har i detta avseende tillspetsats genom den starka utveckling folkskolan genomgått under den närmast bakom oss liggande perioden. Dessa problem kunna säkerligen icke lösas genom omedelbara, definitiva åtgärder, utan lösningen måste ställas på längre sikt. Ingrepp, som från ekonomiska synpunkter i och för sig skulle vara motiverade, kunna icke omedelbart företagas med hänsyn till redan bestående förhållanden och skolans berättigade intressen. En för vid skolorganisation kan endast småningom avvecklas. De första åtgärder, som vidtagits i detta syfte, utgjordes som bekant av vissa ändringar i folkskolestadgan angående tillsättning och förflyttning av lärare genom kungörelsen av den 30 december 1932. I syfte att befrämja indragning av överflödiga skolor och lärartjänster kompletterades de sålunda givna bestämmelserna genom kungörelsen den 20 juli 1933 om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. Först under förlidet år hava dessa nya författningar kunnat verka. Det torde då stå i överensstämmelse med en sund praxis i likartade fall, att man ännu någon tid avvaktar verkningarna av de redan vidtagna åtgärderna, innan stats-

makterna besluta nya, i skolans ställning och liv djupt ingripande förändringar. Det skall visserligen icke bestridas, att man redan nu kan konstatera, att effekten av de nya bestämmelserna icke blivit på långt när den önskade och avsedda. Men å andra sidan är det obestridligt, att förslaget om tvångsförflyttning för hädanefter tillsatta lärare, även om det på längre sikt givetvis kan få sin betydelse för indragning av överflödiga tjänster, icke under närmaste år kan medföra någon som helst verkan i detta avseende. I detta läge synes man böra inrikta sin strävan på att i görligaste mån förstärka de redan vidtagna åtgärderna och komplettera eller ändra de givna nya bestämmelserna i syfte att göra dem mera effektiva.

I riksdagens revisorers berättelse till innevarande års riksdag har till ingående behandling upptagits nu berörda fråga. Statsrevisorerna ha härvid framlagt en del förslag, som avse att göra bestämmelserna om den frivilliga förflyttningen av ordinarie folkskollärare på överflödiga tjänster mera effektiva. Skolöverstyrelsen har på praktiskt taget alla punkter tillstyrkt åtgärders vidtagande i enlighet med dessa förslag (se Riksdagens revisorers berättelse, del II sid. 295 f.). Innan en så ingripande åtgärd, som tvångsförflyttningsinstitutets genomförande för en kommunalt anställd lärarkår innebär, av statsmakterna beslutas, synas bestämmelserna om dess frivilliga förflyttning böra underkastas en revision på grundval av dessa förslag. Och innevarande års riksdag bör i samband med behandlingen av föreliggande proposition möjliggöra en stegrad effekt av 1933 års ovannämnda kungörelse.

Genom de år 1932 genomförda förändringarna i folkskolestadgan kan tvångsförflyttning av lärare förekomma inom det skoldistrikt, i vilket han är anställd. Men därvid gäller enligt § 22 i folkskolestadgan, att vederbörande distrikt är skyldigt att bestrida kostnaderna för flyttningen. Någon motsvarande bestämmelse om ersättning för flyttningskostnaderna vid frivillig förflyttning till tjänst inom annat skoldistrikt förefinnes icke. Det är dock uppenbart, att många lärare på en överflödig tjänst kan avhålla sig från att söka annan befattning av hänsyn till de kostnader, som en transport kan medföra. Då emellertid det ligger i statens intresse, att de överflödiga tjänsterna snarast möjligt kunna indragas, bör detta hinder för den frivilliga förflyttningen snarast möjligt undanröjas. Jag framlägger därför förslag om att riksdagen må besluta, att ersättning av statsmedel bör utgå till lärare på överflödig tjänst, som genom ansökan till annan tjänst förflyttas till annat skoldistrikt.

Utan att närmare ingå på övriga av statsrevisorerna givna uppslag rörande revision av 1933 års kungörelse i syfte att underlätta den frivilliga förflyttningen från ett skoldistrikt till ett annat, tillåter jag mig också att föreslå, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de förändringar och jämkningar i 1933 års kungörelse om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor (nr 507), som kunna finnas erforderliga för vinnandet av denna kungörelsens syfte.

Vidtagas på detta sätt åtgärder, som kunna bidra till att giva ökad effektivitet åt bestämmelserna i ovannämnda kungörelse, bör riksdagens definitiva ställningstagande till förslaget om tvångsförflyttning av lärare kunna anstå till dess erfarenheter vunnits av effekten av de sålunda reviderade bestämmelserna i 1933 års kungörelse.

Till statsutskottets förberedande behandling har hänvisats riksdagens år 1934 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av

statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1933—30 juni 1934 ävensom de i anledning härav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kung. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar. Statsutskottet upptager i förevarande utlåtande till behandling den av revisorerna under ecklesiastikdepartementet, § 54, behandlade frågan om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor (del I sid. 241—246), vilken fråga för övrigt, såsom av det föregående framgår, berörts såväl i statsrådsprotokollet som i motionen II:568.

Efter en redogörelse för bestämmelserna i förutnämnda kungörelse den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor ävensom för en av revisorerna utförd undersökning rörande i vilken omfattning syftemålet med ifrågavarande kungörelse kan sägas hava blivit uppnått, hava revisorerna för egen del anfört följande:

Såvitt revisorerna kunnat utröna, hava skoldistriktet i stort sett lojalt ställt sig författningens föreskrifter till efter rättelse, även om det torde kunna sägas, att skoldistriktet i åtskilliga fall så långt möjligt sökt undgå följderna av den begränsade ansökningsrätten. På sina håll har detta tagit sig uttryck i något blygsammare annonsering av tjänster med begränsad ansökningsrätt. Fall hava ock förekommit, då annonserna avfattats på sådant sätt, att transportsökande indirekt avrättats från att anmäla sig som sökande. Även synes kunna spåras en tendens att vid inträffande vakans hellre förändra en ordinarie lärartjänst till extra ordinarie än att utan tidsutdräkt besätta den med ordinarie innehavare.

Å vederbörande lärares sida har i allmänhet icke visats någon benägenhet att begagna sig av rättigheten att söka de tjänster, som kungjorts lediga med begränsning av ansökningsrätten. Exempelvis må nämnas, att i ett inspektionsområde med sammanlagt 17 övertaliga lärartjänster endast en folkskollärare och två småskollärarinnor kunnat placeras. Av dessa tre erhöles två transport till Stockholms stad. I ett annat inspektionsområde hava elva tjänster förklarats lediga med begränsning av ansökningsrätten, men till endast två av dessa hava lärare från skoldistrikt med övertaliga lärartjänster anmält sig som sökande. I tre andra inspektionsområden hava fem, respektive sex och aderton lärartjänster ledigförklarats med begränsad ansökningsrätt utan att någon enda lärare från skoldistrikt med övertaliga tjänster anmält sig som sökande. Ytterligare ett stort antal exempel skulle kunna anföras.

Såsom förklaring till att de med begränsad ansökningsrätt ledigkungjorda tjänsterna i allmänhet icke locka behöriga sökande har i några fall uppgivits, att annonsen om ledigkungörandet undgått vederbörandes uppmärksamhet, ehuru dessa eljest varit villiga att söka. I vissa fall hava enligt vad revisorerna erfarit påtryckningar från vederbörande skoldistrikt, som varit måna om att få behålla sina skolor, föranlett behöriga sökande att avstå från att söka. En viss motvilja mot författningens ifrågavarande bestämmelser synes ock kunna spåras hos lärarna. Det är i detta hänseende belysande att, då en viss tjänst ledigkungjordes med begränsning av ansökningsrätten, icke någon sökande anmälde sig, varemot samma tjänst, då den för andra gången förklarades till ansökning ledig, lockade 59 sökande, varav 13 voro bosatta inom områdesgruppen.

I de flesta fall torde förklaringen till obenägenheten att söka ifrågava-

rande tjänster ligga däri, att de flesta tjänsterna varit ledigförklarade i skoldistrikt å den rena landsbygden. Tjänster i städer och större samhällen liksom ock sådana tjänster, som av olika anledningar ansetts särskilt fördelaktiga, hava däremot helt naturligt lockat sökande även vid begränsning av ansökningsrätten. Det får ej heller här förbises, att många band, exempelvis giftermål med annan befattningshavare, bisysslor och dylikt, ofta binda läraren vid orten och gör honom obenägen att söka sig därifrån.

Då det helt naturligt i en mängd fall måste bliva så, att en lärare anser sig icke kunna söka transport, enär han i så fall riskerar att erhålla sämre villkor än dem han har, är det ock uppenbart, att syftet med kungörelsen icke kan nås i den utsträckning, som varit ur statens synpunkt sett önskvärt. Otvivelaktigt skulle dock en snabbare avveckling av antalet övertaliga tjänster kunna ske, därest de i författningen givna bestämmelserna i vissa hänseenden ändrades eller kompletterades.

Därvid torde i första hand böra komma under övervägande att införa sådana föreskrifter, som giva ökad garanti för att de med begränsad ansökningsrätt ledigförklarade tjänsterna finge tillräckligt antal sökande för tjänsternas återbesättande. Enligt det förslag, som av Kungl. Maj:t förelades riksdagen, skulle den begränsade ansökningsrätten i första hand avse lärare från skoldistrikt inom det inspektionsområde, där den lediga tjänsten funnes. Först i andra hand, om tillsättningsåtgärderna under angivna betingelse ej ledde till resultat, skulle nämnda rätt enligt skolöverstyrelsens bestämmande kunna utsträckas till annat inspektionsområde. Riksdagen ansåg för sin del lämpligt, att redan från början ansökningsrätten finge avse ett större område, än *ett* inspektionsområde. Härigenom vunne anordningen i effektivitet och snabbhet. Man kunde enligt riksdagens mening exempelvis tänka sig, att tre eller fyra inspektionsområden finge utgöra den enhet, till vilken begränsningen hänfördes. Av den erfarenhet, som hittills vunnits, synes det revisorerna framgå, att det för vinnande av nyssberörda syfte vore lämpligt, att områdesgrupperna än ytterligare utvidgades, så att varje grupp komme att omfatta ett större antal inspektionsområden än för närvarande är fallet. Det torde ock kunna ifrågasättas, huruvida ej indelningen i områdesgrupper borde kunna ändras med hänsyn tagen till förhållandet mellan antalet lediga och övertaliga tjänster i inspektionsområdena, så att områden med jämförelsevis stort antal beräknade lediga tjänster i ansökningshänseende sammanfördes med områden, där antalet övertaliga tjänster vore förhållandevis stort.

En snabbare avveckling av antalet övertaliga tjänster torde ock kunna vinnas därigenom, att skoldistrikt även i sådana fall, där endast en sökande från distrikt med övertalig lärartjänst anmält sig till sådan ledigkungjord befattning, skall hava att utse denne, såvida skolöverstyrelsen ej finner anledning att på framställning av den lokala skolmyndigheten medgiva, att tjänsten ånyo må ledigförklaras. Revisorerna vilja alltså ifrågasätta, huruvida ej föreskriften i § 9 av kungörelsen bör skärpas i sådan riktning.

Vidare synes närmare böra undersökas, huruvida ej en frivillig pensionering av lärare i skoldistrikt med övertaliga lärartjänster skulle kunna äga rum. Därvid torde dock endast sådana lärare böra komma ifråga, som på grund av ohälsa eller andra liknande skäl icke lämpligen kunna bestrida sin tjänst. Då befattningen efter tjänstinnehavarens avgång komme att indragas, skulle denna anordning givetvis medföra minskade kostnader för statsverket.

Revisorerna vilja vidare förorda, att det tages under överbägande, huruvida ej sådana åtgärder böra vidtagas, att sökande från skoldistrikt med övertaliga lärartjänster beredas ersättning för de utgifter, de måst vidkännas för en åtgärd, vartill de känna sig på visst sätt nödgade, men varav statsverket kan vänta betydande besparingar. I varje fall synas sådana sökande efter vunnen transport böra enligt särskilda grunder erhålla ersättning för de i många fall mycket betungande flyttningskostnaderna.

Revisorerna vilja ock fästa uppmärksamheten på att syftet med ifrågasvarande kungörelse motverkas genom bestämmelserna i § 22 folkskolestadgan. Enligt nämnda författningsrum kan ordinarie lärare under vissa förutsättningar förflyttas från en skola till en annan ifom ett och samma skoldistrikt. Då, såsom ofta sker, en lärare vid en skola i utkanten av skoldistriktet förflyttas till en bättre belägen skola med ofta nog bättre skolform, är det uppenbart, att det måste ställa sig svårare att till den därefter ledigförklarade mindre lockande tjänsten erhålla frivilligt transportsökande från skoldistrikt med övertaliga tjänster, än om den förmånligare tjänsten kungjorts ledig för sådana sökande.

Revisorerna vilja slutligen framhålla, att revisorerna icke för närvarande ansett sig böra till behandling upptaga frågan om *skyldighet* för lärarna vid folkskoleväsendet att underkasta sig förflyttning till andra skoldistrikt, då detta spörsmål lämpligen synes böra lösas i samband med frågan om nämnda lärares anställande såsom helt statsavlönade.

Förklaring har avgivits av *skolöverstyrelsen* (del II, sid. 295—297), som anført bland annat följande:

Alltför kort tid, under vilken förevarande kungörelses bestämmelser angående lärarval kunnat tillämpas, har förflutit för att man därav skall kunna draga några säkra slutsatser. Överstyrelsen anser sig dock kunna vitsorda, att avveckligen av de övertaliga lärarbefattningarna synes komma att ske i långsammare tempo än vad överstyrelsen tidigare haft anledning räkna med. Det synes därför önskvärt, att sådana åtgärder överbägas, som kunna bidra till att giva ökad effektivitet åt bestämmelserna i här omförmälda kungörelse.

Beträffande de av revisorerna påkallade eller överbägda åtgärderna får överstyrelsen anföra följande.

I första hand anse revisorerna det önskvärt, att sådana föreskrifter införas, som giva ökad garanti för att de med begränsad ansökningsrätt ledigförklarade tjänsterna erhålla tillräckligt antal sökande för tjänsternas återbesättning. Nyssberörda syfte torde enligt revisorernas uppfattning kunna uppnås genom en utvidgning av områdesgrupperna, så att varje grupp komme att omfatta ett större antal inspektionsområden än för närvarande är fallet. Det ifrågasättes också, om ej indelningen i områdesgrupper borde kunna ändras med hänsyn tagen till förhållandet mellan antalet lediga och övertaliga tjänster i inspektionsområden, så att områden med relativt stort antal beräknade lediga tjänster i ansökningshänseende sammanfördes med områden, där antalet övertaliga tjänster är förhållandevis stort. Det synes överstyrelsen lämpligt, att författningsändring i den av revisorerna angivna riktningen tages under överbägande.

Vidare ifrågasätta revisorerna en ändring av föreskriften i § 9 av kungörelsen i syfte att, därest till en ledigförklarad tjänst med begränsad ansökningsrätt endast *en* sökande anmält sig, skoldistriktet skulle hava att

utse denne, såvida överstyrelsen ej på framställning av den lokala skolmyndigheten medgäve nytt ledigförklarande av tjänsten. Överstyrelsen vill med anledning härav framhålla, att en författningsändring i denna riktning innebär en inskränkning i skoldistriktens rätt att utöva inflytande på lärartillsättningen. Att detta på olika håll torde framkalla betänkligheter, finner överstyrelsen naturligt. Å andra sidan synes det önskvärt, att när sökande från skoldistrikt med övertalig lärartjänst anmält sig till en ledigförklarad befattning, denne — om icke några särskilda skäl häremot kunnat anföras — utses till innehavare av den ifrågavarande tjänsten. Överstyrelsen vill därför icke motsätta sig att bestämmelserna i 9 § skärpas på det sätt, revisorerna ifrågasatt. Om den transportsökande läraren av någon anledning kan anses mindre lämplig för den befattning, han sökt, borde överstyrelsen på sätt revisorerna föreslagit äga rätt att på den lokala skolmyndighetens framställning medgiva, att tjänsten ånyo må ledigförklaras.

Revisorerna påkalla vidare en undersökning, huruvida ej i skoldistrikt med övertaliga tjänster lärare, som av ohälsa eller liknande skäl icke lämpligen kunna bestrida sin tjänst, måtte kunna erhålla frivillig pensionering. Mot åtgärder i denna riktning har överstyrelsen icke anledning göra någon invändning. Skall det av revisorerna i detta fall avsedda syftet uppnås, måste emellertid pensionsvillkoren vid en dylik förtidig avgång göras så fördelaktiga, att de innebära en lockelse för befattningshavarna att utnyttja denna bestämmelse.

Mot revisorernas yttrande i vad det avser överväganden i syfte att bereda sökande från skoldistrikt med övertaliga lärartjänster ersättning för de utgifter, de måste vidkännas genom att underkasta sig en frivillig förflyttning, har överstyrelsen intet att erinra.

Slutligen ha revisorerna ansett syftet med bestämmelserna om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor motverkat genom innehållet i 22 § folkskolestadgan, som enligt revisorernas uppfattning möjliggör att under vissa förutsättningar en lärare vid en skola i utkanten av ett skoldistrikt kan förflyttas till en bättre belägen skola, varefter den mindre lockande tjänsten kungöres ledig med begränsad ansökningsrätt.

Det av revisorerna beskrivna förfaringssättet står enligt överstyrelsens uppfattning icke i överensstämmelse med 22 § folkskolestadgan. I det av överstyrelsen avgivna yttrandet över besvär rörande förflyttning av en lärare i Gunnarskogs skoldistrikt anförde överstyrelsen den 18 september 1934 bland annat: »Här har icke förelegat några skolorganisatoriska skäl till förflyttningen, utan denna har motiverats endast av önskan att tillmötesgå ett enskilt lärarintresse. Men just den omständigheten, att genom kungörelsen den 22 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor en särskild lagstiftning tillkommit, som förbehåller ansökningsrätten vid uppkommande lärarvakanser allenast åt lärare i vissa skoldistrikt med övertaliga lärartjänster, synes böra vara vägledande för skolans myndigheter, så att syftet med denna särskilda lagstiftning icke motverkas genom godtyckliga lärarförflyttningar.»

I ett den 11 december 1934 avgivet yttrande med anledning av Mora skolråds besvär över domkapitlets i Västerås beslut rörande förflyttning av två lärarinnor hänvisar överstyrelsen till Kungl. Maj:ts beslut den 7 december 1923 i ett liknande mål (regeringsrättens årsbok årg. 1923 E. not. 168).

Då enligt den av överstyrelsen hävdade uppfattningen bestämmelsen i § 22 folkskolestadgan icke för skoldistriktet konstituerar någon rätt att vid

uppkommen vakans inom distriktet först förflytta en ordinarie lärare till den lediga tjänsten och därefter kungöra den tjänst, som innehafts av den förflyttade läraren, ledig för sökande från skoldistrikt med övertaliga tjänster, synas några åtgärder icke påkallade med anledning av revisorernas yttrande i denna del.

I kap. 4 (sid. 144—150 i statsrådsprotokollet) behandlas frågan om statsbidrag till skolskjutsar. Departementschefen redogör för på området gällande bestämmelser m. m. samt för folkskolesakkunnigas förslag till ändrade grunder för statsbidrag och för däröver avgivna yttranden. Härefter anför departementschefen för egen del:

»De sakkunnigas förslag innebär, att staten skulle bidraga med åtta tiondelar av de styrkta verkliga kostnaderna för skjutsarna (för närvarande utgör bidraget i regel hälften av kostnaderna, dock ej mera än ett av Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen bestämt maximibelopp), likväl med rätt för utanordningsmyndigheten att, om kostnaderna befinnas oskäligen i förhållande till ortens pris, reducera bidraget. Liksom hittills skulle skjutsar kunna anordnas på skoldistriktens eget initiativ. Men härutöver skulle det tillkomma de myndigheter, som hava att besluta i reglementsfrågor, att fastställa sådan organisation av ett distrikts skolväsende, som förutsätter anordnande av skolskjutsar.

För egen del begränsar jag mig till att under hänvisning till den föreliggande utredningen och myndigheternas yttranden över densamma i korthet förorda bifall till ifrågakvarande förslag.

Frågan om revision av motorfordonsförordningen i den av de sakkunniga angivna riktningen befinner sig för närvarande under utredning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de föreskrifter, som i anledning därav kunna befinnas erforderliga.

Jag återkommer i ett senare sammanhang till frågan om anslagsberäkningarna för nästkommande budgetår.»

I kap. 5 (sid. 151—157 i statsrådsprotokollet) behandlas frågan om statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn. Efter en redogörelse för härutinnan gällande bestämmelser m. m., de sakkunnigas förslag till ändringar i dessa bestämmelser samt myndigheternas yttranden däröver, har departementschefen anfört:

»De sakkunnigas förslag innebär, att staten skulle bidraga med åtta tiondelar av de styrkta verkliga kostnaderna för inackordering (för närvarande utgår bidraget med ett av skolöverstyrelsen bestämt maximibelopp), dock med rätt för utanordningsmyndigheten att, om kostnaderna befinnas oskäligen, reducera bidraget. I fråga om statlig myndighets befogenhet att fastställa skolorganisation, som förutsätter inackordering, skulle gälla det samma som för skolskjutsar. Bidragsrätten skulle begränsas icke till vissa delar av riket utan gälla, oavsett skoldistriktets belägenhet.

För egen del har jag intet att erinra mot de sakkunnigas förevarande av samtliga myndigheter tillstyrkta förslag.

Jag återkommer i ett följande sammanhang till kostnadsberäkningarna för nästkommande budgetår.»

I kap. 6 (sid. 158 i statsrådsprotokollet) behandlas frågan om statsbidrag till skolhem, i vilket hänseende departementschefen, efter att hava berört ett av de sakkunniga härutinnan framlagt förslag, för egen del anfört följande:

»Jag vill i likhet med de sakkunniga vitsorda den stora betydelsen av skolhemmen. De äro åtminstone på sina håll nödvändiga komplement till inackorderingsverksamheten. Emellertid anser jag mig böra erinra, att under de allra senaste åren i ganska stor utsträckning beviljats medel till uppförande av skolhem ur de till kommunala beredskapsarbeten anvisade anslagen. Enligt den av de sakkunniga företedda statistiken beviljades sålunda år 1933 statsbidrag av sådana medel till fyra skolhem och år 1934 till två skolhem. Då alltså under de båda sistförflutna åren förevarande byggnadsverksamhet förflutit i betydligt raskare takt än de sakkunniga själva tänkt sig, torde med anvisande av medel för ifrågavarande ändamål kunna anstå åtminstone under nästkommande budgetår.

Jag beräknar alltså icke medel för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1935/1936.»

Slutligen har departementschefen i kap. 7 (sid. 159—165 i statsrådsprotokollet) till behandling företagit frågan om anslagsbehovet under budgetåret 1935/1936 m. m. och härutinnan, på grundval av de sakkunnigas i detta avseende föreliggande utredning, anfört följande:

»Ovan har jag, under avstyrkande av de sakkunnigas förslag rörande provisoriskt byggnadsbidrag, uttalat den meningen, att byggnadsbidrag till redan befintliga skollokaler borde börja utgå först sedan klassificeringsförfarandet genomförts. Bestämmelserna rörande dylika statsbidrag borde sålunda enligt min mening träda i kraft på dag, som Kungl. Maj:t med hänsyn härtill bestämde.

Det torde vara att förvänta, att berörda klassificeringsförfarande tager i anspråk hela budgetåret 1935/1936 och möjligen också en del av budgetåret 1936/1937. Jag utgår emellertid här liksom de sakkunniga ifrån, att bestämmelserna rörande byggnadsbidrag till redan befintliga lokaler kunna träda i kraft den 1 juli 1936.

Enligt min mening är det av betydelse, att bestämmelserna rörande statsbidrag till nya undervisningslokaler träda i kraft samtidigt med bestämmelserna om statsbidrag till redan befintliga lokaler, alltså enligt vad jag nyss anfört den 1 juli 1936.

Med hänsyn härtill torde anslag till statsbidrag för uppförande av nya

undervisningslokaler för folkskoleväsendet icke behöva uppföras på riksstaten för nästkommande budgetår, utan först för budgetåret 1936/1937.

Anslag till statsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler för folkskoleväsendet lärer, i enlighet med vad de sakkunniga därom anfört, icke bli behövt förrän tidigast under budgetåret 1937/1938.

Även övriga bestämmelser rörande statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet, givetvis med undantag för dem, som avse klassificeringsförfarandet, torde bära träda i kraft den 1 juli 1936. Anslag till statsbidrag till förhyrande av lokaler för folkskoleväsendet, till underhåll av lokaler för folkskoleväsendet samt till tillhandahållande av tjänstebostäder åt folk- och småskollärare erfordras sålunda tidigast under budgetåret 1937/1938.

Beträffande anslag till statsbidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning tillåter jag mig hänvisa till vad jag ovan anfört.

Anslag till skolhusvärderingsnämnder blir givetvis erforderligt redan under budgetåret 1935/1936. Under rubriken *Folkskolor m. m.: Bestridande av engångskostnader för skolhusvärderingsnämnder* torde bära beräknas ett förslagsanslag av 200,000 kronor.

Bestämmelserna angående avlönings- och arvodesbidrag torde bära träda i kraft den 1 juli 1936. Höjning av nu för ändamålet utgående eller avsedda anslag erfordras icke förrän under budgetåret 1937/1938.

Jag har intet att erinra mot skolöverstyrelsens beräkningar i dess utlåtande den 31 augusti 1934 av det förslagsanslag till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor*, som enligt grunderna för den nya riksstatsuppställningen bör uppföras i riksstaten för budgetåret 1935/1936. Ifrågasvarande anslag bör alltså upptagas med ett belopp av 58,550,000 kronor, innebärande en ökning av de under innevarande budgetår för ändamålet utgående medlen med 1,389,000 kronor. Jag vill erinra, att denna ökning väsentligt understiger den minskning i anslagsbeloppet för innevarande budgetår, som möjliggjordes genom övergången från kalenderår till redovisningsår för vissa statsbidragsberäkningar m. m.

Vad de sakkunniga anfört rörande det nuvarande anslaget under åttonde huvudtiteln för utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet ger mig icke anledning till erinran. Till *Folkskolor m. m.: Allmänt bidrag för utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet* bör i enlighet med skolöverstyrelsens beräkningar för budgetåret 1935/1936 uppföras ett förslagsanslag av 5,660,000 kronor.

Förslagsanslaget till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor* skulle enligt skolöverstyrelsens utredning i dess ovannämnda skrivelse den 31 augusti 1934 vid i övrigt oförändrade förhållanden för budgetåret 1935/1936 uppföras med ett belopp av 2,632,000 kronor. Med hänsyn till den jämkning, jag ovan föreslagit i de nu gällande grunderna för bidrag till detta ändamål, skulle emellertid sistnämnda belopp ökas med 34,000 kronor. Då emellertid

sistberörda beräkningar äro mycket approximativa, förordar jag, att förevarande anslag upptoges med ett belopp av i avrundat tal 2,665,000 kronor.

Förslagsanslaget till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärarinnor i hushållsgöromål vid egentliga folkskolor m. m.* torde i enlighet med skolöverstyrelsens förslag böra för budgetåret 1935/1936 upptagas med ett belopp av 295,000 kronor.

Jag har intet att invända mot skolöverstyrelsens beräkningar för budgetåret 1935/1936 av förslagsanslagen till *Folkskolor m. m.: Folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter* samt till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skolhem och arbetsstugor inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län*, vilka alltså böra upptagas med 230,000 kronor respektive 100,000 kronor.

De sakkunniga hava som nämnts föreslagit, att å riksstaten skulle för budgetåret 1935/1936 uppföras ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor till inackorderingsbidrag, avseende hela riket utom de nordligaste gränssorterna. Skolöverstyrelsen har i sin skrivelse den 31 augusti 1934 beräknat ett belopp av 1,002,097 kronor erforderligt för samma budgetår till inackordering av skolbarn. Detta sistnämnda belopp skulle enligt grunderna för den förändrade riksstatsuppställningen omsluta även rikets nordligaste gränssorter samt dessutom vissa nu ur annat anslag utgående medel till stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor. Överstyrelsen har i sitt utlåtande över folkskolesakkunnigas betänkande — med bibehållande av de anslagsposter, som ingå i skolöverstyrelsens förstnämnda beräkningar — uppskattat det erforderliga anslagsbeloppet till 1,171,542 kronor. För egen del har jag intet att erinra emot överstyrelsens förslag i vad det avser de utgiftsändamål, som böra bestridas ur förevarande anslag. Jag har heller intet att erinra mot att anslaget — med hänsyn till de föreslagna bidragsgrunderna — gives förslagsanslags natur. Däremot anser jag det — med hänsyn till ovissheten i vilken utsträckning krav på förskott komma att framställas — tillräckligt, om förevarande anslag, vilket bör benämnas *Folkskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem*, för budgetåret 1935/1936 upptages med ett belopp av 900,000 kronor, innebärande en ökning med 132,000 kronor av de anslagsmedel, som under innevarande budgetår utgå för motsvarande ändamål.

Till *Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn* torde i anledning av vad de sakkunniga föreslagit böra uppföras ett förslagsanslag av 200,000 kronor, innebärande en ökning i förhållande till under innevarande budgetår utgående anslagsmedel med 25,000 kronor.

Vad till sist angår anslaget till dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter, vill jag anföra följande.

Av punkten 227 i 1934 års åttonde huvudtitel, jämförd med riksdagens skrivelse nr 328 år 1934, framgår för vilka lärargrupper medel till dyrtidstillägg utgå ur förevarande anslag.

Dyrtidstillägg bör givetvis tillkomma nu ifrågavarande grupper av lärare även under budgetåret 1935/1936. Beträffande de allmänna grunder, vilka skola lända till efter rättelse vid dyrtidstilläggets utgående, erinrar jag, att dyrtidstillägg till dessa lärargrupper för närvarande utgår efter huvudsakligen samma grunder, som äro gällande för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, dock med vissa inskränkningar beträffande några lärargrupper.

Under punkten 186 i 1935 års åttonde huvudtitel har jag på grund av vissa där angivna skäl anfört, att jag senare ämnade göra framställning om meddelande av föreskrift, att dyrtidstillägg finge utgå till lärare i manlig och kvinnlig slöjd vid högre folkskolor allenast i sådana fall, då statsbidrag jämlikt gällande bestämmelser utginge till den ifrågavarande undervisningen. Då riksdagen torde böra besluta i denna fråga, gör jag nedan hemställan i enlighet härmed.

I övrigt ifrågasätter jag icke någon ändring i de på förevarande område gällande grunderna i andra hänseenden än de, som betingas av folkskolesakkunnigas förutberörda av mig tillstyrkta förslag om att statsbidrag till dyrtidstillägg för ifrågakommande lärare bör beräknas å minimilönens totalbelopp. Ändring av nämnda grunder erfordras dock icke i anledning härav för budgetåret 1935/1936.

Förevarande anslag är i riksstaten för innevarande budgetår uppfört med ett belopp av 17,400,000 kronor. Därest hänsyn icke hade tagits till övergången från kalenderår till redovisningsår såsom tidsenhet för vissa statsbidragsberäkningar m. m. hade anslaget i fråga, såsom framgår av ovan nämnda punkt 227 i 1934 års åttonde huvudtitel, bort upptagas med ett belopp av 18,300,000 kronor.

Enligt verkställda beräkningar skulle kostnaderna för dyrtidstillägg åt lärare vid de undervisningsanstalter, varom här är fråga, under budgetåret 1935/1936 uppgå till ett belopp av 18,000,000 kronor. Jag beräknar nyssnämnda belopp å riksstaten för nästkommande budgetår under rubriken *Dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter.*

Av vad jag nu föreslagit framgår, att de av mig i anledning av folkskolesakkunnigas förslag tillstyrkta åtgärderna för ökade statsbidrag till folkskoleväsendet för nästkommande budgetår påkalla en ökning av medelsanvisningen under åttonde huvudtiteln med: för skolhusvärderingsnämnder (nytt anslag) 200,000 kronor, för inackorderingsbidrag 132,000 kronor samt för anordnande av skolskjutsar 25,000 kronor. Sammanlagt skulle ökningen av nu utgående statsmedel sålunda uppgå till 357,000 kronor.

Jag saknar anledning att för egen del utöver vad förut anförts ingå på frågan om anslagsbehovet under efterföljande budgetår. Allenast må erinras, att mina förslag här ovan, såsom redan anförts, påkalla vissa modifikationer i de sakkunnigas ovan återgivna beräkningar. »

Utskottet. Efter omfattande utredningar har Kungl. Maj:t för riksdagen framlagt den sedan länge på dagordningen stående frågan om statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet.

Såsom i statsrådsprotokollet erinrats, hava primärkommunernas växande skattebördor och det ojämna skattetrycket i dessa kommuner under de senaste åren alltmera aktualiserat spørgmålet om åtgärder för att härutinnan åvägbringa en ändring, som kunde leda till lättnad för kommunerna och samtidigt åstadkomma en utjämning av skattetungan kommunerna emellan. Skatteutjämningsberedningen, som tillsattes år 1929 och år 1933 avgav sitt principbetänkande, hade till sin huvudsakliga uppgift att utreda och framställa förslag i dessa frågor. Beredningen intog den ståndpunkten, att den väg, statsmakterna borde följa i sina strävanden i angivna syfte, vore att i första rummet beträffande de olika förvaltningsuppgifter, som kommunerna för närvarande hade att ombesörja och finansiera, undersöka, i vilken mån det vore önskvärt och lämpligt, att utgifterna överflyttades på större kommunala utdebiteringsområden eller på staten, samt att, först sedan en sådan överflyttning verkstälts, skrida till åtgärder av allmänt skatteutjämnande verkan. I enlighet med sin sålunda intagna principståndpunkt föreslog beredningen i fråga om olika förvaltningsgrenar överflyttning i större eller mindre utsträckning till staten av förekommande kostnader utan att därvid ifrågasätta tillämpning av några differentieringsregler av statsbidragen till en efter skattekrontal eller skattetryck varierande kvotdel. Bland nämnda förvaltningsgrenar intog folkskoleväsendet ett framskjutet rum. 1934 års folkskolesakkunniga, som hade till uppdrag att bearbeta skatteutjämningsberedningens förslag, i vad angick folkskolan, anslöto sig i avseende å skatteleindrings- och skatteutjämningsynpunkten till beredningens uppfattning, när det gällde principerna för statsbidragens utmätande.

Departementschefen har i princip biträtt de sakkunnigas förslag till en likformig fördelning av statsbidragen till nu ifrågavarande ändamål mellan kommunerna utan hänsyn tagen till det varierande kommunala skattetrycket eller likartade faktorer.

Vid en prövning av vad som anförts för och emot den sålunda av de sakkunniga och departementschefen intagna ståndpunkten har utskottet funnit de starkaste skälen tala för densamma, och i anslutning härtill finner sig utskottet böra i princip tillstyrka det i propositionen nr 174 framlagda förslaget om överflyttning till staten av vissa kostnader för folkskoleväsendet.

Utskottet övergår härefter till en detaljbehandling av här förevarande förslag, varvid utskottet huvudsakligen kommer att följa den i departementschefens hemställda iakttagna ordningen.

Under A. har framlagts förslag till allmänna grunder för *statsbidrag till undervisningslokaler m. m.* för folkskoleväsendet, och har därvid under 1. behandlats frågan om bidrag till skoldistriktens kostnader för *uppförande av nya lokaler.*

Såsom förutsättning för utgivande av sådana bidrag har föreslagits skola gälla, att Kungl. Maj:t, där kostnaden beräknas överstiga 10,000 kronor, respektive länsstyrelsen, där kostnaden beräknas uppgå till högst 10,000 kronor, lämnat tillstånd till byggnadsarbetets utförande samt därvid fastställt den kostnadssumma, varå bidraget, högst, skall beräknas.

Enligt sakkunnigmajoritetens förslag skulle statsbidraget utgå med 75 procent eller $\frac{3}{4}$ av anläggningskapitalet för bidragsberättigade lokaler och utbetalas i lika belopp under 40 år. Reservanternas förslag skiljer sig från majoritetens förslag därutinnan, att byggnadsbidraget skulle utgå med hälften av anläggningskapitalet och utanordnas antingen omedelbart eller ock fördelat på 25 år. I sistnämnda fall skulle staten lämna ersättning för kommunens ränteförlust på så sätt, att årsbidraget bestämdes till 6 procent av byggnadsbidraget. Departementschefen har påpekat, att vid utbetalning i form av årsbidrag reservanternas förslag i realiteten ledde till samma resultat som majoritetsförslaget med avseende å relationen mellan det totala statsbidraget och anläggningskapitalet, då 25 årsbidrag, vart och ett motsvarande 6 procent av halva anläggningskapitalet, gäve en summa, som utgjorde $\frac{3}{4}$ av nämnda kapital. Departementschefen har i anslutning till majoritetens förslag förordat, att statsbidraget skulle bestämmas till $\frac{3}{4}$ av den nominella byggnadskostnaden (anläggningskapitalet). Beträffande reservanternas förslag, att statsbidrag å mindre belopp skulle utbetalas omedelbart, har departementschefen framhållit, att detsamma kunde synas praktiskt men å andra sidan medförde vissa svårigheter vid beräkning varje år av anslagsbehovet för statens vidkommande. I anslutning härtill har departementschefen förordat, att regeln om bidragens fördelning på 25 år borde gälla över hela linjen.

Av den förebragta utredningen har utskottet, som undersökt möjligheterna att i analogi med vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om bidrag till redan befintliga lokaler bestämma statsbidraget till nya lokaler efter vissa schematiska grunder, funnit sig övertygat om att Kungl. Maj:ts förslag — med statsbidraget ställt i viss relation till de faktiska byggnadskostnaderna — med hänsyn till såväl de synnerligen varierande byggnadskostnaderna som önskvärdheten att vidmakthålla kommunernas intresse att nedbringa dessa kostnader är att föredraga. Utskottet ansluter sig fördenskull till Kungl. Maj:ts förslag i här förevarande hänseende.

I motionerna I: 320 och II: 567 har föreslagits, att gränsen för ärenden, vilka skola läggas under Kungl. Maj:ts prövning, skulle höjas till 15,000 kronor.

Utskottet vill till en början erinra, att folkskolesakkunnigas majoritet föreslagit gränsen för Kungl. Maj:ts, respektive länsstyrelsens prövning till 3,000 kronor, under det att reservanterna påyrkat en sänkning av gränsen till 1,500 kronor. Utskottet kan icke finna annat än att Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket gränsen höjts till 10,000 kronor, måste anses innebära en

tillräcklig eftergift för de framkomna yrkandena på decentralisering av förevarande byggnadsärenden. Vidare finner utskottet i likhet med departementschefen det statliga intresset kräva, att Kungl. Maj:t har i sin hand avgörandet av de frågor, som innebära mera betydande medelsanvisningar. På grund av vad sålunda anförts har utskottet funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning härutinnan och avstyrker alltså vad i motionerna I: 320 och II: 567 häremot yrkats.

Vad i övrigt i här förevarande hänseende föreslagits har givit utskottet anledning till erinran endast för såvitt angår frågan om utbetalande omedelbart i vissa fall av statsbidrag. Utskottet har icke kunnat undgå att finna, att, när det gäller mindre summor än förslagsvis 100 kronor om året, betydelsen av statsbidraget för vederbörande kommun måste bli skäligen ringa, under det att samma bidrag, utbetalat på en gång, för en mindre kommun kan medföra en icke obetydlig lättnad. De årliga merkostnaderna för statsverket vid en anordning sådan som nu av utskottet antytts synas icke kunna uppgå till sådana belopp, att de omöjliggöra en något så när säker kostnadsberäkning beträffande anslagsbehovet för vederbörande budgetår. Å andra sidan torde ett icke ringa arbete med utanordning och bokföring m. m. härigenom kunna besparas. Utskottet anser sig alltså böra uttala sin anslutning till det av reservanterna i här förevarande hänseende framförda förslaget, varvid gränsen torde böra dragas vid nyss antydda årliga belopp av 100 kronor. Ett bifall till vad utskottet sålunda förordat måste emellertid, för att icke här ifrågakommande kommuner skola bli gynnsammare ställda än andra, medföra en ändring beträffande den del av den nominella byggnadskostnaden, som skall utgå som statsbidrag. Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag med $\frac{3}{4}$ av byggnadskostnaden, fördelat på 25 år, motsvarar nämligen, som av det föregående framgår, ett omedelbart statsbidrag med halva byggnadskostnaden. Utskottet föreslår i anslutning härtill, att i de fall, då den verkliga kostnaden, i den mån denna icke överstiger den på ovan angivet sätt fastställda kostnadssumman, uppgår till högst 5,000 kronor, statsbidraget skall utgå med hälften av berörda kostnad och omedelbart utbetalas.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall statsbidrag utgå till kostnaderna för — förutom inomhusledning, erforderliga biutrymmen samt ritningar, arbetsledning och kontroll — lärosalar (klassrum och specialrum), gymnastiksalar samt lokaler för undervisning i slöjd och hushållsgöromål ävensom för den första uppsättningen av inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök.

I motionerna I: 320 och II: 567 har föreslagits, att med de under denna punkt ävensom under punkterna A. 2, A. 3 och A. 4 i det följande angivna lokaler må avses såväl klassrum, specialrum, gymnastiksalar, slöjdsalar, rum för undervisning i hushållsgöromål och bibliotek som utrymmen, erforderliga för skolbad, barnbespisning, läkarundersökning och tandvård.

I motionen II: 569 har vidare hemställts, att riksdagen ville besluta, att

skoldistrikt vid införande av undervisning i hushållsgöromål må kunna i särskilda fall erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för en uppställning av härför erforderliga inventarier, även om särskild skolkökslokal icke anskaffas.

Vad till en början beträffar det i motionerna I: 320 och II: 567 framförda yrkandet om statsbidrag även för badanläggningar och andra hygieniska eller sociala anläggningar vill utskottet erinra om departementschefens i ämnet gjorda uttalande, att han av såväl principiella som statsfinansiella skäl ansåge det nödvändigt att vid genomförandet av förevarande statsbidragssystem söka taga sikte enbart på de kostnadskategorier, som kunde sägas hava omedelbart samband med folkskoleväsendet. Till denna departementschefens uppfattning vill utskottet uttala sin anslutning och tillika, liksom de sakkunnigas majoritet och departementschefen, framhålla, att det icke torde vara att befara, att kommunerna skola befinnas mindre benägna att, sedan de blivit berättigade till statsbidrag för de egentliga skollokaler, genom anordnande av berörda extra utrymmen främja lärjungarnas bästa. Ytterligare vill utskottet framhålla, att ett bifall till det motionsvis framförda yrkandet i vissa fall kan befaras medföra, att vederbörande kommun för att komma i åtnjutande av statsbidrag giver exempelvis en badanstalts- eller en poliklinikfråga en mindre ändamålsenlig lösning än vad annars skulle hava blivit fallet. I anslutning till vad sålunda anförts avstyrker utskottet vad i motionerna I: 320 och II: 567 i här förevarande hänseende yrkats.

Det i motionen II: 569 framförda förslaget avser statsbidrag för bestridande av kostnaderna för anskaffande av inventarier för ambulerande skolkökskurser. Då dessa anskaffningskostnader — vilka endast avse den lösa materien — aldrig kunna tänkas stiga till några belopp av betydelse för ekonomiskt svagare kommuner, finner sig utskottet böra avstyrka motionen II: 569.

Mot förslaget, att statsbidrag till specialrum skall utgå efter prövning från fall till fall, har utskottet icke något att erinra.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande bidragsberättigade utrymmen har givit utskottet anledning till allenast följande erinran. Utskottet vill erinra om departementschefens å sid. 78 i statsrådsprotokollet gjorda uttalande, att han i likhet med sakkunnigmajoriteten hölle före, att frågan, huruvida statsbidrag skulle utgå till specialrum för undervisning i naturkunnskap, teckning o. s. v. samt för lärarrum och samlingssalar, borde bliva föremål för prövning från fall till fall i samband med avgörande av ärenden om statsbidrag. I anslutning till vad departementschefen sålunda anført utgår utskottet från att statsbidrag efter prövning från fall till fall kan komma att beviljas jämväl för lärarrum och samlingssalar.

Utskottet finner sig böra uttala sin anslutning till vad departementschefen anført därom, att statsbidrag icke bör åtnjutas för om- eller nybyggnads-

arbeten, vilka avse allenast att sätta redan befintliga lokaler i bättre skick eller giva en lämpligare disposition av dessa.

Härefter har utskottet att till behandling upptaga Kungl. Maj:ts under A. 2 framlagda förslag om statsbidrag till de kostnader, skoldistriktet fått vidkännas för *redan befintliga*, distriktet tillhöriga *undervisningslokaler*.

Kungl. Maj:ts förslag innefattar i huvudsak följande: Bidrag skall icke utgå för lokaler, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande varit i bruk mer än nitton år. Bidrag skall utgå med visst belopp per lokal årligen till och med den 1 juli näst före den tidpunkt, då lokalen varit i bruk under tjugo år. Bidrag skall utgå allenast för egentliga klassrum och gymnastiklokaler. Lokalerna skola av särskilda skolhusvärderingsnämnder indelas i fyra klasser (I—IV), allt efter lokalernas beskaffenhet. Årsbidraget skall utgöra för klass I 370 kronor per lokal, för klass II 240 kronor per lokal och för klass III 200 kronor per lokal. För lokal, som hänföres till klass IV, skall intet bidrag utgå, liksom ej heller för lokal, som tillkommit utan kostnad för distriktet.

I motionerna I: 315 och II: 553 har yrkats, att bidragstiden för redan befintliga undervisningslokaler för folkskoleväsendet måtte bestämmas till fyrtio år från den dag, byggnaderna eller lokalerna togos i anspråk. I motionerna har tillika föreslagits, att om- och tillbyggnad, som varit erforderlig för lokalernas modernisering, bör likställas med nybyggnad.

I motionerna I: 318 och II: 570 har, så vitt nu är i fråga, yrkats, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag till redan befintliga, distriktet tillhöriga undervisningslokaler må utgå med ett belopp per lokal årligen av 240 kronor, lika för samtliga lokaler, och på de grunder i övrigt, som Kungl. Maj:t föreslagit.

I motionen II: 568 har hemställts, att riksdagen måtte besluta, att årsbidraget fixeras till ett och samma belopp för alla för sitt ändamål tjänliga klassrum och gymnastiklokaler, att detta årsbidrag bestämmas på så sätt, att den i propositionen angivna kostnadsramen för dessa statsbidrag icke överskrides, samt att årsbidragen till redan befintliga undervisningslokaler, vilkas uppförande bekostats med bidrag av statsmedel, bestämmas efter i motionen angivna grunder.

Slutligen har i motionerna I: 320 och II: 567 beträffande de lokaler, för vilka statsbidrag av här förevarande art skall utgå, gjorts enahanda yrkande som vid punkt A. 1 i det föregående av utskottet omförmålt.

Såsom av statsrådsprotokollet inhämtas, hava folkskolesakkunniga även beträffande här förevarande bidrag delat sig på två linjer, i det att majoriteten föreslagit, att byggnadsbidraget skall utgå efter vissa schematiska grunder, under det att reservanterna vid beräkningen av detsamma sökt anslutning till de verkligen havda byggnadskostnaderna.

Vid en prövning av de skäl, som anförts för eller emot de båda huvud-

linjerna, har utskottet funnit sig böra ansluta sig till sakkunnigmajoritetens av departementschefen godtagna förslag i här förevarande hänseende, dock med de förenklingar, som utskottet i det följande föreslår.

Beträffande såväl gränsen tillbaka i tiden för bidragsberättigade lokaler som det årliga bidragsbeloppet för dylik lokal hava meningarna brutit sig både under ärendets tidigare behandling och i de i ämnet väckta motionerna.

Utskottet har vid sin prövning av de olika framkomna förslagen sökt finna en lösning, som — under bibehållande av den i propositionen approximativt beräknade kostnadsramen, omkring 27 miljoner kronor — med enklast möjliga administrativa former förenar största möjliga rättvisa och dessutom, i den mån så är möjligt, lämnar hjälp åt de kommuner, som uppfört skolbyggnader under den dyraste byggnadstiden. I detta sammanhang har utskottet tillika undersökt möjligheterna att, i anslutning till skolöverstyrelsens å sid. 56 i statsrådsprotokollet återgivna uttalande, bereda ökad hjälp åt kommuner, som hittills kunnat erhålla statsbidrag till skolbyggnader antingen ur särskilda för ändamålet anvisade anslag eller ur medlen till kommunala beredskapsarbeten.

Utskottet vill från nu angivna utgångspunkter till en början taga ställning till det av departementschefen förordade klassificeringsförfarandet. I det stora hela kan utskottet i detta hänseende uttala sin anslutning till de synpunkter, som i denna fråga framförts i motionerna I: 318 och II: 570 samt II: 568. Utskottet vill här endast peka på de uttalade farhågorna för att det beräknade totala bidraget kan väsentligen överskridas i verkligheten därigenom att ett större antal lokaler än beräknat kommer att föras till klass I — klassificeringen skulle efter förslaget ske efter lokalernas *tjänlighet* — varjämte det måste bliva mycket svårt att uppställa några allmänna vägledande principer för klassificeringen. Härtill komma de dryga kostnaderna för skolhusvärderingsnämnderna, beräknade till 200,000 kronor.

Utskottet har på grund härav ansett sig böra förorda genomförandet av ett system med ett fast bidrag för redan befintliga skollokaler. För verkligt otjänliga och otillfredsställande lokaler skulle, såsom i motionen II: 568 framhållits, givetvis intet bidrag utgå, men däremot för dem, som av folk-skolinspektören kunde godkännas såsom tjänliga och behövliga för sitt ändamål.

Från nu angivna utgångspunkt har utskottet härefter haft att undersöka, vilken storlek som lämpligen bör bestämmas för det fasta bidraget. Med den i det föregående angivna ståndpunkten, att det samlade statsbidraget under denna punkt bör hålla sig inom den i propositionen beräknade kostnadsramen, har denna undersökning måst sammankopplas med frågorna om gränsen bakåt för bidragsberättigade lokaler samt om särskild hjälp till vissa behövande skoldistrikt.

För att erhålla möjligheter att bedöma verkningarna av olika förslag i här förevarande hänseende har utskottet låtit utföra vissa statistiska beräkningar, för vilka utskottet nu vill lämna en redogörelse.

Bidragsbeloppen hava beräknats enligt sex olika alternativ och med utgångspunkt från att statsbidragen skulle utgå från och med budgetåret 1936/1937 enligt alternativ A 1 och A 2 till och med det tjugonde, enligt alternativ B 1 och B 2 till och med det tjugofemte samt enligt alternativ C 1 och C 2 till och med det trettionde budgetåret, räknat från och med det budgetår, under vilket lokalen först togs i bruk. Uteslutna från bidrag bliva således enligt alternativ A 1 och A 2 lokaler, som tagits i bruk före den 1 juli 1917 (d. v. s. på sätt Kungl. Maj:t föreslagit), enligt alternativ B 1 och B 2 lokaler, som tagits i bruk före den 1 juli 1912, och enligt alternativ C 1 och C 2 lokaler, som tagits i bruk före den 1 juli 1907.

Antalet bidragsberättigade lokaler har beräknats utgöra 10,764 uppförda under tiden 1 juli 1917—30 juni 1936, 13,002 uppförda under tiden 1 juli 1912—30 juni 1936 samt 15,252 uppförda under tiden 1 juli 1907—30 juni 1936.

Statsbidraget har enligt alternativ A 1 beräknats efter 240 kronor, d. v. s. det till grund för departementschefens kostnadsberäkningar liggande medeltalet för år och lokal (klassrum och gymnastikrum) samt enligt alternativ B 1 och C 1 på sådant sätt, att totalkostnaderna enligt dessa alternativ icke komma att överstiga totalkostnaderna enligt alternativ A 1. Enligt alternativen A 2, B 2 och C 2 hava årsbeloppen beräknats så, att totalkostnaden icke kommer att överstiga den enligt A 1 uppkommande totalkostnaden, *minskad med 1,500,000 kronor*. Sistberörda belopp har då antagits skola avsättas såsom hjälp till särskilt behövande skoldistrikt. I samtliga fall hava i årsbeloppen per lokal räknats endast med hela krontal; överskjutande öretal hava fått bortfalla, vilket särskilt beträffande alternativen A 2 och C 2 medfört en betydande minskning av totalbeloppen statsbidrag.

Hela antalet årsbidrag (lokalbidrag) hava beräknats till 106,722 enligt alternativ A 1 och A 2, 167,232 enligt alternativ B 1 och B 2 samt 238,992 enligt alternativ C 1 och C 2.

Till grund för beräkningarna angående antalet lokaler och totala antalet årsbidrag (lokalbidrag) ligga beträffande åren 1916—1935 uppgifter, som folkskolesakkunniga inhämtat från skolråden, samt för åren före 1916 de beräkningar angående antalet lokaler, på vilka majoriteten av de sakkunniga grundat sitt förslag rörande statsbidrag för redan befintliga lokaler; slutligen har antagits, att 325 nya lokaler komma att tagas i bruk under budgetåret 1935/1936.

Resultatet av den enligt ovan angivna principer verkställda utredningen framgår i huvudsak av nedanstående

Sammandrag

av beräkningar rörande statsbidrag för den 1 juli 1936 redan befintliga skollokaler.

Alternativ A 1. (20 år, oducerat totalbelopp.)

Statsbidrag under budgetåret 1936/1937 $10,764 \times 240$ kronor = 2,583,360 kronor.

Totalbelopp statsbidrag, utgående under budgetåren 1936/1955, $106,722 \times 240$ kronor = 25,613,280 kronor.

Alternativ A 2. (20 år, reducerat totalbelopp.)

Årsbelopp per lokal $\frac{25,613,280 - 1,500,000}{106,722} = 225.94$ kronor.

Statsbidrag under budgetåret 1936/1937 $10,764 \times 225$ kronor = 2.421,900 kronor.

Totalbelopp statsbidrag, utgående under budgetåren 1936/1955, $106,722 \times 225$ kronor = 24,012,450 kronor.

Alternativ B 1. (25 år, oducerat totalbelopp.)

Årsbelopp per lokal $\frac{25,613,280}{167,232} = 153.16$ kronor.

Statsbidrag under budgetåret 1936/1937 $13,002 \times 153$ kronor = 1,989,306 kronor.

Totalbelopp statsbidrag, utgående under budgetåren 1936/1960, $167,232 \times 153$ kronor = 25,586,496 kronor.

Alternativ B 2. (25 år, reducerat totalbelopp.)

Årsbelopp per lokal $\frac{25,613,280 - 1,500,000}{167,232} = 144.13$ kronor.

Statsbidrag under budgetåret 1936/1937 $13,002 \times 144$ kronor = 1,872,288 kronor.

Totalbelopp statsbidrag, utgående under budgetåren 1936/1960, $167,232 \times 144$ kronor = 24,081,408 kronor.

Alternativ C 1. (30 år, oducerat totalbelopp.)

Årsbelopp per lokal $\frac{25,613,280}{238,992} = 107.17$ kronor.

Statsbidrag under budgetåret 1936/1937 $15,252 \times 107$ kronor = 1,631,964 kronor.

Totalbelopp statsbidrag, utgående under budgetåren 1936/1965, $238,992 \times 107$ kronor = 25,572,144 kronor.

Alternativ C 2. (30 år, reducerat totalbelopp.)

Årsbidrag per lokal $\frac{25,613,280 - 1,500,000}{238,992} = 100.89$ kronor.

Statsbidrag under budgetåret 1936/1937 $15,252 \times 100$ kronor = 1,525,200 kronor.

Totalbelopp statsbidrag, utgående under budgetåren 1936/1965, $238,992 \times 100$ kronor = 23,899,200 kronor.

I anslutning till de sålunda framlagda beräkningarna hava på utskottets föranstaltande utarbetats två tabeller, den ena (tabell I) utvisande medelsåtgången för statsbidrag för den 1 juli 1936 redan befintliga skollokaler (klassrum och gymnastikrum) och den andra (tabell II) utvisande beräknat antal statsbidragsberättigade, den 1 juli 1936 redan befintliga skollokaler (klassrum och gymnastikrum) samt det med hänsyn till olika tillkomstår och enligt olika alternativ beräknade totala statsbidraget för varje lokal. Berörda tabeller äro såsom bil. 1 och 2 fogade vid detta utlåtande, och utskottet tillåter sig här att hänvisa till desamma.

De genom nu berörda utredningar framkomna siffrorna hava givit utskottet möjlighet att ingående bedöma verkningarna av de alternativa förslag beträffande åldersgränsen för bidragsberättigade byggnader m. m., som under ärendets tidigare behandling framkommit. Utskottet har därvid fun-

nit de starkaste skälen tala för en anslutning i huvudsak till det med B 1 betecknade alternativet. Härigenom vinnes främst, att för de under den svåraste dyrtiden uppförda lokalerna icke alltför obetydliga statsbidrag komma att utgå. Vidare ernås härigenom säkerhet för att statsbidraget i flertalet fall icke kommer att överstiga skoldistriktens verkligen havda kostnader.

Utskottet har i det föregående berört frågan om reserverande av visst belopp för särskild hjälp till de ekonomiskt svagaste distrikten. Denna fråga synes emellertid icke böra lösas i här förevarande sammanhang utan torde anslag för ändamålet — vilket utskottet för sin del finner behjärtansvärt — böra utgå på sätt tidigare skett, d. v. s. genom särskilda på riksstaten anvisade anslag, varom det närmast torde få anses ankomma på Kungl. Maj:t att göra framställning.

I detta sammanhang vill utskottet fästa uppmärksamheten på vad departementschefen anfört beträffande den verkan, ett genomförande av här förevarande förslag kan hava på vissa i särskilt hög grad skattetyngda kommuners rätt till bidrag av s. k. skatteutjämningsmedel från anslag under sjunde huvudtiteln. Utskottet utgår från att Kungl. Maj:t kommer att hava sin uppmärksamhet riktad härpå samt att de åtgärder i detta hänseende, som av departementschefen antytts, bliva vidtagna, i den mån de visa sig erforderliga.

Enligt alternativ B 1 skulle statsbidraget per lokal och år — under förutsättning att kostnadsramen icke finge överskridas — kunna sättas till 153 kronor. Utskottet har emellertid funnit sig böra förorda en avrundning nedåt av detta belopp till 150 kronor. Detta kan approximativt antagas innebära en kostnadsminskning med $(167,232 \times 3)$ 501,696 kronor eller i avrundat tal 500,000 kronor, varigenom ytterligare säkerhet vinnes för den antagna kostnadsramen.

Utskottet har i det föregående avstyrkt vad i motionerna I: 320 och II: 567 yrkats beträffande utvidgning av begreppet bidragsberättigade lokaler utöver Kungl. Maj:ts förslag, såvitt avser nya undervisningslokaler. Under hänvisning härtill avstyrker utskottet jämväl vad i berörda motioner i motsvarande hänseenden hemställts beträffande här förevarande bidrag.

Under erinran om sin tidigare angivna ståndpunkt till frågan om statsbidrag såsom för nya byggnader vid om- eller nybyggnadsarbeten avstyrker utskottet vidare det i motionerna I: 315 och II: 553 framlagda, redan befintliga byggnader avseende förslaget, att om- och tillbyggnad, som varit erforderlig för lokalernas modernisering, bör likställas med nybyggnad.

Förslaget, att bidrag ej bör komma ifråga för lokaler, som tillkommit utan kostnad för vederbörande skoldistrikt, finner sig utskottet böra biträda. Emellertid anser utskottet jämväl skäl tala för att, på sätt i motionen II: 568 yrkats, en reducering vidtages av årsbidragen till redan befintliga undervisningslokaler, vilkas uppförande bekostats med bidrag av statsmedel. I detta

hänseende anser sig utskottet kunna i princip ansluta sig till det i nyssberörda motion framlagda förslaget, enligt vilket kommunerna i nu berörda fall skulle erhålla den procent av det årliga bidraget för lokal, som svarar mot deras egen andel i byggnadskostnaderna. Har kommun icke burit mer än halva kostnaden, bör den icke uppbära mer än hälften av det årliga bidraget; har kommun bekostat en fjärdedel av byggnadskostnaden, bör den icke erhålla mer än en fjärdedel av detta bidrag o. s. v., allt per lokal i respektive skolbyggnad. Utskottet tillstyrker, att härav föranledd ändring i de föreslagna statsbidragsbestämmelserna må vidtagas.

I här förevarande sammanhang har utskottet ansett sig böra till behandling upptaga följande fråga. Ett icke obetydligt antal skolanläggningar, för vilka planläggning och kostnadsberäkning skett enligt nu gällande grunder, torde bliva färdiga att tagas i bruk först efter den 1 juli 1936. Det torde vara ofrånkomligt, att särskilda bestämmelser för dessa lokaler meddelas. I detta hänseende torde närmast två lösningar vara tänkbara. Antingen kan statsbidrag föreskrivas skola utgå enligt bestämmelserna för de före den 1 juli 1936 i bruk tagna lokalerna eller ock kan det få ankomma på Kungl. Maj:t att för varje särskilt fall pröva, efter vilka grunder statsbidrag bör utgå för lokaler, vilkas uppförande planlagts eller påbörjats före den 1 juli 1936 men som färdigställda först efter nämnda tidpunkt. Utskottet har funnit de starkaste skälen tala för förstnämnda lösning. Härigenom undvikes, att statsbidrag kommer att utgå i förhållande till byggnadskostnaderna för lokaler, på vilkas planläggning m. m. statsmakterna icke haft det inflytande, som i här förevarande proposition förutsatts. Den ifrågasatta prövningen från fall till fall kan vidare antagas bliva ganska invecklad.

En annan fråga, beträffande vilken utskottet ansett ett förtydligande uttalande vara erforderligt, är den, huru det bör förfaras i de fall, då en skolbyggnad successivt tagits i bruk. Enligt utskottets förmenande torde i sådana fall det ändamålsenligaste och samtidigt överskådligaste beräknings sättet vara, att bidragstiden beräknas löpa från den tidpunkt, då någon del av vederbörande skolbyggnad tagits i bruk.

Under punkt A. 3 har föreslagits, att staten skall bidraga med en tredjedel av den av skoldistrikt erlagda eller såsom skäligen enligt ortens pris ansedda *hyran för undervisningslokal*.

Mot vad sålunda föreslagits har utskottet icke funnit något att erinra.

Utskottet har i det föregående avstyrkt vad i motionerna I: 320 och II: 567 yrkats beträffande utvidgning av begreppet bidragsberättigade lokaler utöver Kungl. Maj:ts förslag, såvitt avser nya eller redan befintliga undervisningslokaler. I anslutning härtill avstyrker utskottet jämväl vad i berörda motioner hemställts i motsvarande hänseende beträffande här förevarande bidrag.

Under punkt A. 4 har Kungl. Maj:t framlagt förslag beträffande statsbidrag till skoldistriktens kostnader för *underhåll* av klassrum, specialrum,

gymnastiksalar, slöjdsalar och rum för undervisning i hushållsgöromål samt för *tillhandahållande av skolmöbler och undervisningsmateriel* till sådana lokaler.

De föreslagna bidragsbeloppen, 50 kronor för lokaler, som tillhöra distrikt, och 25 kronor för lokaler, som distrikt förhyr — allt per lokal och år — hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Den i motionerna I: 320 och II: 567 påyrkade utvidgningen av begreppet bidragsberättigade lokaler kan utskottet icke heller här tillstyrka.

Kungl. Maj:ts under här förevarande punkt framlagda förslag innebär vidare, att kostnader för lokalernas uppvärmning, belysning och städning skola bestridas av skoldistriktet utan bidrag av statsmedel.

I motionen II: 542 har yrkats, att riksdagen måtte besluta, att staten skall bidraga även till nu berörda kostnader samt att det föreslagna underhållsbidraget måtte höjas proportionerligt med belopp, som betingas av skoldistriktets kostnader för lokalernas uppvärmning, belysning och renhållning.

Om denna utgiftspost hava de sakkunniga i sitt betänkande anfört bland annat följande: Då det vore att befara, att ett statens deltagande i kostnaderna för bränsle, lyse, renhållning och dylikt komme att verka försvagande på kommunernas intresse av sparsamhet i hithörande frågor, och då det vidare knappast torde vara möjligt att åstadkomma en effektiv kontroll till förhindrande av att staten i fråga om statsbidrag av här antydd art finge vidkännas större kostnader än vad som i de särskilda fallen kunde anses skäligt, hade de sakkunniga ansett sig icke kunna förorda bidrag från staten till bestridande av kommunernas ifrågavarande utgifter.

Departementschefen har anslutit sig till vad de sakkunniga föreslagit i fråga om underhållsbidraget. Jämväl utskottet finner sig på de av de sakkunniga framförda skälen böra ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag och avstyrker fördenskull motionen II: 542.

Under punkt A. 5 har Kungl. Maj:t framlagt förslag om statsbidrag till bestridande av skoldistriktets kostnader för *tillhandahållande av tjänstebostäder* åt lärarpersonalen eller ersättning härför.

Mot de härför föreslagna årliga beloppen — 160 kronor för ordinarie manlig folkskollärare, 120 kronor för ordinarie kvinnlig folkskollärare och 80 kronor för övriga lärare — har utskottet icke funnit något att erinra liksom icke heller mot förslaget, att i de fall, då tjänstebostad tillkommit utan kostnad för distrikt, intet tjänstebostadsbidrag skall utgå. Utskottet har visserligen funnit skäl kunna anföras för det bland andra av reserванterna framförda förslaget, att statsbidraget till här förevarande ändamål skulle bestämmas efter dyrortsgrupperingen. Med hänsyn dels till vad departementschefen anfört därom, att åtgärder i denna riktning äro ägnade att verka prejudicerande vid en blivande lönereglering, dels ock till det nu ifrågasatta tjänstebostadsbidragets provisoriska karaktär har utskottet dock som nämnts funnit sig böra ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet har tidigare, med bifall till i motionen II: 568 framställt yr-

kande, uttalat sig för att årsbidrag till redan befintliga undervisningslokaler, vilkas uppförande bekostats med bidrag av statsmedel, skola utgå med den procent av det årliga bidraget för lokal, som svarar mot vederbörande kommuns andel i byggnadskostnaderna. De skäl, som föranlett utskottet att intaga denna ståndpunkt beträffande undervisningslokaler, föreligga enligt utskottets uppfattning jämväl i fråga om tjänstebostäder, och utskottet förordar i anslutning härtill, att ett tillägg härom göres till här förevarande statsbidragsbestämmelse.

I detta sammanhang har utskottet ansett sig böra till behandling upptaga det i motionen II: 37 framställda yrkandet därom, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av kungörelsen den 18 september 1918, nr 792, angående boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans.

Utskottet har sig väl bekant, att de i motionen II: 37 påtalade förhållandena givit anledning till missnöje i skoldistriktet. Den fria tjänstebostaden eller ersättningen därför måste emellertid betraktas såsom en del av den enligt gällande löneroglering fastställda lönen, och en ändring härutinnan torde enligt utskottets uppfattning icke böra ske utan i samband med en allmän löneroglering för folkskollärarkåren. Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att såväl de sakkunniga som departementschefen ansett, att frågorna om en allmän revision av boställsordningen icke böra upptagas till prövning i nu förevarande sammanhang utan anstå till en blivande ny löneroglering för lärarpersonalen. Ett bifall till motionen skulle vidare innebära ett ståndpunktstagande från statsmakternas sida till den invecklade frågan om gift kvinnas avlöningsförmåner. Med hänsyn till nu angivna förhållanden anser sig utskottet böra avstyrka vad i motionen II: 37 hemställts.

Utskottet övergår härefter till att behandla Kungl. Maj:ts förslag, i vad detsamma avser allmänna grunder för *statsbidrag till avlöning av lärare*.

De skäl, som av de sakkunniga anförts för att staten skulle övertaga hela kostnaden för de författningsenligt utgående kontanta minimilönerna för lärare vid folk- och småskolor och för föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skoldistriktet tillhöriga skolhem, hava synts utskottet övertygande, och utskottet tillstyrker fördenskull Kungl. Maj:ts härom under B. 1 framlagda förslag. Likaledes finner sig utskottet på de av departementschefen framförda skälen böra tillstyrka förslaget, att skoldistriktet skola, i den mån kommunala lönetillägg förekomma, själva svara för dessa.

Under B. 2 har föreslagits, att staten jämväl skall övertaga hela kostnaden för de författningsenligt utgående kontanta minimiarvodena för lärare i slöjd och hushållsgöromål.

I motionerna I: 321 och II: 551 har hemställts, bland annat, att riksdagen

måtte besluta, att skoldistrikt, som anordnat undervisning i slöjd vid folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, skall erhålla statsbidrag till lärare i slöjd med 1 krona 8 öre för undervisningstimme samt att sådan lärare som åtnjuter statsbidrag skall i arvode för undervisningstimme erhålla minst 1 krona 20 öre. Ett bifall till dessa motioner skulle alltså innebära dels en höjning av det nu som regel utgående arvodet, dels ock att skoldistriktet även i fortsättningen skulle bidra med en tiondel av arvodet.

Till frågan om höjning av arvodet för slöjdundervisning återkommer utskottet i det följande.

Vad i motionerna hemställts om att skoldistriktet fortfarande skulle bidra med en tiondel av kostnaderna för slöjdarvodena kan utskottet icke biträda. Ett bifall härtill skulle innebära ett sönderbrytande på en ingående viktig punkt av hela det system för statens övertagande av kostnaderna för folkskoleväsendet, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag och vartill utskottet i princip givit sin anslutning. Utskottet avstyrker följaktligen vad i motionerna I: 321 och II: 551 i här förevarande hänseende hemställts och tillstyrker Kungl. Maj:ts under här förevarande punkt framlagda förslag.

Under punkt B. 3 har framlagts förslag rörande statsunderstöd för bestridande av skoldistrikts kostnader för avlönande av överlärare.

Enligt detta förslag skall Kungl. Maj:t för varje särskilt fall efter därom av skoldistrikt gjord ansökning pröva, huruvida statsbidrag må utgå. Bidraget skall utgå med högst hälften av arvodet, dock i intet fall med mera än 1,000 kronor för år och ej, där icke Kungl. Maj:t finner skäl medgiva undantag, för mer än *en* överlärartjänst inom ett och samma distrikt.

Såsom av sid. 137 i statsrådsprotokollet närmare framgår, har här förevarande förslag under ärendets förberedande behandling framkallat vissa meningsskiljaktigheter. De av departementschefen anförda skälen hava emellertid synts utskottet övertygande, och utskottet vill fördenskull tillstyrka förslaget. Mot förslagens detaljer har utskottet icke funnit annat att erinra än att det synes erforderligt att för undvikande av oklarhet något närmare definiera, vilka överlärarbefattningar som skola kunna bli statsbidragsberättigade. I sådant hänseende vill utskottet föreslå följande definition: »Med överlärare förstås kommunal skolledare, som tillika innehar folkskol-lärartjänst».

Under punkt B. 4 har departementschefen sammanfattat sina förslag beträffande de föreskrifter, som i samband med statens övertagande av här förevarande kostnader för folkskoleväsendet böra meddelas i syfte att bereda staten ökat inflytande och kontroll med avseende å folkskoleväsendets handhavande.

I här förevarande hänseende har till en början under punkt B. 4 a) föreslagits, att Kungl. Maj:ts tillstånd skulle krävas för inrättande av ny lärartjänst, dock att tjänst med anställning på viss tid skulle kunna efter vederbörande folkskolinspektörs medgivande utan Kungl. Maj:ts tillstånd vara inrättad under en tid av högst tre år.

I motionerna I: 320 och II: 567 har hemställts, att riksdagen måtte besluta att, med avslag å vad sålunda föreslagits, nuvarande bestämmelser fortfarande skola gälla beträffande inrättande och bibehållande av ordinarie tjänst men utsträckas att gälla även för extra ordinarie tjänst.

Visserligen torde med den för närvarande förutsebara utvecklingen av barnantalet i rikets folkskolor inrättande av nya tjänster icke vara att förvänta i någon större utsträckning, men i likhet med departementschefen finner utskottet det principiellt och sakligt välgrundat att staten, då den utökar sin ekonomiska ansvarighet för folkskoléväsendet, tillförsäkras sig medel att förebygga missbruk, som leda till ökade utgifter för staten. Med hänsyn härtill tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag i denna del och avstyrker vad i motionerna I: 320 och II: 567 härutinnan hemställts. Utskottet har allenast funnit ett visst förtydligande önskvärt beträffande vilka lärarbefattningar, som efter vederbörande folkskolinspektörs medgivande må kunna utan Kungl. Maj:ts tillstånd vara inrättade under en tid av högst tre år. I detta hänseende förordar utskottet, att orden »tjänst med anställning på viss tid» utbytas mot orden »tjänst med anställning som extra ordinarie eller eljest på viss tid».

I här förevarande sammanhang har utskottet jämväl velat något uppehålla sig vid frågan, i vilken utsträckning en utvidgning av Kungl. Maj:ts inflytande på frågor om återbesättande av tjänst är av behovet påkallad. Den antagliga nedgången i barnantalet gör det sannolikt, att dylika frågor under den närmaste framtiden komma att bli aktuella i betydligt större utsträckning än frågor om nyinrättande av tjänst. Utskottet håller emellertid före, att man i vart fall torde böra avvakta någon tids erfarenhet av de genom kungörelsen den 30 december 1932 (nr 582) införda kontrollåtgärderna, samt utgår från att här förevarande fråga under tiden är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

Under punkt B. 4 b) har framlagts förslag om skyldighet för lärare att underkasta sig förflyttning mellan skoldistrikt.

Berörda förslag innebär följande: Förflyttningsskyldighet skall tillsvidare endast gälla lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinner ordinarie anställning. För lärare, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande innehar ordinarie anställning men efter ansökning vinner transport till annan tjänst av motsvarande slag, förbindes flyttningsskyldighet med den nya anställningen. Sistnämnda bestämmelse genomföres dock ej omedelbart utan först efter förloppet av fem år. Flyttningsskyldigheten gäller för varje lärare endast det flyttningsområde, där han är anställd. Flyttningsområdena sammanfalla med de tretton områdesgrupper, som omförmälas i kungörelsen den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. Tvångsförflyttning tillämpas endast, då den nödvändig göres av behov att indraga övertalig tjänst. Vid tvångsförflyttning skall så vitt möjligt tillses, att lärare genom förflyttning

gen icke lider någon minskning i de förmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten. I den mån lärare genom förflyttningen går förlustig kommunalt lönetillägg eller tilläggspension, skall ersättning härför beredas läraren av statsmedel. Till flyttningskostnaderna erhåller läraren bidrag av statsmedel. Beslut om tvångsförflyttning meddelas av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:ts här förevarande förslag har berörts i åtskilliga av de i anledning av propositionen nr 174 väckta motionerna.

Avslag å förslaget har yrkats i motionerna I: 312 och II: 546, I: 319, I: 320 och II: 567, I: 322 samt II: 568. Vid vissa av dessa motioner hava emellertid fogats alternativa förslag.

I motionen I: 319 har sålunda — utöver yrkandet om avslag å förslaget om tvångsförflyttning — framhållits att, om tvångsförflyttning skall stadgas för folkskolans lärare, bör det ske på sådant sätt, att läraren icke berövas en väsentlig del av sina löneinkomster. I detta hänseende har framhållits möjligheten av en anordning av den innebörden, att en lärare, som tvångsförflyttades, skulle erhålla ersättning för här åsyftade inkomster av tjänsten, beräknad efter ett medeltal av vad läraren de sista fem åren åtnjutit i inkomst av övertidsläsning, fortsättningsskol- och slöjdundervisning.

I motionen I: 322 har i andra hand — därest det i motionen framställda avslagsyrkandet ej skulle bifallas — hemställts, att från den föreslagna tvångsförflyttningen skola fritagas de lärare, som äro familjeförsörjare, ävensom av de övriga de, som innehåft ordinarie lärartjänst inom kommunen i mer än tio år.

Det i motionen II: 568 framförda avslagsyrkandet har förenats med hemställan, att riksdagen måtte medgiva, att kostnaderna för lärares å överflödigt tjänst frivilliga förflyttning till tjänst inom annat skoldistrikt må bestriidas av statsmedel, samt att Kungl. Maj:t må bemyndigas vidtaga de jämkningar och ändringar i kungörelsen den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor, som må finnas erforderliga för uppnående av denna kungörelses syfte.

De i motionerna I: 316 och II: 554 framförda yrkandena innebära i princip ett bifall till förslaget om tvångsförflyttning.

I motionen I: 316 har hemställts, att riksdagen måtte besluta att såsom villkor för utgående av provisorisk avlösningsförbättring till lärare vid folk- och småskolor skall gälla, att innehavare av ordinarie folk- eller småskollärartjänst eller av tjänst såsom biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola med anställning tillsvidare skall vara skyldig att låta sig förflytta till tjänst i annat skoldistrikt. I anslutning härtill har vidare i motionen I: 316 framlagts förslag till allmänna grunder för tvångsförflyttningen.

I motionen II: 554 har slutligen hemställts, att riksdagen ville besluta: 1. att uttala, att indragning av lärartjänst, i synnerhet då det gäller enda befattningen vid en skola, skall ske med försiktighet, iakttagande av berät-

tigade pedagogiska synpunkter samt skälig hänsyn till föräldrarnas och bygdens intressen; 2. att skyldighet till tvångsförflyttning tillsvidare endast skall gälla lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinner ordinarie anställning; 3. att lärare, som tvångsförflyttas, icke skall lida någon minskning i de löneförmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten, varvid hänsyn skall tagas förutom till kommunalt lönetillägg även till ersättning för övertidsläsning samt arvode för slöjd- och fortsättnings-skola, allt beräknat efter lärarens medelinkomst för de sista fem åren eller den kortare tid, han tjänstgjort å befattningen; 4. att bemyndiga Kungl. Maj:t att förflytta sådana biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola, vars tjänst blivit överflödig, till annat skoldistrikt.

I här förevarande sammanhang har utskottet vidare till behandling upp-tagit riksdagens år 1934 församlade revisorers under § 54 gjorda uttalanden rörande tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor ävensom skolöverstyrelsens i anledning härav den 4 januari 1935 avgivna förklaring.

I likhet med de sakkunniga, flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna och departementschefen finner utskottet läget inom folkskoleväsendet vara sådant, att det påkallar effektiva åtgärder för en begränsning i mån av möjlighet av antalet inom folkskoleväsendet sysselsatta lärare. I detta hänseende torde utskottet endast behöva hänvisa till de å sid. 139 i stats-rådsprotokollet återgivna siffrorna rörande antalet barn i folkskolan ävensom till vad departementschefen anfört därom, att verkställda undersökningar syntes giva vid handen att, även om till år 1940 folkskolan utökades med ett sjunde läsår och alltså lärarbehovet ökades, man likväl måste räkna med ett mycket betydande antal överflödiga tjänster. Härutöver har departementschefen framhållit, att tvivel framskymtat om effektiviteten i det av 1933 års riksdag beslutade frivilliga flyttningsförfarandet. Utskottet, som i det följande återkommer till frågan om vidtagande av åtgärder för åvägabringande av ökad effektivitet i sistberörda hänseende, delar den av departementschefen uttalade uppfattningen, att det föreslagna tvångsförflyttning sinstitutet bör finnas till för att befrämja användningen av det frivilliga förflyttningsförfarandet. Med de garantier, som enligt Kungl. Maj:ts förslag med av utskottet i det följande förordade förändringar givas för ett hänsynsfullt omhändertagande av tvångsförflyttningsinstitutet, bör enligt utskottets uppfattning största delen av de befarade olägenheterna med den föreslagna nya anordningen kunna undvikas. Om det frivilliga flyttningsförfarandet skulle ernå större effektivitet, kommer givetvis behovet av tvångsförflyttningar att i motsvarande grad minskas. Men situationen är dock sådan, att enligt utskottets förmenande för statsmakterna den utväg till en reglering av förhållandena på här förevarande område bör hållas öppen, som ett bifall till Kungl. Maj:ts i här förevarande hänseende framlagda förslag innebär. Av nu angivna skäl har utskottet funnit sig böra uttala sin anslutning i princip till här förevarande förslag och avstyrker följaktligen de motionsvis framförda avslagsyrkandena.

I fråga om förslaget detaljer vill utskottet till en början, i anslutning till vad i motionen II: 554 anförts, understryka önskvärdheten av att indragning av lärartjänst, i synnerhet då det gäller enda befattning vid en skola, sker med försiktighet och under hänsynstagande, i den mån så är möjligt, till bygdens berättigade önskemål. Vidare torde böra tillses, att icke ett och samma skoldistrikt erhåller en oproportionerlig del av uppstående vakanser tillsatta genom tvångsförflyttning från andra distrikt.

Utskottet ansluter sig vidare till den i motionen II: 554 framförda åsikten, att förflyttningsskyldighet endast bör åvila lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinner ordinarie anställning. Förslaget att förflyttningsskyldigheten, efter en övergångstid av fem år, skulle utsträckas till lärare, som redan vid bestämmelsernas ikraftträdande innehar ordinarie tjänst men efter ansökan vinner transport till annan tjänst, kan utskottet icke biträda. En dylik bestämmelse torde i hög grad komma att efter utgången av berörda övergångstid minska lärarnas villighet att frivilligt söka sig till andra tjänster och skulle alltså innebära minskad rörlighet hos lärarkåren och samtidigt framtinga en ökad användning av tvångsförflyttningsförfarandet.

Med den ståndpunkt, utskottet sålunda intagit, torde några särskilda åtgärder icke vara erforderliga med anledning av det i motionen I: 322 i andra hand framförda yrkandet, att från tvångsförflyttning skola fritagas de lärare, som äro familjeförsörjare, ävensom av de övriga de, som innehaft ordinarie lärartjänst inom kommunen i mer än tio år.

Å andra sidan anser utskottet starka skäl tala för att Kungl. Maj:t, på sätt föreslagits i motionen II: 554, erhåller bemyndigande att förflytta sådan biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola, vars tjänst blivit överflödig, till annat skoldistrikt. Utskottet vill erinra, att riksdagens medverkan redan åtskilliga gånger påkallats för att utverka understöd åt lärare av här förevarande art, vilka förlorat sin anställning. Utskottet håller före, att det ur såväl det allmännas som den enskilde lärarens synpunkt är bättre att tillfälle beredes dylika lärare att fortsätta sitt arbete. Här ifrågasatta bemyndigande torde enligt utskottets förmenande böra avse samtliga nu anställda lärare av förevarande art, vilka på grund av förändringar av vederbörande skolorganisation kunna bliva arbetslösa.

När, på sätt utskottet tillstyrkt, förflyttningsskyldighet endast skulle komma att åvila lärare, som efter den nya bestämmelsens ikraftträdande vinna ordinarie anställning, ävensom nyssberörda biträdande lärare m. fl., torde det saknas anledning att, på sätt i motionen I: 316 yrkats, rätten att åtnjuta provisorisk avlösningsförbättring sammankopplas med skyldigheten att underkasta sig förflyttning. Under hänvisning till vad utskottet i övrigt här ovan anfört avstyrker utskottet följaktligen det härom framställda yrkandet.

Av största betydelse för ett så friktionsfritt genomförande som möjligt av tvångsförflyttningsinstitutet är givetvis, att icke detsamma för den en-

skilde läraren kommer att medföra kännbara ekonomiska konsekvenser. Departementschefen har utförligt uppehållit sig härvid, och jämväl i motionerna I: 319 och II: 554 har denna fråga behandlats. Utskottet har för sin del funnit sig böra förordna följande bestämmelser: Lärare, som tvångsförflyttas, skall så vitt möjligt transporteras till sådan tjänst, att han icke lider någon minskning i de löneförmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten, varvid hänsyn skall tagas, förutom till kommunalt lönetillägg, även till ersättning för övertidsläsning samt arvode för undervisning i slöjd och fortsättningskola, allt beräknat efter lärarens medelinkomst för de sista fem åren. Står icke någon ekonomiskt likvärdig tjänst till buds, skall Kungl. Maj:t i varje särskilt fall pröva, huruvida och med vilket belopp läraren skäligen bör beredas ersättning av statsmedel för minskade inkomster.

Vad slutligen beträffar de med eventuell tvångsförflyttning förenade flyttningkostnaderna skulle enligt Kungl. Maj:t förslag lärare erhålla *bidrag* därtill av statsmedel. Enligt folkskolesakkunnigas utkast till kungörelse angående skyldighet för lärare vid folk- och småskolor att i vissa fall underkasta sig förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat skulle lärare äga att av statsmedel erhålla *ersättning* för flyttningkostnader med belopp, som Kungl. Maj:t efter ansökan av läraren prövade skäligt. Utskottet finner billigheten kräva, att i här förevarande fall statsverket lämnar verklig ersättning för havda flyttningkostnader, givetvis efter prövning från fall till fall av desammas berättigande.

Utskottet har redan i det föregående erinrat om vad av riksdagens år 1934 församlade revisorer anförts rörande behovet av en effektivisering av nu gällande bestämmelser rörande frivillig förflyttning av lärare. Det förslag om tvångsförflyttning, som utskottet tillstyrkt, måste anses vara en nödfallsutväg, och enligt utskottets uppfattning måste det för alla parter vara bäst, om en utjämning av lärartjänsterna i riket kunde i så stor utsträckning som möjligt ske genom frivillig förflyttning.

De uppslag i här förevarande hänseende, som av revisorerna framförts, hava i allmänhet tillstyrkts av skolöverstyrelsen. Jämväl utskottet finner starka skäl tala för att med det snaraste åtgärder vidtagas i av revisorerna antytt syfte. Utskottet tillstyrker på grund härav, på sätt i motionen II: 568 hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de jämkningar och ändringar i kungörelsen den 20 juli 1933, nr 507, om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor, som må finnas erforderliga för uppnåendet av syftet med densamma. Bland de åtgärder, som i här förevarande hänseende främst synas kunna komma i fråga, vill utskottet framhålla följande. Paragraf 9 i kungörelsen torde böra ändras i syfte att, därest till en ledigförklarad tjänst med begränsad ansökningsrätt endast *en* sökande anmält sig, skoldistriktet skall hava att utse denne, såvida skolöverstyrelsen ej på framställning av den lokala skolmyndigheten medgiver nytt ledigförklarande av tjänsten. Vidare torde — på samma sätt som ut-

skottet tillstyrkt vid tvångsförflyttning — sökande från skoldistrikt med övertaliga lärartjänster böra beredas ersättning för de utgifter, de måste vidkännas genom att underkasta sig en frivillig förflyttning. Härtill torde riksdagen redan nu böra lämna medgivande.

Utskottet vill härefter till behandling företaga frågan om formerna för tillsättande av lärartjänster och överlärartjänster (punkt B. 4 c) i departementschefens hemställan) samt gör härvid början med frågan om *tillsättande av lärartjänster*.

I sistnämnda hänseende gälla nu i huvudsak följande bestämmelser. Då ordinarie tjänst skall återbesättas utan förflyttning, åligger det skolrådet att i föreskriven ordning utfärda kungörelse om ledigheten. Skolrådet skall efter viss tid på förslag uppföra tre av de sökande i den ordning, i vilken de med avseende på sin lämplighet för tjänsten anses böra komma i åtanke. Därefter företager kyrkostämman val bland de å förslaget uppförda. I kommun, där folk- och fortsättningsskolväsendet handhaves av den borgerliga kommunen, tillkommer det folkskolestyrelsen att tillsätta lärare. I Stockholm ankommer det på folkskoledirektionen att antaga lärare. Biträdande lärare vid folkskola och lärare vid mindre folkskola tillsättas på i stort sett samma sätt som ordinarie lärare. Vikarierande lärare antagas av skolrådet. Några bestämmelser i övrigt om ordningen för tillsättande av sistnämnda lärare äro icke meddelade.

Kungl. Maj:ts förslag innebär i nu förevarande avseenden följande förändringar. Innan förslag till återbesättande av lärartjänst upprättas, skulle statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande, vari han skulle ange de tre sökande, som enligt hans mening vore med hänsyn till befordringsgrunderna mest meriterade, ävensom ordningen dem emellan. Komme skolrådet vid förslagens upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skulle ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då hade att upprätta förslaget. Nu angivna bestämmelser om folkskolinspektörens och domkapitlets medverkan vid förslags upprättande skulle ej tillämpas i skoldistrikt, vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t undantagits från den statliga inspektionen.

I motionerna I: 320 och II: 567 hava föreslagits vissa jämkningar i Kungl. Maj:ts nyssnämnda förslag. Dessa jämkningar innebära, att riksdagen skulle besluta *dels* att, sedan preliminärt förslag till återbesättande av lärartjänst av skolråd upprättats, statens vederbörande folkskolinspektör skulle avgiva yttrande däröver, *dels ock* att, därest skolrådet vid förslagens slutliga upprättande skulle komma till ett resultat, som strede mot folkskolinspektörens mening, ärendet skulle hänskjutas till skolöverstyrelsen, som då hade att upprätta förslaget.

I motionen II: 552 har föreslagits, att förslag till återbesättande av lärartjänst skulle upprättas av skolrådet och att statens vederbörande folkskolinspektör skulle avgiva yttrande över upprättat tjänsteförslag, innan val ägde rum.

Enligt utskottets mening lär det vara erforderligt att staten, i och med att den ikläder sig avsevärt ökade ekonomiska förpliktelser för folkskoleväsendet, jämväl tillser, att lärartjänsterna inom folkskoleväsendet tillsätts med tanke på skolans bästa. De sakkunniga hava framhållit, att uppgiften att uppgöra tjänsteförslag icke alltid av skolstyrelserna handhåfts på ett sätt, som med hänsyn till det allmännas intresse kan anses tillfredsställande. En ändring till det bättre synes härutinnan icke kunna åvägbringas på annat sätt än att staten förskaffar sig visst inflytande på förfarandet vid tillsättande av lärartjänster. I likhet med departementschefen anser utskottet därför goda skäl hava anförts för det nu föreliggande förslaget om ökat statsinflytande vid dessa ärendens behandling.

I nyssnämnda tre motioner hava anförts vissa betänkligheter mot den av Kungl. Maj:t föreslagna ordningen, vilken anses på ett alltför ingripande sätt förminska det kommunala inflytandet på lärares tillsättning. Det i motionerna I:320 och II:567 framlagda förslaget går ut på att bibehålla den lokala skolstyrelsen vid initiativet till att upprätta tjänsteförslag men innebär samtidigt en ytterligare centralisering utöver Kungl. Maj:ts förslag av avgörandet av dessa ärenden, nämligen i de fall, då den lokala styrelsen och folkskolinspektören icke kunnat enas, i vilka fall förslag skulle upprättas av skolöverstyrelsen och alltså ej, såsom enligt Kungl. Maj:ts förslag, av domkapitlen. Motionen II:552 går ett steg längre och ifrågasätter, att det statliga inflytandet på lärartjänsters tillsättande skulle bliva av enbart rådgivande natur.

Utskottet anser starka skäl hava anförts för det i motionerna I:320 och II:567 framförda yrkandet. Såväl enligt propositionen som enligt förevarande motioner skulle i de fall, då skolrådet och folkskolinspektören ej kunnat enas om utformningen av tjänsteförslag, proceduren bliva i det närmaste densamma, i det enligt propositionen domkapitlet och enligt motionerna skolöverstyrelsen i nämnda fall skulle upprätta förslaget. Vid ett bifall till motionerna skulle staten sålunda få praktiskt taget samma inflytande på tillsättning av lärartjänster, som avsetts i Kungl. Maj:ts förslag, men den fördelen skulle dessutom vinnas, att kommunernas initiativrätt på ett kraftigare sätt markerades. Utskottet anser sig fördenskull böra i nu förevarande avseende biträda det i motionerna I:320 och II:567 framlagda förslaget, dock med den ändringen att fråga om upprättande av förslag bör vid oenighet mellan skolråd och folkskolinspektör hänskjutas, ej till skolöverstyrelsen utan, i likhet med vad i propositionen föreslagits, till vederbörande domkapitel.

Vad Kungl. Maj:t i övrigt i förevarande hänseende föreslagit har ej givit utskottet anledning till erinran. Motionen II:552 lär få anses besvarad med vad utskottet nu anført. Till frågan om förfarandet vid tillsättande av lärartjänst, som är förenad med överlärartjänst, återkommer utskottet här nedan.

Utskottet upptager härefter till behandling frågan om *tillsättande av överlärartjänster*.

Enligt de nu i förevarande avseende gällande bestämmelserna skall, då fråga är om förordnande av ny inspektör eller ny överlärare, ledigheten genom skolrådets försorg kungöras. Är emellertid i skoldistriktets reglemente bestämt, att vid förordnande av inspektör eller överlärare någon av de vid distriktets skolor anställda ordinarie lärarna därtill skall utses, erfordras icke, att befattningen förklaras ledig. I sistnämnda fall ankommer det på skolrådet att lämna samtliga inom distriktet anställda ordinarie lärare tillfälle att giva tillkänna, huruvida de önska ifrågakomma till förordnandet, samt att för sådant ändamål inlämna nödiga handlingar. I båda fallen skall skolrådet insända ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen för inhämtande av yttrande angående de sökandes lämplighet för befattningen, varefter skolrådet har att bland de sökande, vilka av överstyrelsen förklarats vara för befattningen lämpliga, meddela förordnande för den, som med hänsyn till insikter, erfarenhet och de övriga egenskaper, vilka företrädesvis erfordras för ett framgångsrikt utövande av ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan, befinnes vara lämpligast.

Kungl. Maj:t har härutinnan föreslagit följande förändringar, nämligen *dels* att, då lärartjänst vore förenad med överlärartjänst, det skulle tillkomma skolöverstyrelsen att upprätta förslag till lärartjänsten, *dels ock* att, då fråga vore om tillsättande av överlärartjänst, skolöverstyrelsen skulle avgiva yttrande angående de sökandes lämplighet samt därvid jämväl angiva de tre sökande, som överstyrelsen funne mest lämpliga, ävensom ordningen dem emellan, varefter skolrådet skulle hava att vid meddelande av förordnande å överlärartjänst välja mellan dem, som skolöverstyrelsen på sätt nu nämnts angivit.

I motionerna I: 320 och II: 567 har yrkats, att de nu gällande bestämmelserna om tillsättande av överlärartjänster skola äga fortsatt giltighet.

Utskottet finner det önskvärt, att det kommunala initiativet vid tillsättande av överlärartjänster starkare betonas och att skolrådets personkänedom i större omfattning tages i anspråk än vad som skulle bliva fallet vid ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Med hänsyn härtill föreslår utskottet den jämkning i Kungl. Maj:ts förslag, att, då fråga är om tillsättande av överlärartjänst, skolrådet skall med eget yttrande insända ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen, som har att upprätta tjänsteförslag, varefter skolrådet skall inom det av överstyrelsen upprättade förslagets ram meddela förordnande å överlärartjänsten. Härvid förutsätter utskottet, att begreppet överlärare skall i förevarande hänseende även anses innefatta kommunal folkskolinspektör. I de fall, då lärartjänst är förenad med överlärartjänst, lärer i tillämpliga delar det av utskottet nu förordade förfaringsättet böra komma till användning. Utskottet förutsätter härvid, att skolöverstyrelsen vid upprättande av förslag tager särskild hänsyn till de sökandes kva-

lifikationer som överlärare. Med vad utskottet nu anfört torde motionerna I: 320 och II: 567 i den del, varom nu är fråga, få anses besvarade.

I detta sammanhang anser sig utskottet böra fästa uppmärksamheten vid att, i de fall då lärartjänst är förenad med överlärartjänst, enligt gällande bestämmelser och även vid bifall till det nu av utskottet tillstyrkta förslaget lärartjänsten — där ej folkskolestyrelse handhar dessa frågor — tillsättes av kyrkostämman, under det att överläraren förordnas av skolrådet. Denna splittring av tillsättningsproceduren synes föranleda betydande omgång och andra praktiska olägenheter. Utskottet anser sig därför böra till Kungl. Maj:ts övervägande förorda, att sådan ändring vidtages i gällande bestämmelser, att i dessa fall såväl lärar- som överlärartjänsten tillsättes av skolrådet.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit under C. angående allmänna grunder för *statsbidrag till skolskjutsar*, att tillämpas från och med den 1 juli 1935, tillstyrker utskottet.

Likaledes anser sig utskottet böra biträda vad Kungl. Maj:t föreslagit under D. i fråga om allmänna grunder för *statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn*. Emellertid vill utskottet — med understrykande av den stora betydelsen av skolhemmens och arbetsstugornas verksamhet — uttala önskvärdheten av att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att de förmånligare grunder för statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn, som Kungl. Maj:ts av utskottet nu tillstyrkta förslag innebär, komma också nyssberörda inrättningar till del.

I detta sammanhang har utskottet ansett sig böra till behandling upptaga den å sid. 158 i statsrådsprotokollet berörda frågan om *statsbidrag till skolhem*, vilken fråga jämväl upptagits i motionerna I: 318 och II: 570.

Såsom i statsrådsprotokollet erinrats, har riksdagen under åtskilliga år anvisat särskilda anslag till bidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning. Efter budgetåret 1931/1932 har av statsfinansiella skäl särskilda anslag för ändamålet icke ansetts kunna ställas till förfogande.

De sakkunniga hava ansett önskvärt, att statsbidrag skulle kunna lämnas till åtminstone ett å två skolhem per år under den närmaste framtiden och ansett sig böra föreslå, att en årlig anslagssumma av 100,000 kronor reserverades för ifrågavarande ändamål.

Departementschefen har vitsordat den stora betydelsen av skolhemmen men erinrat, att under de allra senaste åren i ganska stor utsträckning beviljats medel till uppförande av skolhem ur de till kommunala beredskapsarbeten anvisade anslagen; av sådana medel hade sålunda år 1933 beviljats anslag till fyra skolhem och år 1934 till två skolhem. Då alltså, har departementschefen vidare framhållit, under de båda sistförflutna åren förevarande byggnadsverksamhet förflutit i betydligt raskare takt än de sakkunniga själva tänkt sig, torde med anvisande av medel för ifrågavarande ändamål kunna anstå åtminstone under nästkommande budgetår.

I motionerna I: 318 och II: 570 har, såvitt nu är i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta att till bidrag till uppförande och inredning av skolhem för budgetåret 1935/1936 anvisa ett anslag av 100,000 kronor.

I likhet med departementschefen och motionärerna vill utskottet vitsorda den stora betydelsen av skolhemmen. De skäl, som av departementschefen anförts för anstånd med anvisande av anslag för ändamålet åtminstone under nästkommande budgetår, hava emellertid synts utskottet bärande, och utskottet avstyrker fördenskull motionerna I: 318 och II: 570, så vitt nu är i fråga.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts under E. framställda förslag om medgivande för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som erfordras för tillämpningen av de under A.—D. i Kungl. Maj:ts förslag angivna allmänna grunder, givetvis under iakttagande av de ändringar härutinnan, som föranledas av vad utskottet i det föregående tillstyrkt.

Under F. har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att sådan *manlig lärare vid mindre folkskola* ävensom *manlig biträdande lärare vid folkskola*, som blivit anställd efter utgången av år 1918, må från och med den 1 juli 1935 äga rätt att åtnjuta ett särskilt tillägg till lönen av 200 kronor för år.

Såsom av statsrådsprotokollet framgår, har detta förslag närmast föranletts av en utav 1934 års riksdag framställd begäran om utredning i ämnet. I likhet med departementschefen finner utskottet starka billighetsskäl tala för förslaget, som gäller inalles sex personer och skulle förorsaka en merkostnad av 1,200 kronor för år, och tillstyrker fördenskull Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Under G. har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva sådan ändring i grunderna för utgående av *statsbidrag till undervisning i slöjd* vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdsbetygsskolor, att, då fråga är om undervisning i slöjd för flickor, i det minimiantal lärjungar, som slöjdvadning skall omfatta, må, under förutsättning att den består av samtliga de folkskolestadiet tillhörande flickor, vilka prövas skäligen kunna delta i slöjdundervisningen, få inräknas även flickor från småskolestadiet.

Frågan om grunderna för statsbidrag till slöjdundervisningen har upptagits i motionerna I: 295 och II: 517 samt I: 321 och II: 551. Innan utskottet ingår på en prövning av de i dessa motioner framställda yrkandena, anser sig utskottet böra i här förevarande sammanhang lämna en redogörelse för såväl tidigare som nu gällande bestämmelser i ämnet samt för den huvudsakliga innebörden i Kungl. Maj:ts förslag.

Nya grunder för statsbidrag till anordnande av slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdsbetygsskola antogs vid 1919 års riksdag, varefter kungörelse i ämnet utfärdades den 30 juni 1920. Enligt denna kungörelse skulle minimiarvodet för undervisning i slöjd utgöra 1 krona 20 öre för undervisningstimme, varav staten skulle bidra med nio tiondelar eller 1 krona 8 öre för timme; minimiantalet lärjungar i slöjdvadning skulle utgöra

10, men statsbidrag skulle få utgå även för avdelning med mindre lärjungeantal i det fall att den bestod av samtliga de i skolan inskrivna eller, då undervisningen avsåg allenast det egentliga folkskolestadiet, samtliga de detta stadium tillhörande gossar, respektive flickor, vilka skäligen kunde deltaga i slöjdundervisningen. Statsbidrag kunde utgå till högst 136 timmars undervisning för år, vadan statsbidrag till slöjdivdelning för år kunde utgå med högst 146 kronor 88 öre.

Vid 1933 års riksdag beslötos vissa ändringar i berörda bestämmelser. Statsbidrag till slöjdlärares avlöning skulle utgå med 90 öre för undervisningstimme i stället för 1 krona 8 öre, dock att detta sistnämnda belopp fortfarande skulle utgå där undervisningen bestredes av lärare, vilkens tjänst för beredande av pensionsrätt för innehavaren vore reglerad jämlikt § 5 i reglementet för statens pensionsanstalt. Det årliga timtal, som statsunderstödd slöjdivdelning finge omfatta, nedsattes till 124. Statsbidrag till slöjdivdelning för år kunde sålunda — med nyssnämnda undantag — högst uppgå till 111 kronor 60 öre. Statsbidrag finge slutligen icke i något fall utgå, då slöjdivdelning omfattade mindre än 6 lärjungar.

Skolöverstyrelsen har hemställt om sådana ändringar i grunderna för utgående av statsbidrag för undervisning i slöjd, att, då fråga vore om undervisning i slöjd för flickor, i det minimiantal lärjungar, som slöjdivdelning kunde omfatta, under förutsättning att den bestode av samtliga de folkskolestadiet tillhörande flickor, vilka prövades skäligen kunna deltaga i slöjdundervisningen, måtte få inräknas även flickor från småskolestadiet, samt att statsbidrag måtte få utgå för 128 timmar. Kostnaderna för de sålunda föreslagna åtgärderna hava av skolöverstyrelsen beräknats till 34,560 kronor, respektive 82,028 kronor. Vad själva slöjdarvodena beträffar, har överstyrelsen framhållit, att dessa borde, så snart de finansiella förhållandena det medgäve, höjas till de belopp, som utgått före 1933 års arvodesänkning.

Departementschefen har förklarat sig under nuvarande förhållanden icke kunna förorda åtgärder för en höjning av slöjdarvodena. Däremot har han tillstyrkt förslaget om inräknande under vissa förutsättningar i slöjdivdelning av flickor från småskolestadiet.

I motionerna I: 295 och II: 517 har hemställts om en återgång till de före budgetåret 1933/1934 gällande avlönings- och statsbidragsbestämmelserna, dock med den ändringen, att lärararvodet skall helt utgå av statsmedel.

I motionerna I: 321 och II: 551 har hemställts, att statsbidragen måtte höjas till 1 krona 8 öre för undervisningstimme och högst 146 kronor 88 öre för läsår och slöjdivdelning; sådan lärare, som åtnjuter statsbidrag, har föreslagits skola i arvode för undervisningstimme erhålla minst 1 krona 20 öre.

Utskottet vill erinra, att frågan om ett återförande av statens bidrag till undervisning i slöjd ävensom av lärararvodena till de före budgetåret 1933/1934 gällande bestämmelserna på grund av motionsvis gjorda framställ-

ningar var föremål för prövning av statsutskottet vid 1934 års riksdag. Under hänvisning till 1933 års riksdags i ämnet gjorda uttalanden fann sig utskottet emellertid icke kunna tillstyrka berörda motioner.

Utskottet förbiser ingalunda de olägenheter, som uppkommit genom de vid 1933 års riksdag fattade besluten i här förevarande fråga. Den av departementschefen förordade uppmjukningen finner utskottet vara ett betydelsefullt steg i rätt riktning mot ett ökat stöd från statsmakternas sida för den värdefulla slöjdundervisningen, och tillstyrker utskottet därför vad sålunda föreslagits.

De härför beräknade merkostnaderna, 34,000 kronor, hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Det av skolöverstyrelsen framlagda förslaget om en ökning av den årliga undervisningstiden från 124 timmar till 128 timmar har utskottet funnit beaktansvärt. Härigenom skulle framförallt en bättre överensstämmelse erås mellan slöjdundervisningen och den effektiva lästiden för folkskolans övriga ämnen. Med hänsyn till de härmed förenade kostnaderna, av överstyrelsen beräknade till omkring 82,000 kronor, har utskottet emellertid icke för närvarande ansett sig böra framlägga förslag härom.

Beträffande de motionsvis framförda yrkandena vill utskottet till en början framhålla följande: I samband med de av 1933 års riksdag beslutade inskränkningarna sänktes anslaget till slöjdundervisning från 3,330,000 kronor med 698,000 kronor till 2,632,000 kronor. Då, såsom närmare framgår av punkt 187 i 1933 års åttonde huvudtitel, anslaget för budgetåret 1933/1934 vid oförändrade grunder hade behövt höjas till 3,430,000 kronor d. v. s. med 100,000 kronor, torde de beräkneliga besparingarna böra ökas med sistnämnda belopp till i runt tal 800,000 kronor. Ett bifall till här förevarande motioner torde kunna antagas medföra en kostnadsökning av ungefärligen samma storleksordning, och en så betydande ökning av statsutgifterna anser sig utskottet icke kunna på grund av enskilda motioner tillstyrka. Utskottet vill ytterligare erinra, att statens utgifter för slöjdundervisningen på grund av Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag om statens övertagande av den sista tiondelen av minimiavlöningen i alla händelser komma att betydligt ökas. Å andra sidan vill utskottet icke underlåta att framhålla, att utskottet väl inser det behjärtansvärda i här förevarande motionsvis gjorda yrkanden, och vill utskottet tillika uttala den förhoppningen, att de statsfinansiella förhållandena snart skola medgiva en återgång, helt eller delvis, till tidigare bestämmelser.

För närvarande nödgas emellertid utskottet avstyrka de i motionerna I: 295 och II: 517 samt I: 321 och II: 551 gjorda yrkandena om en höjning av statsbidragen till och lärararvodena för slöjdundervisningen. Beträffande det i motionerna I: 321 och II: 551 framförda förslaget, att staten allt fortfarande skulle bidra med endast nio tiondelar av lärararvodena, har utskottet redan tidigare yttrat sig.

Under H. har Kungl. Maj:t gjort framställning rörande *dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter* för budgetåret 1935/1936.

Beträffande vad sålunda föreslagits kommer utskottet att framdeles avgiva utlåtande.

Slutligen har Kungl. Maj:t under I. framlagt förslag om *anvisande av för budgetåret 1935/1936 erforderliga anslag*. Under hänvisning till den ståndpunkt, utskottet i det föregående intagit till Kungl. Maj:ts i här förevarande proposition framlagda förslag, har utskottet funnit Kungl. Maj:ts ifrågavarande anslagsäskanden föranleda följande uttalanden från utskottets sida.

För *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor* har äskats ett anslag av 58,550,000 kronor.

Såsom närmare framgår av punkt 172 av årets åttonde huvudtitel hava under förevarande anslag inräknats dels det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor å 51,000,000 kronor, dels det nuvarande extra förslagsanslaget till provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor å 5,905,000 kronor, dels det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till särskilt lönetillägg åt lärare i lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning samt i Överkalix församling å 76,000 kronor, dels ock ur det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter ett belopp av 180,000 kronor, motsvarande kostnaderna för statsbidrag till grundavlöning och till ålderstillägg åt lärare vid de så kallade statsfolkskolorna. Summan av nu berörda anslag utgör 57,161,000 kronor. Enligt skolöverstyrelsens beräkningar, mot vilka departementschefen icke haft något att erinra, böra de förstnämnda båda anslagen för nästkommande budgetår ökas med respektive 1,200,000 kronor och 195,000 kronor, under det att anslaget till särskilt lönetillägg kan minskas med 6,000 kronor. Det för nästkommande budgetår erforderliga beloppet har i anslutning härtill, såsom nyss erinrats, beräknats till (57,161,000 + 1,200,000 + 195,000 — 6,000) 58,550,000 kronor. Utskottet vill vidare erinra, att Kungl. Maj:t i proposition nr 209 för riksdagen framlagt förslag om lönetursberäkning och lönetillägg för vissa lärare inom folkskoleväsendet. Kostnaderna för lönetilläggen hava, med utgångspunkt från förhållandena läsåret 1933/1934, beräknats till 198,150 kronor, under det att kostnaderna för den föreslagna lönetursberäkningen för femårsperioden 1936—1940 uppskattats till 187,400 kronor, därav 77,250 kronor för år 1936. Dessa kostnader hava föreslagits skola utgå ur här förevarande anslag, vilket departementschefen emellertid, med hänsyn till gällande utanordningsgrunder, ansett icke behöva höjas utöver tidigare beräknat belopp.

Utskottet har tidigare i utlåtande nr 137 tillstyrkt Kungl. Maj:ts i propositionen nr 209 framlagda förslag om lönetursberäkning och lönetillägg. Jämväl förslaget om att kostnaderna härför böra bestridas ur här föreva-

rande anslag har utskottet icke velat motsätta sig. Då någon höjning av anslaget på grund härav för nästkommande budgetår icke torde vara nödvändig, tillstyrker utskottet det i propositionen nr 174 för avlöningsanslaget beräknade beloppet 58,550,000 kronor.

Kungl. Maj:t har vidare föreslagit, att till *Folkskolor m. m.: Allmänt bidrag för utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet* måtte anvisas ett förslagsanslag av 5,660,000 kronor eller samma belopp som för innevarande budgetår, att utgå efter oförändrade grunder, d. v. s. med 200 kronor per läraravdelning.

I två likalydande motioner, I: 141 och II: 281, har hemställts, att för ändamålet måtte anvisas ett anslag av 8,490,000 kronor, att utgå med 300 kronor per läraravdelning.

Ett bifall till det sålunda framlagda förslaget skulle innebära en ökning av budgetens utgiftssida med icke mindre än 2,830,000 kronor. Utskottet finner sig icke kunna tillstyrka, att en sådan utgiftsökning beslutas på grund av enskilda motioner. Härtill kommer ytterligare att, på sätt av statsrådsprotokollet framgår, här förevarande anslag är avsett att försvinna i samband med att staten övertager de ökade andelarna av kostnaderna för folkskoleväsendet, enligt de sakkunnigas beräkningar från och med budgetåret 1936/1937. Utskottet finner sig böra avstyrka, att under sådana förhållanden nu vidtages en så genomgripande förändring i grunderna för anslaget utgående, som i här berörda motioner ifrågasatts. I anslutning till vad sålunda anförts hemställer utskottet, att motionerna I: 141 och II: 281 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda. Mot Kungl. Maj:ts förslag har utskottet intet att erinra.

Kungl. Maj:ts förslag om anvisande för nästkommande budgetår av dels ett förslagsanslag å 2,665,000 kronor till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor*, dels ock ett förslagsanslag å 295,000 kronor till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärarinnor i hushållsgöromål vid egentliga folkskolor m. m.* hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Med den ståndpunkt, utskottet i det föregående intagit till frågan om bidrag till redan befintliga undervisningslokaler, bortfaller, såsom utskottet tidigare framhållit, behovet av *anslag för skolhusvärderingsnämnder*, och utskottet avstyrker följaktligen vad Kungl. Maj:t härutiinnan föreslagit.

Kungl. Maj:ts under I. framlagda förslag innefattar ytterligare hemställan om anvisande av följande anslag, nämligen till *Folkskolor m. m.: Folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter* ett förslagsanslag av 230,000 kronor, till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skolhem och arbetsstugor inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län* ett förslagsanslag av 100,000 kronor, till *Folkskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem* ett förslagsanslag av 900,000 kronor samt till *Folk-*

skolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn ett förslagsanslag av 200,000 kronor. Vad sålunda föreslagits överensstämmer med de synpunkter, åt vilka utskottet i det föregående givit uttryck, och tillstyrkes fördenskull av utskottet. Beträffande Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett anslag å 18,000,000 kronor till *Dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter* kommer utskottet att framdeles avgiva utlåtande.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 ävensom de i ämnet väckta motionerna —

A. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till undervisningslokaler m. m.* för folkskoleväsendet, att träda i kraft å dag, som Kungl. Maj:t bestämmer:

1. Staten bidrager till skoldistriktens kostnader för uppförande av *nya undervisningslokaler* för folkskoleväsendet.

Förutsättning för utgående av sådana bidrag är, att Kungl. Maj:t, där kostnaden beräknas överstiga 10,000 kronor, respektive länsstyrelsen, där kostnaden beräknas uppgå till högst 10,000 kronor, lämnat tillstånd till byggnadsarbetets utförande samt därvid fastställt den kostnadssumma, varå bidraget, högst, skall beräknas. Bidraget utgår därefter med tre fjärdedelar av den verkliga kostnaden, i den mån denna icke överstiger den fastställda summan.

Bidraget fördelas i lika belopp på tjugofem år och utgår till kostnaderna för — förutom inomhusledning, erforderliga biutrymmen samt ritningar, arbetsledning och kontroll — lärosalar (klassrum och specialrum m. m. i överensstämmelse med vad utskottet i det föregående anförte), gymnastiksalar samt lokaler för undervisning i slöjd och hushållsgöromål ävensom för den första uppsättningen av inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök.

Utan hinder av vad sålunda föreskrivits skall i de fall, då den verkliga kostnaden, i den mån denna icke överstiger den på ovan angivet sätt fastställda kostnadssumman, uppgår till högst 5,000 kronor, statsbidraget utgå med hälften av berörda kostnad och omedelbart utbetalas.

2. Staten bidrager till de kostnader, skoldistriktet fått vidkännas för *redan befintliga*, distriktet tillhöriga *undervisningslokaler*, dock med den begränsningen, att dylikt bidrag icke utgår för lokaler, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande varit i bruk mer än tjugofyra år.

Bidraget utgår med visst belopp per lokal årligen till och

med det redovisningsår, under vilket tjugofyra år förflutit efter det lokalen först togs i bruk.

Bidrag utgår allenast för egentliga klassrum och gymnastiksalar, vilka av statens vederbörande folkskolinspektör godkännas såsom tjänliga och behövliga för sitt ändamål, med 150 kronor per lokal och år. För lokal, som tillkommit utan kostnad för distriktet, utgår intet bidrag. För lokal, vars uppförande bekostats med bidrag av statsmedel, utgår reducerat statsbidrag på sätt utskottet i det föregående anført.

3. Staten bidrager med en tredjedel av den av skoldistrikt erlagda eller såsom skälig enligt ortens pris ansedda *hyran för undervisningslokal*.

4. Staten bidrager till skoldistriktens kostnader för *underhåll* av klassrum, specialrum, gymnastiksalar, slöjdsalar och rum för undervisning i hushållsgöromål samt för *tillhandahållande av skolmöbler och undervisningsmateriel* till sådana lokaler med visst årligt belopp för varje lokal.

Bidraget utgör för lokaler, som tillhöra distrikt, 50 kronor och för lokaler, som distrikt förhyr, 25 kronor, allt per sal och år. Kostnader för lokalernas uppvärmning, belysning och städning bestridas av skoldistriktet utan bidrag av statsmedel.

5. Staten bidrager till bestridande av skoldistriktens kostnader för tillhandahållande av *tjänstebostäder* åt lärarpersonalen eller ersättning härför med följande årliga belopp, nämligen för ordinarie manlig folkskollärare 160 kronor, för ordinarie kvinnlig folkskollärare 120 kronor och för övriga lärare 80 kronor. Har tjänstebostad tillkommit utan kostnad för distriktet, utgår intet tjänstebostadsbidrag. För tjänstebostad, vars uppförande bekostats med bidrag av statsmedel, utgår reducerat statsbidrag på sätt utskottet i det föregående anført.

B. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till avlöning av lärare* vid folkskoleväsendet att träda i tillämpning från och med den 1 juli 1936:

1. Staten övertager hela kostnaden för de författningens enligt utgående kontanta minimilönerna för lärare vid folk- och småskolor ävensom föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skoldistriktet tillhöriga skolhem. I den mån kommunala lönetillägg förekomma, skola distriktet själva svara för dessa.

2. Staten övertager jämväl hela kostnaden för de författ-

ningsenligt utgående kontanta minimiarvodena för lärare i slöjd och hushållsgöromål.

3. Staten lämnar i viss utsträckning understöd för bestående av skoldistrikts kostnader för avlönande av överlärare. Kungl. Maj:t prövar för varje särskilt fall efter därom av skoldistriktet gjord ansökning, huruvida statsbidrag må utgå. Bidraget utgår med högst hälften av arvodet, dock i intet fall med mera än 1,000 kronor för år och ej, där icke Kungl. Maj:t finner skäl medgiva undantag, för mer än *en* överlärartjänst inom ett och samma distrikt.

4. I samband med statens övertagande av här ifrågasvarande kostnader meddelas följande föreskrifter, som åsyfta att bereda staten ökat inflytande och kontroll med avseende å folkskoleväsendets handhavande.

a). För inrättande av ny tjänst (ordinarie, extra ordinarie eller tjänst med anställning tills vidare eller på viss tid) skall Kungl. Maj:ts tillstånd inhämtas, dock att tjänst med anställning som extra ordinarie eller eljest på viss tid må efter vederbörande folkskolinspektörs medgivande kunna utan Kungl. Maj:ts tillstånd vara inrättad under en tid av högst tre år.

b). Lärare skall vara skyldig underkasta sig förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat (tvångsförflyttning). Dock skall denna skyldighet tillsvidare endast gälla lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vinner ordinarie anställning, ävensom sådan biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola, vars tjänst blivit överflödig. Flyttningsskyldigheten gäller för varje lärare endast det flyttningsområde, där han är anställd. Flyttningsområdena sammanfalla med de tretton områdesgrupper, som omförmälas i kungörelsen den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. Tvångsförflyttning tillämpas endast, då den nödvändiggöres av behov att indraga övertalig tjänst. Vid tvångsförflyttning skall så vitt möjligt tillses, att läraren genom förflyttningen icke lider någon minskning i de förmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten. I den mån läraren genom förflyttningen går förlustig kommunalt lönetillägg eller tilläggs pension, skall ersättning härför beredas läraren av statsmedel. I övrigt skall i här förevarande hänseende gälla vad utskottet i det föregående anfört. För flyttningskostnaderna erhåller läraren ersättning av stats-

medel. Beslut om tvångsförflyttning meddelas av Kungl. Maj:t.

c). Sedan preliminärt förslag till tillsättande av lärartjänst av skolråd upprättats, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande däröver. Kommer skolrådet vid förslagets slutliga upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skall ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då har att upprätta förslaget.

Nu angivna bestämmelser om folkskolinspektörens och domkapitlets medverkan vid förslags upprättande skola ej tillämpas i skoldistrikt, vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t undantagits från den statliga inspektionen.

Då fråga är om tillsättande av överlärartjänst, som icke är förenad med lärartjänst, skall skolöverstyrelsen, sedan skolrådet till överstyrelsen med eget yttrande överlämnat ansökningshandlingarna, angiva de tre sökande, som överstyrelsen finner mest lämpliga, ävensom ordningen dem emellan. Skolrådet har vid meddelande av förordnande å överlärartjänst att välja mellan dem, som skolöverstyrelsen på sätt nu nämnts angivit.

Är lärartjänst förenad med överlärartjänst, skall, sedan skolrådet avgivit yttrande över de sökande, det tillkomma skolöverstyrelsen att upprätta förslag till lärartjänsten.

Vad sålunda stadgats om tillsättning av överlärartjänst skall även gälla vid tillsättning av kommunal folkskolinspektörstjänst.

C. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till skolskjutsar* att tillämpas från och med den 1 juli 1935:

Staten bidrager med åtta tiondelar av skoldistriktens styrkta verkliga kostnader för skolskjutsarna, likväl med rätt för utanordningsmyndigheten att, om kostnaderna finnas oskäligen i förhållande till ortens pris, reducera bidraget. De myndigheter, som hava att besluta i reglementsfrågor, skola äga fastställa sådan organisation av skoldistriktets skolväsende, som förutsätter anordnande av skolskjutsar.

D. godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn* att tillämpas från och med den 1 juli 1935:

Staten bidrager med åtta tiondelar av skoldistriktens styrkta verkliga kostnader för inackorderingen, likväl med rätt för utanordningsmyndigheten att, om kostnaderna finnas oskäligen i förhållande till ortens pris, reducera bidraget. Bidragsrätten gäller, oavsett skoldistriktets belägenhet. De myndig-

heter, som hava att besluta i reglementsfrågor, skola äga fastställa sådan organisation av skoldistriktets skolväsende, som förutsätter anordnande av inackordering av skolpliktiga barn.

E. medgiva, att Kungl. Maj:t må äga utfärda de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av de under A.—D. här ovan angivna allmänna grunder;

F. medgiva, att sådan manlig lärare vid småskola och vid mindre folkskola ävensom manlig biträdande lärare vid folkskola, som blivit anställd efter utgången av år 1918, må från den 1 juli 1935 äga rätt att åtnjuta ett särskilt tillägg till lönen av 200 kronor för år;

G. medgiva sådan ändring i grunderna för utgående av statsbidrag till undervisning i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor, att, då fråga är om undervisning i slöjd för flickor, i det minimiantal lärjungar, som slöjddavdelning skall omfatta, må, under förutsättning att den består av samtliga de folkskolestadiet tillhörande flickor, vilka prövas skäligen kunna delta i slöjdundervisningen, få inräknas även flickor från småskolestadiet;

H. med avslag å Kungl. Maj:t:s förslag om anvisande för budgetåret 1935/1936 av anslag till Folkskolor m. m.: Bestridande av engångskostnader för skolhusvärderingsnämnder, anvisa för nämnda budgetår

a) till *Folkskolor m. m.*: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor ett förslagsanslag av 58,550,000 kronor;

b) till *Folkskolor m. m.*: Allmänt bidrag för utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet ett förslagsanslag av 5,660,000 kronor;

c) till *Folkskolor m. m.*: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor ett förslagsanslag av 2,665,000 kronor;

d) till *Folkskolor m. m.*: Bidrag till avlöning åt lärarinnor i hushållsgöromål vid egentliga folkskolor m. m. ett förslagsanslag av 295,000 kronor;

e) till *Folkskolor m. m.*: Folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter ett förslagsanslag av 230,000 kronor;

f) till *Folkskolor m. m.*: Bidrag till avlöning åt föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skolhem och arbetsstugor inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ett förslagsanslag av 100,000 kronor;

g) till *Folkskolor m. m.*: Bidrag till inackordering av skol-

barn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

h) till *Folkskolor m. m.*: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn ett förslagsanslag av 200,000 kronor;

II. att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att, i hudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i det föregående anfört, vidtaga de jämkningar och ändringar i kungörelsen den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor, som må befinnas erforderliga för uppnåendet av syftet med densamma;

III. att riksdagen må medgiva, att ersättning för flyttningskostnad skall efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall av statsmedel utgå till lärare, som från skoldistrikt med övertalig lärartjänst erhållit frivillig förflyttning till annat skoldistrikt;

IV. att följande motioner, nämligen inom första kammaren:

nr 141 av herr *Bergman m. fl.*;

nr 295 av herrar *Norman* och *Ruben Wagnsson*;

nr 312 av herrar *Rahmn* och *Bagge*;

nr 315 av herr *Petrus Nilsson*;

nr 316 av herr *Ernfors*;

nr 318 av herr *Hansén m. fl.*;

nr 319 av herr *Norman*;

nr 320 av herr *Sjödahl m. fl.*;

nr 321 av herr *Hagström m. fl.*, och

nr 322 av herrar *Bergman* och *Hansén*;

samt inom andra kammaren:

nr 37 av herr *Johansson* i Tväråselet *m. fl.*;

nr 281 av herr *Nilsson* i Steneberg *m. fl.*;

nr 517 av herrar *Johnsson* i Kalmar och *Gustavson* i Västerås;

nr 542 av herr *Brännström* i Skellefteå *m. fl.*;

nr 546 av herr *Sefve m. fl.*;

nr 551 av herrar *Wallerius* och *Petersson* i Lerbäcksbyn;

nr 552 av herr *Olsson* i Mora *m. fl.*;

nr 553 av herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*;

nr 554 av herr *Weijne*;

nr 567 av herr *Hermansson m. fl.*;

nr 568 av herr *Holmdahl*;

nr 569 av herrar *Petersson* i Lerbäcksbyn och *Olsson* i Staxäng, och

nr 570 av herr *Sandberg m. fl.*;

må, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet här ovan under I—III hemställt, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 maj 1935.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Carlsson* i Gävle, *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Nilsson* i Gränebo, *Oscar Olsson*, *Borell*, *Wallés*, *Gustafsson* i Benestad, *Bergström*, *Theelin*, *Pauli* och *Larsson* i Varberg, samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona, *Andersson* i Höör, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Ward*, *Holmdahl*, *Andersson* i Ovanmyra, *Aronson*, *Weijne* och *Danielsson*, dock att i stället för herr *Törnkvist* i Karlskrona herr *Norling* deltagit från och med punkt I. B. 4. b.) samt i stället för herr *Borell* herr *Nylander* och i stället för herr *Andersson* i Höör herr *Norsell* deltagit från och med punkt I. B. 4. c.).

Reservationer:

vid punkterna I. A. 1 tredje stycket, A. 3 och A. 4 av herr *Oscar Olsson*, som ansett,

dels att det utskottets uttalande å sid. 63, som börjar med orden »Vad till» och slutar med orden »och samlingsalar» bort hava följande lydelse:

»Det i motionerna I: 320 och II: 567 framförda yrkandet om statsbidrag även för badanläggningar och andra hygieniska eller sociala anläggningar stöder sig på ett uttalande av skolöverstyrelsen i dess utlåtande över folkskolesakkunnigas betänkande, vari överstyrelsen framhållit de socialpedagogiska anordningarnas stora betydelse för ungdomens sunda utveckling och därmed för den allmänna folkhälsan. På sätt i motionerna framhållits kan ett undantagande av här förevarande lokaler från möjlighet till bidrag komma att verka hämmande på en i alla avseenden önskvärd utveckling, något som utskottet skulle finna beklagligt. Härtill kommer vidare, att bidrag till här förevarande kostnader endast avsetts skola utgå efter prövning från fall till fall, vadan statsmakterna alltid komma att kunna begränsa här förevarande kostnader, i den mån så anses erforderligt. Med hänsyn till vad sålunda anförts tillstyrker utskottet vad i motionerna I: 320 och II: 567 i här förevarande hänseende yrkats.

Det i — — — motionen II: 569.

Mot förslaget — — — att erinra.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande bidragsberättigade utrymmen har — utöver vad utskottet anfört med anledning av vad i motionerna I: 320 och II: 567 yrkats — givit utskottet anledning till följande erinran. Utskottet vill — — — och samlings-salar»;

dels att det utskottets uttalande å sid. 69, som börjar med orden »Utskottet har» och slutar med orden »förevarande bidrag» bort hava följande lydelse:

»Utskottet har i det föregående tillstyrkt vad i motionerna I: 320 och II: 567 yrkats beträffande utvidgning av begreppet bidragsberättigade lokaler utöver Kungl. Maj:ts förslag, såvitt avser nya undervisningslokaler. Under hänvisning härtill tillstyrker utskottet jämväl vad i berörda motioner i motsvarande hänseenden hemställts beträffande här förevarande bidrag»;

dels ock att det utskottets uttalande å sid. 70, som börjar med orden »Den i» och slutar med orden »här tillstyrka» bort hava följande lydelse:

»Den i motionerna I: 320 och II: 567 påyrkade utvidgningen av begreppet bidragsberättigade lokaler tillstyrker utskottet».

vid punkt I. A. 5 av herrar *Nilsson* i Gränebo, *Borell*, *Gustafsson* i Benestad, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik och *Andersson* i Ovanmyra, som ansett

dels att det utskottets uttalande å sid. 71 med anledning av motionen II: 37, som börjar med orden »Utskottet har» och slutar med orden »II: 37 hemställts» bort hava följande lydelse:

»De i motionen II: 37 påtalade förhållandena hava, enligt vad utskottet har sig bekant, flerstädes väckt ett enligt utskottets uppfattning berättigat missnöje i skoldistriktet. Rätten till fri bostad eller ersättning därför kan visserligen principiellt anses vara en löneförmån. En orsak till att denna förmån införts torde emellertid hava varit nödvändigheten att, särskilt på landsbygden, tillförsäkra lärarpersonalen möjlighet att erhålla bostad i närheten av vederbörande skola. I de i motionen II: 37 avsedda fallen har emellertid detta skäl bortfallit, och bostadsförmånen har här, på sätt i motionen framhållits, övergått till att bliva ett extra lönetillägg i form av en icke behöfelig hyresersättning. På grund av vad sålunda anförts finner utskottet sig böra tillstyrka vad i motionen II: 37 yrkats och hemställer alltså, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av gällande boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans.»

dels ock att utskottet bort föreslå riksdagen

att, med bifall till herr *Johanssons* i Tväråselet m. fl. motion (II: 37), i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring

av gällande boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans.

vid punkt I. B. av herrar *Bergqvist, Thelin, Holmdahl* och *Danielsson*, som ansett

dels att det utskottets uttalande å sid. 754, som börjar med orden »I likhet» och slutar med orden »lämna medgivande» bort hava följande lydelse:

»Såsom av den i ärendet förebragta utredningen framgår, har förslaget om tvångsförflyttning på många håll väckt starka betänkligheter. Utskottet har härvid särskilt fäst sig vid den beskärning av kommunernas hävdvunna inflytande på tillsättningen av lärare, som ett bifall till förslaget skulle innebära med härav följande inverkan på det kommunala intresset och ansvars känslan för skolan. Härtill kommer, att man ännu icke hunnit få mer än en mycket kort tids erfarenhet av de år 1933 vidtagna åtgärderna för åstadkommande av frivillig förflyttning. Därest, vilket utskottet i det följande kommer att förorda, förändringar och jämkningar vidtagas i 1933 års kungörelse om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor, torde en betydande effektivisering av dessa åtgärder vara att förvänta. Utskottet finner sig icke kunna förorda, att, innan ännu någon tids erfarenhet av resultaten av den frivilliga förflyttningen vunnits och innan nyssberörda effektivisering av ifrågavarande bestämmelser fått verka, åtgärder vidtagas av så genomgripande natur för folkskolans ställning såsom en kommunal institution, som det föreslagna tvångsförflyttningsinstitutet måste anses innebära. Det förtjänar att i detta sammanhang påpekas, att genomförandet av sagda institut icke kan under de närmaste åren tänkas nämnvärt påskynda indragningen av överflödiga tjänster. Med hänsyn till vad sålunda anförts har utskottet funnit sig för närvarande böra avstyrka förslaget om tvångsförflyttning.

Utskottet har redan i det föregående erinrat om vad av riksdagens år 1934 församlade revisorer anförts rörande behovet av en effektivisering av nu gällande bestämmelser rörande frivillig förflyttning av lärare. Med den ståndpunkt, utskottet intagit till förslaget om tvångsförflyttning, är det enligt utskottets förmenande av särskild betydelse, att åtgärder i sådan riktning varda vidtagna.

De uppslag i här förevarande hänseende, som av revisorerna framförts, hava i allmänhet tillstyrkts av skolöverstyrelsen. Jämväl utskottet finner starka skäl tala för att med det snaraste åtgärder vidtagas i av revisorerna antytt syfte. Utskottet tillstyrker på grund härav, på sätt i motionen II: 568 hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de jämkningar och ändringar i kungörelsen den 20 juli 1933, nr 507, om tillsätt-

ning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor, som må befinnas erforderliga för uppnåendet av syftet med densamma. Bland de åtgärder, som i här förevarande hänseende främst synas kunna komma i fråga, vill utskottet framhålla följande. Paragraf 9 i kungörelsen torde böra ändras i syfte att, därest till en ledigförklarad tjänst med begränsad ansökningsrätt endast *en* sökande anmält sig, skoldistriktet skall hava att utse denne, såvida skolöverstyrelsen ej på framställning av den lokala skolmyndigheten medgiver nytt ledigförklarande av tjänsten. Vidare torde sökande från skoldistrikt med övertaliga lärartjänster böra beredas ersättning för de utgifter, de måste vidkännas genom att underkasta sig frivillig förflyttning. Härtill torde riksdagen redan nu böra lämna medgivande»;

dels att den punkt i utskottets hemställan, som börjar med orden »B. godkänna följande» och slutar med orden »juli 1936» bort hava följande lydelse:

»B. med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om tvångsförflyttning godkänna följande allmänna grunder för *statsbidrag till avlöning av lärare* vid folkskoleväsendet att träda i tillämpning från och med den 1 juli 1936:»

dels att punkten I. B. 4 b). i utskottets hemställan bort utgå,

dels ock att punkten I. B. 4 c). i utskottets hemställan bort betecknas I. B. 4 b).

vid punkt I. B. 4 c) av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Bergström*, *Nylander*, *Pauli*, *Persson* i Falla, *Holmdahl* och *Aronson*, vilka ansett,

dels att det utskottets uttalande å sid. 79, som börjar med orden »Utskottet anser» och slutar med orden »här nedan» bort hava följande lydelse:

»Utskottet har för sin del icke kunnat finna, att den i propositionen föreslagna ordningen skulle innebära risker ur kommunal synpunkt. Kommunernas rätt att själva välja sina lärare skulle, såsom departementschefen framhållit, alltjämt lämnas obesuren. Enligt utskottets mening har i det föreliggande förslaget intresset av att det allmänna får inflytande på upprättande av förslag till lärartjänst på ett lyckligt sätt tillgodosetts samtidigt med att primärkommunerna bibehållits vid ett avgörande inflytande på tillsättningen av lärartjänsterna.

Utskottet anser sig fördenskull böra tillstyrka Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag och avstyrka det i motionerna I:320 och II:567 i förevarande hänseende framförda yrkandet ävensom motionen II:552. Till frågan om förfarandet vid tillsättande av lärartjänst, som är förenad med överlärartjänst, återkommer utskottet här nedan.»

dels ock att punkt I. B. 4 c) i utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»c). Innan förslag till tillsättande av lärartjänst upprättas, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande, vari han skall angiva de tre sökande, som enligt hans mening äro med hänsyn till befodringsgrunderna mest meriterade, ävensom ordningen dem emellan. Kommer skolrådet vid förslagets upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skall ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då har att upprätta förslaget.

Nu angivna — — — statliga inspektionen.»

Vid punkt I. G. av herrar *Oscar Olsson* och *Nylander*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen,

att medgiva sådana ändringar i grunderna för utgående av statsbidrag till undervisning i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor, att

dels det lägsta antalet deltagare i slöjdvadning må bestämmas till 3, dels ock att, då fråga är om undervisning i slöjd för flickor, i det minimiantal lärjungar, som slöjdvadning skall omfatta, må, under förutsättning att den består av samtliga de folkskolestadiet tillhörande flickor, vilka prövas skäligen kunna deltaga i slöjdundervisningen, få inräknas även flickor från småskolestadiet.

Vid punkt I. H. b) av herrar *Carlsson* i Gävle och *Danielsson*.

Tabell I.

Medelsåtgången för statsbidrag för den 1 juli 1936 redan befintliga skolkolor (klassrum och gymnastikrum).

Statsbidraget beräknas utgå från och med budgetåret 1936/1937 till och med det budgetår, under vilket resp. 19 år (alt. A 1 och A 2), 24 år (alt. B 1 och B 2) eller 29 år (alt. C 1 och C 2) förflutit efter det lokalen först togs i bruk.

Årsbidraget pr lokal beräknas enligt A 1 efter 240 kronor, A 2 225 kronor, B 1 153 kronor, B 2 144 kronor, C 1 107 kronor och C 2 100 kronor.

1	2	3	4	5	6	7
Budgetår	Statsbidrag för lokaler, uppförda under tiden					
	$\frac{1}{7}$ 1917— $\frac{30}{6}$ 1936		$\frac{1}{7}$ 1912— $\frac{30}{6}$ 1936		$\frac{1}{7}$ 1907— $\frac{30}{6}$ 1936	
	Alt. A 1 Kronor	Alt. A 2 Kronor	Alt. B 1 Kronor	Alt. B 2 Kronor	Alt. C 1 Kronor	Alt. C 2 Kronor
1936/1937 . .	2,583,360	2,421,900	1,989,306	1,872,288	1,631,964	1,525,200
1937/1938 . .	2,503,920	2,347,425	1,920,456	1,807,488	1,583,814	1,480,200
1938/1939 . .	2,395,200	2,245,500	1,851,606	1,742,688	1,535,664	1,435,200
1939/1940 . .	2,300,880	2,157,075	1,782,756	1,677,888	1,487,514	1,390,200
1940/1941 . .	2,176,800	2,040,750	1,713,906	1,613,088	1,439,364	1,345,200
1941/1942 . .	2,001,840	1,876,725	1,646,892	1,550,016	1,391,214	1,300,200
1942/1943 . .	1,861,440	1,745,100	1,596,249	1,502,352	1,343,064	1,255,200
1943/1944 . .	1,702,560	1,596,150	1,526,940	1,437,120	1,294,914	1,210,200
1944/1945 . .	1,536,000	1,440,000	1,466,811	1,380,528	1,246,764	1,165,200
1945/1946 . .	1,368,000	1,282,500	1,387,710	1,306,080	1,198,614	1,120,200
1946/1947 . .	1,179,840	1,106,100	1,276,173	1,201,104	1,151,748	1,076,400
1947/1948 . .	1,032,000	967,500	1,186,668	1,116,864	1,116,331	1,043,300
1948/1949 . .	875,280	820,575	1,085,382	1,021,536	1,067,860	998,000
1949/1950 . .	713,280	668,700	979,200	921,600	1,025,809	958,700
1950/1951 . .	545,280	511,200	872,100	820,800	970,490	907,000
1951/1952 . .	366,000	343,125	752,148	707,904	892,487	834,100
1952/1953 . .	237,120	222,300	657,900	619,200	829,892	775,600
1953/1954 . .	156,480	146,700	557,991	525,168	759,058	709,400
1954/1955 . .	78,000	73,125	454,716	427,968	684,800	640,000
1955/1956 . .	—	—	347,616	327,168	609,900	570,000
1956/1957 . .	—	—	233,325	219,600	526,012	491,600
1957/1958 . .	—	—	151,164	142,272	460,100	430,000
1958/1959 . .	—	—	99,756	93,888	390,229	364,700
1959/1960 . .	—	—	49,725	46,800	318,004	297,200
1960/1961 . .	—	—	—	—	243,104	227,200
1961/1962 . .	—	—	—	—	163,175	152,500
1962/1963 . .	—	—	—	—	105,716	98,800
1963/1964 . .	—	—	—	—	69,764	65,200
1964/1965 . .	—	—	—	—	34,775	32,500
Summa	25,613,280	24,012,450	25,586,496	24,081,408	25,572,144	23,899,200

